

קשורה לגופם בקשר דק מאד ועוד רגע תפּרַח לה למעלה מרב ערבות הדבקות בנעם הזיו העליון של נצח נצחים.

והנה לפתע נשמע קול אדיר וחזק של בת-קול מן השמים שמכריזה ואומרת להם: "בני חביבי, רב לכם! הרפו מתפלותכם ובקשתכם! מדוע תבקשו לדחוק את הקץ ולהחיש את הגאולה ואת ביאת הגואל, כי עוד לא בא עתו ואין השעה כשרה לכך... דעו לכם, כי אם לא תחדלו ממעשיכם - יהפך העולם כלו לתהו ובהו, ונבול תבל ארץ ומלאה, והתבל כלה תכלה ותאבד! [כמו שנאמר בגמרא (כתבות קיא):] "השבעתי אתכם גו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא יעלו בחומה ולא ידחקו את הקץ. פרש רש"י: שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי.

באותו רגע נפלה עליהם אימה וחרדה גדולה ומרב הפחד הנורא התמוטטו שלשת הצדיקים ונפלו על פניהם באימה ובחלחלה גדולה. פניהם חורו כפני מתים והדבור נעתק מפיהם. הבן הבינו כי לא יוכלו לשדד מערכות הטבע ולשנות סדרי עולם ולהחיש בכח את הגואל כל עוד טרם הגיע זמן הגאולה.

והנה כאשר קמו על רגליהם נעמדו כמסמרים למקומם כששמעו שוב את הקול הגדול של הבת-קול שהוסיפה ואמרה להם: "יעז אשר עשיתם את הדבר באגדה של שלושה וכמעט שעלה חפצכם בידיכם, וכדי למנוע מכם מלשוב ולעשות דבר זה, גזרו מן השמים שחיבים לפרק את אגדת אחדות קדש זו, כי ביחד יש חשש שתנסו לשוב ואולי אף תצליחו לכבש את המשיח ולהביאו. על כן קבלו עליכם גזרת שמים להפריד מיד ועכשו אגדת קדש של שלשתכם ואחד מכם יצטרף לעזב מיד את עיר הקדש ואת ארץ ישראל ויגלה לחוץ לארץ. ואתם ביניכם תחליטו מי משלשתכם יקבל עליו ענש גלות זה".

מיד לאחר מכן הפילו ביניהם גורלות וילכד שמו של מרן החיד"א. הוא קבל עליו את הגזירה באהבה ועוד באותו לילה לא אחר לקימה: שב לביתו, ארז את הטלית והתפלל ואת מטלטליו המעטים ולמחרת בבקר, לאחר תפלת שחרית, עזב הרב חיד"א את ירושלים בבחילות ובחפזון, כשהוא יוצא לחוץ לארץ. שנים רבות לא ידע איש את פשרה של יציאה חפזת זו.

מאותו יום נדד מרן החיד"א בקהלות רבות בכל העולם כשהוא גודר פרצות ומחזק את עם ישראל ברחבי תבל, ולא חזר עוד בימי חייו לירושלים.

חמשים ושלוש שנים לאחר שגלה מארץ ישראל בגזרת מלך, נפטר בליוורנו שבאיטליה זקן וישיב ימים, בשבת "זכור", י"א באדר תקס"ו. כעבר עוד שלושה יובלות לערך, בשנת תש"ד, העלה גופו הטהור מאיטליה ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

לעמיתו, הרש"ש הקדוש נז' הר מאותו יום ואילך לא לצאת בשנים פנים ואפן מירושלים, באמרו: "כל עוד שאיני יוצא מעיר הקדש היא בקדשתה מגנה עלי".

כך עברו להו עשרים וארבע שנים שלא יצא מירושלים, עד שבשנת תקל"ז נחתה מפת ארבה קשה מאד על הישוב בארץ, כשקדמה למפת הארבה שנה של מפת בצרת. מעט הפרות והירקות נטרפו במלתעות הארבה שכסה את עין הארץ.

יהודי ירושלים הנמקים ברעב באו, בכו והתחנונו אל הרש"ש שיבטל בכם קדשתו ותפלתו את גזרת הרעב הנורא.

והנה קבעו אנשי ירושלים עצרת זעקה ותפלה ענקית במקום קבורת רחל אמנו עליה השלום בבית לחם. והיה הרש"ש חוכך בדעתו אם לצאת מחוץ לחומות ירושלים לבית לחם שמא יבלע לו, אף בכיותיהם של אחיו הנמקים ברעב הכריעו את לבו הרחום.

בלכתו בדרך לקבורת רחל בבית לחם היה מזעזע מפראה עיניו איך השדות והעצים מכוסים בענן שחר ענק של מיליוני ארבה. ליד קברה של רחל אמנו עמד הרש"ש והעתיר שעות רבות בתפלה ובתחנונים כשמתחננו נקוית שלולית של דמעות.

וְהָיָה בְּסִימָהּ שֶׁל הַתְּפִלָּה לִפְתָּע הַתְּקַדְּרוּ הַשָּׁמַיִם וּמִטֵּר סוּחָף נִתְּדָ אֶרֶצָה, כְּשֶׁנִּרְאָה עֲנָן שָׁחַר אֲדִיר שֶׁל מִלְיוֹנֵי אֲרָבָה מִתְרוֹמֵם לוֹ בְּאֵוִיר וְנִמְלֵט מִחוּץ לְגִבּוֹלוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשָּׁל כְּאֵלוֹ קִבְּלוּ פָקְדָה נִעְלָמָה לְהַסְתֵּלֵק מֵהָאָזוֹר כֻּלּוֹ מִיָּד וּבִבְתֵּ אַחַת.

בְּאוֹתוֹ יוֹם כְּשֶׁבָּא הַרְשִׁישׁ לְבֵיתוֹ נָפַל לְמִשְׁכָּב וּבִשְׁבֶּת קִדָּשׁ י' בְּשָׁבָט נִתְּבַקֵּשׁ בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה, וְנִשְׁמָתוֹ הִזְכָּה וְהִטְהוֹרָה עֲלֵתָה בְּסַעֲרָה הַשָּׁמַיִמָּה.

רַבִּי חַיִּים דִּי לֵה רוֹזָה צִוָּה בְּצוּאָתוֹ אֶת תַּלְמִידָיו שִׁיקִּימוּ בּוֹ לְאַחַר פְּטִירָתוֹ אַרְבַּע מֵיתוֹת בֵּית דִּין. אוֹלָם תַּלְמִידָיו רָעְדוּ מִפֶּחַד לְקִיָּם בְּגוֹפּוֹ הַקָּדוֹשׁ וְהִטְהוֹר דָּבָר זֶה וַיֵּצְאוּ לֵלֵא שֶׁהָיוּ לַלְוִיָּה לְקַבְּרוֹ בְּהַר הַזֵּיתִים.

וְהָיָה בְּמַעֲלָה הָהָר הַגִּיחָה לִפְתָּע מוֹלֵם קְבוּצָה שֶׁל יִשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הִתְנַפְּלוּ עֲלֵיהֶם וְחָטְפוּ אֶת הַגּוֹפָה שֶׁל הַצַּדִּיק בְּחֻמַּת זַעַם וְהִתְעַלְלוּ בָּהּ בְּבִזְיוֹן נוֹרָא כְּשֶׁהֵם מְנִיפִים אוֹתָהּ אֶל עַל זִוְרָקִים אוֹתָהּ לְאֶרֶץ, וְרַק לְאַחַר שֶׁהִסְתַּלְּקוּ פְּרָאִי אָדָם אֵלּוֹ חֲזָרוּ תַּלְמִידָיו וּקְבְּרוּהָ.

ולהנענים ענין זה אביא מדברי קדשו של רבי נסים ב"ר מימון פ"ק¹⁴⁹ ז"ע"א, פרדס נסים, פ"ר בחקתי, עמ' 367 – 368, שהטיב להסביר ממעשה זה

וקיבלנו הוראות גאון עוזנו החיד"א כמו שקיבלנו הוראות מרן, כל הפוסקים מתחשבים מאד בכתבי החיד"א. הפוסקים האחרונים ואחרוני האחרונים, כולם אומרים את אותם המילים, אבל כשזה בא לידי מעשה, אתה רואה בני אדם זזים מהקבלה הזו.

אומר רבנו החיד"א¹⁵⁰, ישתקע המנהג ולא יאמר, שראיתי מקצת תלמידי חכמים שבילל שבועות עוסקים בש"ס ופוסקים כפי רצון ליבם, ושוכחים שהלילה הזה, לא כתוב בש"ס ולא בפוסקים, זה כתוב בזוהר, ובאותו המקום שכתוב בזוהר ללמוד ולהיות נעור כל הלילה, כתוב גם התכנית של הלימודים, מי אתה שתחליף את התכנית? אם כן, אז בכלל זה לא כתר ולא כלום, תלמד מה שאתה רוצה, אבל כל ההבטחות לא שייכות לזה, סדר הלימוד זה עוד פרט, גם להיות ניעור, וגם ללמוד, וגם ללמוד את התיקון הזה.

החיד"א היה לומד עד ימי זקנותו בליל שבועות את שתי האדרות בעמידה. הוא היה זקן גדול, הוא נפטר באריכות ימים, בגלל שיצא לגלות, הוא היה צריך חס ושלוש למות אבל קיבל עליו גלות, אז זה התכפר לו, היו שלושה יהודים שרצו להביא את המשיח. הרש"ש הוא רבם, הוא תפס את החיד"א ואת ה'תורת חכם' והכניס אותם למרתף מתחת לבית המדרש שלו, מקום שאף אחד לא ידע עליו. כאשר ה'חזון איש' ביקר במקום הזה, לקח אותו לשם הרב מרגליות, אמר עכשיו אני מבין איך הרש"ש הגיע לכאלו דרגות, כאלה יהודים. זה היה מקום מיוחד, נסתר, והם נכנסו לשם שלושתם, ורצו להביא את המשיח, אנשים שמחפשים רק את בקב"ה, את המשיח. ונגזרה עליהם גזירה, אל תעירו ואל תעוררו את האהבה - הכי טוב שאתה תקח את הבחירה לבחור שלא לבחור, תגיד רבוננו של עולם, תעשה בי מה שאתה רוצה, זה הכי טוב, אנחנו מחכים לך, מתי שתרוצה תגאל אותנו.

¹⁴⁹ ראה הרחבה אודותיו לקמן בכרך זה
¹⁵⁰ עיין "לב דוד" פרק ל"א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א'¹⁵¹ זיע"א, ראש דוד, פרשת אחרי מות

ועל פי האמור יבא אל נכון דברי אביגיל, זאת אומרת ולא תהיה זאת לך לפוקה, ורמזה לו מכלל דאיכא אחריתי, מעשה דבת שבע וכמו שאמרו ז"ל כאשר דברנו מראש מקדם, כי הנה כתבנו לעיל פרשת וישלח מש"ס גדול, רבינו האר"י זצ"ל, דיעקב אבינו ע"ה שופריה דאדם הראשון, טרח להוציא לאור שתי טפות קדושות שיצאו מאדם הראשון בנחש הקדמוני, והם לאה ורחל, ובעבור שעבד ללבן, בא ההוא רוחא דיליה דיהב בלאה באביגיל, ונשאת לנבל הוא לבן לעובדו, ודוד המלך ע"ה גלגול אדם הראשון, הוצרך להוציא מנבל טיפה זו שעדיין היתה ביד הנחש, והוצרך לעשות כיעקב ללבן, לשמור צאן נבל, ואחר כך לקח אביגיל, ושם כתבנו שארית הענין ע"ש, ולמדנו מזה שהוצרך דוד ליקח אביגיל מטעם שהוא אדם הראשון וכו', והוא כענין בת שבע, שהיא חוה אשתו, וכשם שהרג לאוריה ולקח בת שבע, כך היה רוצה להרוג לנבל וליקח אביגיל, ואביגיל רמזה לו שלא נאה לעשות כן, רק לכן יחכה שימות נבל וישאנה, וכך היה צריך לעשות, להמתין שימות אוריה ותהיה בת שבע מוכנת וישאנה, והוא לא כן עשה, ויצר לו, וכל זה רמזה לו אביגיל בנבואתה ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול, דהגם שהדין עמד, כי אתה אדם הראשון, ומקום יש בראש להרוג לנבל הוא לבן והוא נח"ש ינח"ש והצל תצילני, **מכל מקום לא תדחוק השעה, ותמתין, ולא תהיה זאת לך לפוקה,** זאת מכלל דאיכא אחריתי דומה בדומה, שיעלה על דעתך להרוג אוריה ולקחת בת שבע, אף שהיא שלך, **מכל מקום הוא לך לפוקה, שאתה דוחק את השעה, וכמו צער בנפשך.**

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, חומת אנך שמות פרשת בשלח, פס' ד

ויוגד למלך מצרים כי ברח העם. אפשר דבני אפרים יצאו שלשים שנה קודם והרגום **פלשתים כמו שאז"ל** וז"ש ויוגד אין הגדה אלא חכמה. אמרו לו חרטומים כי יציאת ישראל עתה ברד"ו שנה היא שקולה כבני אפרים שיצאו שלשים שנה קודם **גם אלו אם לא יהרגום יגלו לבבל ולאומות אחרות** וז"ש כ"י ברי"ח רוצה לומר הליכת בני אפרים קודם ל' שנה כמספר כ"י שוה ברי"ח פי' לרד"ו גימט' ברי"ח שיצאו אלו וצריך **שיהיו בגלות בבל** וז"ש ויהפך לבב אותיות בבל. ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו דוקא ויהיו עבדים לאחרים ולא עלה על דעת כי סברנו שיהיו בני חורין לגמרי אבל עתה שצריך לעבוד אחרים יחזרו אלינו:

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, חומת אנך, יחזקאל פרק לו

ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות וכו'. הרב באר יצחק אשכנזי כתב דאמרו **רז"ל דאלו היו בני אפרים שמהירו הקץ והרגום** וכת' הרמב"ם ז"ל פ"ט מט"מ מתים הנמצאים גלויים על פני השדה אין להם שכונת קברות ולא תבוסה ולפי רז"ל שהיו הרוגי אפרים אין אסור ליכנס לבקעה רק במקום העצמות עצמן וז"ש והעבירני סביב סביב לעצמות ולא על העצמות ותמהני על רש"י ז"ל שמפרש סביב לבקעה ולא בתוך הבקעה לפי שהיה כהן ומה יעשה רבינו רש"י ז"ל דכתיב ברישא דקרא ויניחני בתוך הבקעה וצ"ע עכ"ל ותימה עליו שלא שלטו מאור עיניו כי כבר רד"ק ז"ל הקשה זה על רש"י ז"ל. ואעיקרא לק"מ דיש לומר דהיתה בקעה גדולה מאד והיה מקום פנוי ששם היה מותר לעמוד. ואח"כ העבירו מבחוץ סביב סמוך לבקעה לפי שהיה כהן ולא הוצרך רש"י לפרש והכרח רש"י שאם היה מעביר ליחזקאל סביב לעצמות היה טומאת אהל:

¹⁵¹ ה'תפ"ד - י"א באדר ה'תקס"ו

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, נחל אשכול על שיר השירים, פרק ב' פס' ז'

אח"י שמעתי דהול"ל "עד שיחפץ"? אמנם ידוע שהכל תלוי בתשובת ישראל.

וז"ש "אם תעירו ואם תעוררו", וכי תימא למתי יהיה האתערותא דלעילא הזה ועבר קציר וכו' לז"א "עד שתחפץ", אתה, כי בד הדבר תלוי. **אם תעשה תשובה תיכף, גאולה תצמיח בב"א.**

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, חומת אנך על שיר השירים, פרק ג פסוק ה, אות יד

השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעירו וכו'. ג' פעמים כתיב בשיר השירים השבעתי אתכם אפשר דאחד הוא שבועה לבני הגלות אשר פזורים בד' כנפות הארץ **שלא ידחקו הקץ**. והשני כנגד י' השבטים מעלומ"י העין והם יושבים לבטח ואבירים וחזקים א' מהם ינוס אלף ושנים יניסו רבבה **שלא ידחקו הקץ**.

והשלישי **כנגד בני משה אשר מעבר לנהר סמבטיון** רבים ושלמים מאריות גברו **שלא ידחקו את הקץ**.

וכנגד זה המה בכתובים ג' פעמים השבעתי אתכם :

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, חומת אנך, דברי הימים א, פרק ז'

והרגום אנשי גת. רז"ל אמרו דזה היה קודם יציאת מצרים שמנו את הקץ וטעו ויצאו בלא עתם וקרה להם זה ודרך דרש אפשר לומר לפי מ"ש רז"ל דגלות מצרים היה בעבור מכירת יוסף כמ"ש בזהר חדש בפירוש ובמספר שני הגלות ע"ש ואפשר דכך סברו בני אפרים ולכן יצאו כי הגלות הוא לשבטים לא ליוסף ולא ידעו שהגלות הוא ג"כ על גזרת בין הבתרים ועלה לכאן ולכאן כמ"ש בעניותנו בדרושים בס"ד :

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, פני דוד בראשית פרשת וישלח

ודרך רמז אפשר עם לבן גרתי ואחר עד עתה כי הנה הרב כתנות אור כתב דרמז באומרו ואחר עד עתה **שהתשובה נרמזת בתיבת עתה** כמש"ל בכמה דוכתי אין עתה אלא תשובה וזהו אומרו ואחר עד שבני יעשו תשובה והיינו ואחר עד עת"ה עכ"ד. ואפשר להרחיב זה בפלוגתא אם תשוי מועלת לע"ז ג"ע ש"ד ופליגי בפסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך אי עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל כמ"ש המפרשים. ובזה יובן מאמר רז"ל אמרו ישראל שלך היא התשובה השיבנו ה' אליך והקב"ה אמר שלכם היא תשובה דכתיב שובה ישראל ושובו אלי עש"ב דכונת ישראל מאחר דיש ספק אי תשוי מועלי לע"ז ג"ע ש"ד לזה שלך היא התשובה השיבנו ה' שתפרסם שאתה מחזירנו ולא נהיה חרפה שיאמרו שאינה מועלת תשובה. והקב"ה אומר להם שלכם היא התשובה כי אין ספק דתשובה אחני לכל ועד בכלל. וזה אפשר שהוא הרמז עם לבן על דרך סגי נהור והוא **שחור שהגלות השחיר פני ישראל גרתי בגלות**. ואחר מטעם עד עתה כלומר מסיבת עד אם הוא בכלל והוא עד דכתיב גבי תשובה וזהו עד עתה עד של תשובה **וכשבני יעשו תשובה ויהי לי שור וחמור שהם הסט"א יהיו כפופים :**

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, לדוד אמת, תורת שלמים סי' כ"א, סעי' קל"ז ב' ו'

ובזה יש לרמוז אם יתמהמה גימט' תקמ"א גימט' אמך כמ"ש רבינו לומר בשביל אמך השכינה חכה לי וכמ"ש בזהר הקדוש לכלתם, ועמה יפקון, וגם ישראל גימט' אמך כמ"ש רבינו דיש מציאות ישראל בעבור השכינה אמך, ועוד רמז ליחד קבה"ו ישראל ת"ת אמך מ'. עוד רמז כי **ישראל גי' א"ס יתמה"מה** שהם גורמיי **כמו שפי' הרב מהר"י פורמיג"ני**¹⁵² ז"ל עד שתחפץ ולא אמר עד שיחפץ כי כך הדבר תלוי ודו"ק:

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, לב דוד, פרק אחד ושלשים, דרוש ד' לשבועות

כעת יאמר ליעקב מה פעל אל, בצאת ישראל ממצרים לטהרנו, וקרבתנו לפני הר סיני על יד הקדש אמצעי שלם משה רעיא מהימנא עניו מאד, ועי"ז נטהרנו, ויחן שם ישראל כאיש א' באחדות נמרץ, וזכינו לקבל התורה הקדושה.

איכו השתא עת הזמיר הגיע, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה לידבק בתורה ועבודה ואהבת רעהו, אין ספק כי רשפי אש התעוררותם יערה עליהם רוח ממרום, וגמירי הבא ליטהר מסייעין אותו.

ומה גם בזמן מסוגל ומוכשר לזה, כאשר עשה ביום הזה לפסוק זוהמתנו, ולקרבתנו לקדושה, ולדבקה בו ובתורתו. **כה יעשה בדור אחרון, ולפי הדבקות והתעוררות האדם לשוב ולת"ת ולענוה,** כן יעשה לו, זכה מוסיפין לו, דכילין ליה בקבא רבא:

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, אהבת דוד, דרוש ד' לשבת תשובה, ד"ה וזה אפשר

ועפ"י האמור יובן משז"ל האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו דכיון **דעיקר התורה אינה אלא בענוה** לכך חכמתו מסתלקת ממנו דלא סגי דאין לו ענוה אלא דיהיר. ולפי האמור אפשר לרמוז פ' מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ ושמעתי מהרב מהר"י פורמיג"ני¹⁵³ ז"ל דהו"ל עד שיחפץ אך עד שתחפץ כי תלוי בד' דהבחירה בידך וזהו עד שתחפץ אתה עכ"ד.

והנה אדם גי' מה לרמוז שהאדם ישים בלבו שהוא מה כמו ונחנו מה ואם זכה רומז כי ויבא לו שפע משם מ"ש וז"ש **מה תעירו שתהיו מה ענוים כמו ונחנו מה** ואם זכיתם ומה תעוררו ו-מ"ה דשם מה כנגד ו' שבשם. וז"ש ומה תעוררו להשפיע לכם והעיקר את האהבה שלא יהיה שנאת חנם ולה"ר כי בענוה נצול מהכל והגלות בעבור שנאת חנם ולתקן לשה"ר ולזה מה תעירו, ובידך תלוי עד שתחפץ כמו שפי' הרב הנז'.

¹⁵² רבי יצחק ב"ר משה פורמיג"ני זיע"א - מזקני רבני איטליה, רבה של טריאסטי (הקהילה החמישית בגודלה באיטליה), מרבתינו של החיד"א זיע"א, חיבר את הספה"ק "מנהגי בתי הכנסת האשכנזיים בטריאסטי"

¹⁵³ רבי יצחק ב"ר משה פורמיג"ני זיע"א - מזקני רבני איטליה, רבה של טריאסטי (הקהילה החמישית בגודלה באיטליה), מרבתינו של החיד"א זיע"א, חיבר את הספה"ק "מנהגי בתי הכנסת האשכנזיים בטריאסטי"

וההולך נגד "מה תעירו ומה תעוררו" **הרי זה נובע מיהירות וגאווה שסרחונם מתגלה יום יום**, דהיינו שהוא חושב שע"י תחבולות אנוש יוכל לגאול את עצמו וכלל האומה הישראלית מבלי תשובה.

וק"ל שהינם בעלי גאווה גדולים ביותר **ואפילו שיראו עצמם כבעלי ענוה**, הם אינם אלא בעלי גאווה.

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, יוסף תהלות על תהילים פרק קיט פסוק עב

טוב לי כי עניתי למען אלמד חוקיך. אפשר במ"ש בספר ילקוט דוד פ' שמות שטעם גלות מצרים שהתורה רוחנית ואינה חלה על אדם שיש לו יצר הרע ומחשבות רעות ותאוות גופניות כי התורה רוחנית וכלה טהורה. וזה טעם שא"ה לא יכלו לקבל תורה. ולכך הכניע הקדוש ברוך הוא לישראל בגלות מצרים להחליש כח היצר הרע ותוכל התורה לשכון בס' עכ"ד. ואפשר כי טעם גלותנו הארוך והקשה שאמרו רז"ל כי זאת התורה היא הבל לפני תורתו של משיח שיגלה תעלומות וסודות התורה וא"כ כדי שנוכל לקבל סודות התורה בימי המשיח ב"ב צריך הכנעה גדולה בגלות קשה.

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, ספר יוסף תהלות על תהילים, פרק קכו פסוק ו

...ורד"ק ז"ל פירש נושא משך הזרע וכו'. **שהוא דמיון שישראל בגלות סובלים עול הגלות ונושאים משא לקיים התורה והמצות שהוא הזרע במשל ובעת הגאולה שהוא עת הקציר יבואו ברנה וכו' ע"ש ואפשר לומר דהידוע דכל הגליות לברר ניצוצי הקדושה אשר בארץ ההיא ואמרו רז"ל שהמשיח אומר א' מכם גלה לברבריא וא' מכם גלה לברטניא הרי הוא כאלו כלכם גליתם שם והענין הוא כי אותו האחד אשר גלה בארץ ההיא יכול לברר נ"י הק' אשר שם שהיו שייכים לשרשו והם מפלאות תמים דעים וכל הבירור הוא בכח השכינה וכשיושלם הבירור כתיב אקים את סוכת דוד ועמה יפקון וידוע כי הזריעה והקצירה וכו' הכל הוא לברר וזה שכתוב הלך ילך ישראל בגלות נושא משך הזרע כמו שזרעים לברר כך הם זורעים צדקות תורה ומצות לברר **והמה בוכים בגליות וכשיושלם הבירור בא יבא ברנה שהיא השכינה נושא אלומותיו חבילות חבילות של ניצוצי הקדושה שביררו** ואמר בא יבא בלשון יחיד לרמוז מ"ש המשיח אפילו אחד מכם גלה וכו' סגי ומסגי לברר בשם כל ישראל:**

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, חדרי בטן¹⁵⁴, דרוש לפרשת נצבים-וילך, אות נג ואם כה נעשה תכף יבא משיח צדקנו כי קרוב אליך הדבר כמ"ש [סנהדרין צ"ח] ריב"ל למשיח אימת אתי מר, היום, ובה פ"י הרי"ף **אם תעירו ואם תעוררו את האהבה** וכי תימא למתי [יהיה ההו"ד הזה ועבר קציר וכו'] לז"א **עד שתחפץ אתה, [כי בך הדבר תלוי אם תעשו תשובה תיכף גאולה תצמיח בב"א]**¹⁵⁵

רבי דוד פאדרו זיע"א, ספר משכיל לדוד, חומש שמות, פרק ו פסוק טז¹⁵⁶

ושני חיי לוי למה נמנו וכו'. ההרגש שמבחוץ הוא דהול"ל ויהיו שני חיי לוי כך וכך כמו ויהיו חיי שרה ויהיו ימי יצחק א"י ואלה שני חיי לוי כמו ואלה ימי שני חיי אברהם לכך מפרש דלא בא הכתוב כאן למנות שנותיו של לוי להודיע כמה היה שאין זו תכלית כוונתו אלא שמזה למדנו כמה היה השעבוד והכי נמי י"ל לקמן בסמוך בשני חיי קהת ושני חיי עמרם. ומ"ש שכל זמן שא' מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד המכוון בזה השבטים ממש בני יעקב דאילו אפרים אף על גב דחשוב כמו שבט מצינו שהיה קיים ל' שנה קודם יציאת מצרים בזמן שבניו של אפרים טעו במנין הקץ ויצאו ממצרים ל' שנה קודם והרגום פלשתים אנשי גת כמ"ש רז"ל וכתוב בד"ה ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים אלא דהכא בשבטים ממש בני יעקב איירי ואזדא לה קושית הדברי דוד שהביא בש"ח¹⁵⁷ ואין צריך למה שנדחק שם דויתאבל אפרים רצה לומר שראה בנבואה שהיו עתידים ליהרג:

וראיתי לנכון לנסות להסביר מה הכוונה שראה ברוח הנבואה שבניו עתידין לעבור על 'איסור השבועות' והתאבל עליהם, שהרי אם התאבל עליהם הרי אמורה היתה לשבט אפרים מסורת שעתיד להיות דבר כזה שצאצאיהם בדור מסוים יחליטו 'לעבור על הקץ ולעבור על השבועה', אזי מדוע עדיין לא לקחו ללבם מה שאבי השבט אפרים בן יוסף ע"ה התאבל.

אלא יש לומר שכאשר הגיע נביא השקר גנון משבט אפרים, למרות שהיתה מסורת בידיהם עדיין הצליח להפיל מהם, או לפחות חלק משבט אפרים מכיוון שהיו כאלו שהיו נאמנים למסורת אפרים אביהם שלא כדי לצאת כי מרה תהי' באחריתם של אלו שיצאו...

אך אלו שכן יצאו להראות יש ללמוד מכך עד כמה יכולים נביאי השקר ע"י תחבולות ודרשות חוצבות להבות אש להפיל תמימי דרך.

¹⁵⁴ ספר זה הוא רישומים שרשם רבינו החיד"א זיע"א לעצמו ראשי פרקים מהדרשות שהי' דורש מדי שבת בשבת. כפי הנראה הי' רושם הדברים לפני הדרשה, ואחר שבת הי' מוסיף לרשום מה שנתחדש לו עוד בענין הדרשה ביום השבת.

¹⁵⁵ וכ"כ בנחל אשכול שיר השירים א' אות ז'.

¹⁵⁶ חומש שמות, פרק ו פס' טז

¹⁵⁷ ואלה שמות בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושמני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה: ש"ח - ר"ת שפתי חכמים

רבי רפאל אברהם שלום מזרחי **דידיע שרעבי "הרא"ש"**¹⁵⁸ זייע"א, דברי שלום, דרוש, פח ע"א
ולכאורה משנה זו אין לה מובן דנר' שהוא מפרש הפך הכתוב **מסהיד דהכל' תלוי**
בידי משה. והתנא מפרש דידי משה לא היו עושי' כלום אלא הדבר תלוי ביד
ישר':

אלא יובן במה שיש לחקור במצוה זו של מלחמת עמלק שציונו הקב"ה למחות את זכר
עמלק ובעוה"ר לא

לא אסתייעא מילתא לעשות מחייה זו עד שתחפוץ¹⁵⁹ **ומה בידינו לעשות**

כיון שצריך ג"כ עזר וסיו' מהקב"ה וכמ"ש דהקב"ה רוצה לאבד אומה יאבד
למטה בתחי' מאבד שרו של מעלה וממילה האומה שלו הם בטילי ונאבדים כמ"ש
יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה וא"כ מה כחינו ומה
גבורתנו לעשות מחיית עמלק כיון ששרו של מעלי קיים ובהכרח גם האומה שלו יהיה
קיים ולא יתבטל והיה צריך להיות שהקב"ה יעזור ויעקור שרו של מעלה ועי"ז היה
אפשר שישראל היו יכולי' למחות את זכר עמלק בנקל¹⁶⁰.

רבי יצחק ב"ר שלמה פרחי¹⁶¹ זייע"א, זכות הרבים

¹⁵⁸ רבי רפאל אברהם שלום מזרחי **דידיע שרעבי "הרא"ש"** זייע"א – נולד בשנת ה'תקל"ה, בירושלים לרבי חזקיהו
יצחק ב"ר שלום שרעבי זייע"א, ולמרת **שמחה** בת רבי **יצחק (הראשון) ב"ר חזקיה יוסף קובו** זייע"א. התפרסם
כגאון בתורה בנגלה ובתורת הנסתר וכעושה נפלאות. כן צויין כבעל מידות טובות.
רבי **חיים אברהם גאגין** זייע"א, נשא את בתו בנישואיו השניים. תלמידו המובהק הוא רבי **ידידיה רפאל אבולעפיה**
זייע"א. שניהם היו ראשי "ישיבת המקובלים בית אל" בזה אחר זה כשרבי גאגין כיהן בתפקיד קודם לכן.
חיבר את הספה"קים: **דברי שלום** על כרכי "עץ חיים" ו"שמונה שערים" של רבי חיים ויטאל - יצא לאור בדפוס
ישראל ב"ק, ירושלים ה'תר"ג עם חלק הדרשות (ראה החיבור הבא) אחריו. בדפוס גאגין (ושותפו רבי שמואל
צוקרמן), ירושלים תרמ"ג יצא לאור בנפרד ללא הדרשות. בהוצאת "דברי שלום", ירושלים תשל"ו יצאו לאור שוב
שני החלקים יחדיו אך חלק הדרשות הובא ראשון. החלק על הספר עץ חיים נכלל גם במהדורת "עץ חיים" בהוצאת
ישיבת המקובלים מהר"ח"ו ובעריכת רבי פנחס מוקדסי, שיצא בירושלים תש"ע; **דברי שלום: דרושים** - דרשות
קבליות. יצא לאור בנפרד בהוצאת 'מכון אור השמש' שע"י אגודת יד הרש"שי שבני ברק, ירושלים תשנ"ג במהדורה
מחודשת עם הגהה יסודית. מדובר רק בחלק א' במהדורה של יותר מכרך אחד; **דברי שלום על כוונות התפילה** -
הופיע במהדורות של סידור הרש"שי של אבי אביו. באחרונה יצא לאור בתוך רחובות הנהר: נהר שלום: על ס' כוונות
התפילות, המצות ויחודים (בעריכת רבי פנחס מוקדסי), בהוצאת 'ישיבת המקובלים ע"ש מהר"ח"ו, ירושלים
ה'תש"ע; **דרכי שלום**: אוצר דינים ומנהגים... שנהגו... רבי שלום דידיע מזרחי שרעבי... והחברייא קדישא דילה -
יצא לאור כחלק ממנהגי האריז"ל: הנקרא פתורא דאבא שבו אוצר פסקי הלכות לפי הקבלה מקובצים מ"שמונה
שערים" של ר' חיים ויטאל לפי מה שקיבל מרבו האריז"ל. בספר הובאו גם מנהגי הרש"שי (על כריכת הספר מופיע
השם 'מנהגי הרש"שי'). יצא לאור בירושלים ה'תרס"ה ונדפוס צילום ב-ה'תשל"ה.
נפטר ביום הראשון של חנוכה, בכ"ה בכסלו ה'תקפ"ז ונקבר ב"חלקת החסידים" בבית הקברות בהר הזיתים.
¹⁵⁹ דחינו עד שיבוא מלך המשיח, ועי' ברבנו **יעקב בעל טורים** זייע"א, שמות, פרק יז פסוק טז

כי יד. יו"ד של כי וי"ד בגימטריא **דויד**:

מדר דר. בגימטריא **לימי משיח** (מכילתא):

¹⁶⁰ וההמשך דכאן לא קשור לענייננו, אלא רק העניין של מחיית עמלק היא "עד שתחפוץ", אבל בגלל שצריך להביא
גם את התירוץ של קושיותו, אביא את דברי קדשו...

אבל האמת הוא שכך גזרה חכמתו ית' שמחית עמלק זו בין למעלי ובין למטה יהיה ע"י ישר' וא"כ צ"ל
באיה אופן יהיה ענין זה אלא הדבר היה שמרע"ה היה מקיים מצוה זו בשרו ש"מ וישר' היו מקיימין
מצוה זו באומה שלו וכמעט מפוי זה בזוה"ק וז"ל ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשי' וצא הלחם בעמל'
וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמא דקב"ה פקיד אלא משה זכאה חולקיה דאסתכל
וידע עיקרא דמילא אמר משה אנא אזמין גרמיה לחהוא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא
דלתתא והיינו דכת' והיה כאשר ירים משה וגבר ישראל ישראל דלעילא ובגין כך סליק משה גרמי'
מקרבא דלתתא בגין להזדרזא בקרבא דלעילא ויתנצח ע"י ע"כ:

¹⁶¹ רבי **יצחק ב"ר שלמה פרחי** זייע"א – (אולי חל אצלי שילוב של קורות חייו של קרוב משפחות חכם באשי
וראש"ל"צ, רבי **יצחק ב"ר יעקב פרחי** זייע"א) נולד בשנת ה'תקמ"ב, בעיר לאריסה שבאימפריה העות'מאנית.

וידוע הויכוח שיש בין הרמב"ם ז"ל להרבא"ד ז"ל בכל המשפטים שעשה הקב"ה במצרים כי הרמב"ם סובר כי הטעם הוא כי לא פורש גלות מצרים איה מקום כבודו אלא סתם הכתיב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ובשביל שהמצריים קפצו להשתעבד בהם לכן שלח בם חרון אפו. והרבא"ד סובר כי הטעם הוא על כי עזרו לרעה ואלו היו מקיימים דוקא גזרת הבורא בלי שום תוספת לא היו נענשים. וכן מצינו ברו"ל ע"פ השבעתי אתכם בנות ירושלים ב' שבועות יש כאן א' בישראל וא' לאו"ה השביע לישראל שלא ימרדו במלכות. **והשביע לאו"ה שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשים עול על ישראל גורמים לקץ לבוא שלא בעונתו. וכן מצינו כשהכבידו המצריים את עולם על ישראל הוציאם הקב"ה קודם זמנם.** אמנם צריך לדעת למה השביע את ישראל שלא ימרדו במלכות ואפשר לומר כי הדבר ידוע כי הראה הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה גהינם ומלכיות וא"ל ברור לבניך גהינם או שעבוד מלכיות וברר שעבוד מלכיות להצילם מדינא של גהינם וע"ז השביע בישראל שלא ימרדו במלכיות שאדרבא זהו לתועלתם ולטובתם להצילם מדינא של גהינם נמצא כי כל הגלות הזה לכפר על חטאתינו ועונותינו ופשעינו ולהצילנו מדינא של גהינם כמו שנאמר לאברהם אבינו ע"ה במעמד בין הבתרים.

דהיינו שדעתנו שיצאנו קודם הזמן מגלות מצרים "שלא בעונתו" היא בגלל שהקשו עולם המצרים, אבל לא עדיין לא התיר לנו "למרוד באו"ה", ודו"ק

רבי רבי דוד בן שמעון 'צו"ף הדב"ש'¹⁶² זיע"א, שערי צדק, שער החצר, סימן ר"צ

א"י. איתא בכתובות פרק שני דיני גזרות: ר' זירא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה, דבעא למיסק לא"י, דאמר ר' יהודה: כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה, שנאמר: "בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'". ור' זירא, ההוא בכלי שרת כתיב. ורב יהודה, כתיב קרא אחרינא: "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה" וגו'. ור' זירא, ההוא שלא יעלו ישראל בחומה. ורב יהודה, "השבעתי" אחרינא כתיב. ור' זירא, ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי בר חנינא, דאמר: ג' שבועות הללו למה - אחת, שלא יעלו ישראל בחומה; ואחת, שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות

בשנת ה'תקנ"ג (בגיל 8) עלה לארץ ישראל עם אביו רבי שלמה פרחי זיע"א. לאחר זמן מה נתייתם מאביו ונתחנך אצל רבי יום טוב אלגאזי זיע"א. נישא לשרה בת"ר יצחק פרחי זיע"א. שימש כשד"ר בצפת וירושל"ו. נודע כדרשן ואיתא בספה"ק 'מתוק לנפש'

...מנעורי חשקה נפשי לזכות את הרבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וזאת היתה לי ירושה מאת עט"ר אבא מארי... והיתה מנוחתו כבוד ז"ך סיון התקנ"ח. ואני כבן ט"ז שנה, ובעוה"ר לא ראה חופתי, ותיכף אחר תשלום השבעה סמך ידו עלי גאון עוזנו כו' הרב ר' יו"ט אלגאזי הראשו"ל, ונתן לי תנחומים, ואמר אנכי אחיה לך לאב, ותהיה ממלא מקום אביך, והדבק במדותיו, ומאותו היום ואילך אני עוסק במלאכת הקדש לדרוש ברבים בדברים המושכין לבו של אדם...

אחר כך שמש את גדולי הדור החסידים הגדולים, וביחוד את החסיד הרא"ש מזרחי שרעבי זיע"א, (ראה בספה"ק 'שבט מישור', פרק ד' ממעשה שקרה עם רבו). חיבר את הספה"קים: **מתוק לנפש, מרפא לעצם, שבט מישור** - שלשה חלקים אלו מדברים מעניני מדות מוסר ויר"ש. **מתוק מדבש** - מיני מתיקה, לקוטים; **זכות הרבים** - דרשות; - דרשות שדרש בק"ק פרינצי, בהיותו בשליחות מצוה; **מעשה אבות** - על מסכת אבות; **אמרי נועם** - לקוטים ודרשות על מס' אבות; **טוב ירושלים** - על מצות הארץ ותפארת א"י; **אמרי בינה** - הדפיסו בלשון לעז, כולו מוסר ויר"ש; שיטות וביאורים על הרמב"ם והש"ס - נשאר עדיין בכתי"ק. כמו"כ נתן הסכמות על הספה"קים: **ספר התקנות** (ה'תר"א); **סידור תפלת ישראל** (ה'תר"ב); **דברי שלום** (ה'תר"ג). נפטר ב-ג' אייר ה'תרי"ג. וכתוב על ציונו: מצבת קבורת הרב המזכה אה"ר, חזן במצות, גדל בש"ט, ונפטר בש"ט, רצ"ו וגזב"י [שהיה חזן] כמו"ה **יצחק פרחי** ז"ל. נח נפשיה ביום ג' לחודש אייר שנת תרי"ג, תנצב"ה

חתנו הינו רבי אברהם אשכנזי זיע"א (ה'תקע"א - ט' בשבט ה'תר"מ).¹⁶² ה'תקפ"ד-י"ח בכסלו ה'תר"מ

העולם; ואחת, שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישתעבדו בהם בישראל יותר מדאי. ורב יהודה, "אם תעירו ואם תעוררו" כתיב. ור' זירא, מיבעי ליה לכדרבי לוי, דאמר: שש שבועות הללו למה, תלתא - הני דאמרן, אינך - שלא יגלו את הקץ, ושלא ידחקו את הקץ, ושלא יגלו הסוד לעובדי עבודה זרה, ע"כ.

וכתב הרב: "יקרא דשכבי ע"ז דף קל"ח, וזה לשונו: הנה יש לדקדק בדברי הגמרא, כי משני: מביעי ליה לכדרבי לוי דאמר שש שבועות וכו', **אמאי לא הדר פריך**: ורב יהודה, כי היכי דפריך ואזיל מקמי הכי כמה זמני. ואם נאמר דפליג רב יהודה וסבר ומפיק חד מהנך שש שבועות ועייל שלא יעלו לא"י, **אם כן מעיקרא לימא מיד דפליג אחדא על שבועות הראשונות**.

ויש לומר, דבג' ראשונות לא אפשר דפליג - דשלא יעלו בחומה ושלא ימרדו וכו', מכל שכן דשלא לעלות לא"י נפקא דאם לעלות בשלום אסור, כל שכן שאסור ביד חזקה ובמרידה.

ובשלא ישתעבדו יותר מדאי נמי אי אפשר דפליג, דהא כמה קראי מוכחי - "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי", "ונתתי נקמתי באדום", "הוי אשור שבט אפיי".

אבל בג' שבועות אחרונות איכא חדא דמצי לפלוגי, דאף על גב דשלא יגלו הקץ לא אפשר, דהא כתיב: "ואתה דניאל סתום הדברים וחתום".

ושלא יגלו סוד העיבור נמי לא אפשר, דהא כתיב: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", מכלל דצריך שלא ידעו מזה העמים.

אבל במה שלא ידחקו את הקץ אפשר דפליג, משום דלזה אין צריך שבועה שלא יעשו עוונות דהא מושבעים ועומדים מהר סיני, הילכך מוקי רב יהודה תחת שבועה זו שבועה דלא יעלו לא"י, דר' זירא סבר דלזרוזי טפי השביעים שלא יעשו עוונות כי יגרמו על ידי זה להרחיק הקץ, ע"כ.

ובזה פירש מחלוקת דרבי אלעזר, דאמר שם: הדר בא"י שרוי בלא עוון, שנאמר: "וכל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון", ורבא סבירא ליה דבסובלי חולאים מתנינן לה, דרבי אלעזר דאמר שרוי בלא עוון, סבירא ליה דבהכרח הוא ששרוי בלא עוון, שהרי יקשה עליו איך דר בא"י, והלא כתיב: "בבלה יובאו" ועובר בעשה. ואם יאמר דההוא בכלי שרת כתיב, יקשה עליו דהא כתיב: "השבעתי אתכם", ואם יאמר דההוא לעניין שלא יעלו ישראל בחומה, יקשה, דהא "השבעתי" אחרינא כתיב, ואם יאמר דצריכי לג' שבועות: שלא יעלו בחומה, ושלא ימרדו, ושלא ישתעבדו, וקשה, דהא "אם תעירו ואם תעוררו" כתיב, דמשמע שתי שבועות בכל אחד, וחדא מנייהו בהכרח היא זו שלא יעלו מבבל לא"י - אלא על כורחך צריך לומר שאינה זו השבועה, אלא שלא ידחקו הקץ בעוונם, **ואם כן בהכרח הוא שזה שדר בא"י הוא נזהר יותר ובודאי שאין בידו עוון.**

והיינו דאמר: "ובל יאמר שכן חליתי", רוצה לומר, לא יחלה השוכן בא"י בסיבה ששוכן בא"י ועבר בעשה, וזהו דוקא כשהעם יושב בה נשוא עוון, **שאינ בידו עוון אחר**, שאם יש בידו עוון אחר אז בהכרח יענש על מה ששכן בא"י, דכיון שאינו נזהר מעוון אחר, שמע מיניה דלית ליה שבועה שישית שלא ידחק את הקץ בעונש, ואם כן בהכרח שהיא שבועה שלא יעלו מבבל לא"י, ואם כן בדין הוא ושענש על ששכן בא"י, **שהרי עובר על שבועת המקום**. ורבא סבירא ליה כרב יהודה, דבאמת כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה, לכך מפרש הפסוק באופן אחר, דהיינו בסובלי חולאים.

והנראה כי הנה כתב מוהרש"א ז"ל, דהא דעובר בעשה לאו משום דבבל עדיפא, אלא דלכך ציווה הקב"ה, שכל הגולה שם לא יעלה עד יום הפקודה, מיהו מי שהוא בא"י ודאי דלא ילך לבבל, יעו"ש.

וזה שאמר: "ובל יאמר שכן חליתי", דהיינו מי שעלה מבבל ושכן בא"י לא יתרעם למה יחלה, כי הוא גרם לעצמו שעבר בעשה. וכי חוטא, הרי כמה ישראל דרים בא"י, לזה אמר: "העם היושב בה נשוא עון", שלא יש איסור אלא למי שגלה לבבל, אבל העם היושב

בה ולא גלה הוא נשוא עוון ואין לו אשם **במה שעומד בא"י**, ע"כ.

ואין לומר דאם לא יעלו בחומה מכל שכן שלא יעלו לא"י נפקא, **דאם לעלות בשלום אסור כל שכן שאסור ביד חזקה**, אם כן השתא נמי למה צריך שני שבועות, שלא יעלו בחומה ושלא יעלו לא"י – **דיש לומר להחמיר טפי על עליית החומה**.

ומה שאמר, **דשלא ידחקו את הקץ אפשר דפליג**, משום דלזה אין צריך שבועה שלא יעשו עוונות דהא מושבעין ועומדין מהר סיני וגו', עיין מה שפירש רש"י שם בלישנא אחרינא דשלא ידחקו גרסי' לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי וק"ל וכן הוא במדרש שיר השירים, ומהעניין מוכח שכן צריך להיות הגירסא, יעו"ש.

ודרך אגב ראיתי להביא מה שפירש רבינו מהר"מ אלשיך ז"ל בכוונת הכתוב: "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה" וגו', וזה לשונו: אחשוב כי צבאות ואילות השדה הם משל אל הקיצים, כמאמר ספר הזוהר במקומות רבים, כי יש קצים הרבה, והוא בלי ספק באחישה, אך אם לא זכו, שהוא בעתה, קץ אחד הוא בלבד. והנה בקיצים הממהרים יש ממהרים יותר מזולתם, וסוג האחד ידמו אל צבאות, וסוג השני אל אילות השדה.

והנה אם נזכה להגאל באלה טרם העת הקצוב בעתה, לא יבצר לאחד משתי סבות, או מרוב חפצנו לאהבה את ה' ולשוב עדיו, כאומרם ז"ל: זכו אחישה לא זכו בעתה, או למה שיכבידו הצרות כל כך עלינו בקרב ימים, שמרוב הצרות כחבלי יולדה נתעורר ונשוב ונגאל.

ובזה נבא אל התכת כפל תעירו ותעוררו, והוא כי אומר הוא יתברך, השבעתי אתכם אומות בנות ירושלים, על איזה דבר השבעתי, בצבאות או באילות השדה. הם ב' סוגי קצים הממהרים אלו יתר מאלו, אלו הממהרים המשילים לצבאות, והשני הממהרים ביותר המשילים לאילות השדה. ומה הוא השבועה, אם תעירו בהצרכם את בני יותר מדאי, שעל ידי כן תעירום לאהבה אותי ולשוב, וזהו בסוג האחד מהשתים הנזכרים שהוא בצבאות. או אם תעוררו בהכביד ביותר, שעל ידי כן תעוררו להביא את הסוג השני, שהוא כאילות שהוא בהתעוררות היותר ממהר את האהבה לאהבה את ה' ולהשיבם עדיו מיד. ושמה תאמר, הלא טוב להם הוא שנעורר אהבתם אותך קל מהרה, לזה אמר עד שתחפץ, כי הקצים של אחישה לא אבחר בהיותם מחמת רוב צרה, רק מחמת חפץ מאליהם, וזהו עד שתחפץ כנסת ישראל להתעורר מאליה, כי אין ראוי להכביד בצרות על העדר תשובה, עד עת קץ האחרון שהוא בעתה, כי אז הם חבלי משיח וכו',¹⁶³ ע"כ דברי קודשו.

ואפשר שזהו כוונת הכתוב באיכה: "למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד". יאמר, ידענו ה' כי בקיצים של "אחישה" לא תבחר, בהיותם מחמת רוב צרות השעבוד של האומות, **רק מחמת חפצנו ורצוננו**. ולזה אנו מחלים פני קודשך: "למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים", ו"השיבנו ה' אליך ונשובה", שתטה לבבינו ליראתך ולשוב עדיך, **כי אם יהיה התעוררות ע"י מאיסת וצרת השעבוד של האומות, ידענו שאינך רוצה בזה**, עד בוא הקץ של בעתה, וזהו "קצפת עלינו עד מאד", כי צריך לזה זמן ארוך עידן ועדינין, לזה אנו מחלים, **שתשיב אותנו בתשובה מבלי התעוררות של האומות**, ויתקיים בנו זכו אחישה.

והנה לפנינו דעת תורה בהירה בנוגע להשתעבדות אוה"ע בנו שהבהנה בכך היא שהם 'מקל חובלים', והנה אנו רוצים 'מקל נועם'...

דהיינו שאינם לוקחים לליבם שמה הישמעאלים מכים בנו זה בגלל שאנו 'עם קשה עורף', ובמקום לשוב אל ה' ית' 'הופכים טעמי התורה למדרש טעות ואליל'¹⁶⁴

¹⁶³ אמנם הצו"ף זע"א השמיט ע"י וכו' אך הנה המשך דברי קדשו של האלשיך הק'

...כי אם לא, אז אימתי יאריך להם, והקץ בא.

¹⁶⁴ רש"י הק' זע"א, מסכת ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה מינות

רבי דוד בן שמעון 'צו"ף הדב"ש' זיע"א, שערי צדק, שער החצר, סימן ש"ס

א"י. איתא בכתובות פרק שני דייני גזירות: אמר רב יהודה אמר שמואל: כשם שאסור לצאת מא"י לבבל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות, ע"כ.

והגאון מהרימ"ט בחידושו לכתובות הקשה, וזה לשונו: משמע לא"י מיהת מותר, והא רב יהודה הוא דאמר לעיל: כל העולה מבבל לארץ עובר בעשה. ותיירץ: הא דידיה הא דרביה.

ויש תימה על הרמב"ם שהביא הא דשמואל: כשם שאסור וכו', ומסיים בה: שנאמר: "בבלה יובאו", ואי הך קרא בישראל כתיב, אף לא"י היה אסור, דעיקר קרא א"י כתיב. ועוד, אמאי אצטריך תלמודא לעיל לומר לר' זירא: ההוא בכלי שרת כתיב, נימא ההוא בשאר ארצות כדשמואל. ועוד, רב יהודה גופיה משמע דלא סמך אהאי ד"בבלה יובאו", דאמרינן: כתיב קרא אחרינא - "השבעתי אתכם", ע"כ.

ועיין למרן ה'כסף משנה' שכתב שם, וזה לשונו: ורבינו כתב המימרא דאסור לצאת מבבל לשאר ארצות, ואף א"י בכלל, יעו"ש. ובהכי סלקי דברי רבינו כהוגן. ומה שהקשה דרב יהודה גופיה משמע דלא סמך אהא ד"בבלה יובאו", עיין להרב החסיד י"ד מלאכי, והבאתי דברי קודשו לעיל בסימן ש', דדרכו של הרמב"ם ליקח הדרשא היותר פשוטה, אף על גב דאתדחיא בגמרא, יעו"ש.

רבי דוד בן שמעון 'צו"ף הדב"ש' זיע"א, שערי צדק, שער החצר, סימן ת"ג

א"י. והרב עיר וקדיש מהר"י הכהן בספר 'צפנת פענח', דף מ"א פירש, וזה לשונו: בהקדים כוונת הכתוב: "ראו כי רעה נגד פניכם", דמה היא רעה וכו'. ונראה דאמרו בפרק ג' דתענית: פעם אחת לא ירדו גשמים, ושלחו לחוני המעגל שיתפלל על גשמים. התפלל ולא נענה. עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. מיד ירדו גשמים. וכיוצא בזה מצינו ברבי יהושע בן לוי שקפץ ונשבע נגד מלאך המוות¹⁶⁵. וטעתה תקשה למשה אדון הנביאים, **אחר שראה שהרבה והפציר בתפילה שיכנס לארץ ולא נענה, היה לו ליטבע בשמו הגדול והיה בהכרח שיעשה לו הקב"ה מבוקשו שיכנס לארץ.**

ונראה דשאני משה, לפי שאמרו רז"ל במכילתא בפסוק: "פן ינחם העם בראותם מלחמה" - זו בני אפרים שהרגום אנשי גת על שעברו על הקץ ועל השבועה. ופירש ב'זית רענן': משום שהשביעם הקב"ה שלא יצאו קודם הקץ, כדכתיב: "השבעתי אתכם בנות ירושלים", והוא הדין לגאולה ראשונה¹⁶⁶ וכו', יעו"ש. ובודאי בכלל השבועה היה שבט לוי גם כן, אף שלא היה שעבוד לשבט לוי, מכל מקום גירות היה להם. ותקשה לפי זה מהא דאיתא בילקוט פרשת בא: "ויקם פרעה לילה וכו' ויאמר קומו צאו מתוך עמי" כו' - אמר לו משה: רוצה אתה שתכלה המכה, אמור הרי אתם ברשותכם, הרי אתם בני חורין. ופירש ביזית רענן': **משום שיצאו**

אותם [תלמידי ישו הנוצרי] הוּפְּכִים טַעֲמֵי הַתּוֹרָה לַמְּדֵרֶשׁ טַעוֹת וְאַלִּיל.

¹⁶⁵ מסכת כתובות דף ע"ב

¹⁶⁶ לא רק לימינו אלא ג"כ אז במצרים.

קודם הזמן, לכך הוצרכו ישראל לרשות פרעה שישלחם מדעתו.

וקשה, הא מושבעין ועומדין שלא יצאו קודם הקץ, ואיך הוציאם הקב"ה קודם זמנם לעבור אשבועתן. ועל כורחך לומר, **שהקב"ה השביען, וכאשר חפץ בגאולתן התיר שבועתם.** ובכלל היתר השבועה **היה משה ואהרן וכל שבט לוי**¹⁶⁷. ומאחר שכבר הותרה שבועתן, אף שישבע שיכניסוהו הקב"ה לא"י - יתיר הקב"ה שבועתו, כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, מה שאין כן חוני ורבי יהושע בן לוי שמעולם לא התירו שבועתם.

וזה שאמר משה: "למה הרעותה לעם הזה" וכו', רוצה לומר, ממה נפשך יש ריעותא בשליחות הזה - או לישראל או לי, **מאחר דכבר מושבעים ועומדים שלא יצאו קודם הקץ,** אם כן לא יש תועלת בשליחות הזה, ולמה הרעותה לעם הזה שהכביד פרעה עליהם עבודה וכו'. ואם תאמר שהוציאם על ידי היתר שבועה, אם כן אין תקנה שאוכל להכניסם לא"י, אם כן קובל אני על ששלחתי מאחר דאין סופי להכניסם, וכמו שפירש רש"י.

והנה פרעה הרשע **ידע שהם מושבעים שלא יצאו קודם הקץ, ועדיין לא נשלם זמנם,** וצריך להיות על ידי היתר שבועה. ולזה אמר להם: "ראו כי רעה נגד פניכם", דמגיע לכם רעה גדולה על זה, שאין סופכם ליכנס. זה אומר: "ויהי בשלח פרעה", שיחס יציאת העם על ידי שילוח פרעה, שמרעתו ורצונו יצאו, מה שאין כן בלאו הכי **לא היה אפשר לצאת על ידי שיצאו קודם זמנם. וקשה, הא מושבעין ועומדין. וצריך לומר שהתיר שבועתם.** לכך צווח משה: ווי שלא יכנס עמהם לארץ, **דבלא זה היה סובר שנשלם זמנם, כדעת פרקי ר"א**¹⁶⁸ - **לילות השלימו או החשבון התחיל משנולד יצחק וקיימו שבועתם, ומעולם לא הותרה שבועתם.** אם כן היה סובר שיכנס לארץ על ידי שיקפוץ לישבע, כרבי יהושע בן לוי וחוני המעגל, **מה שאין כן עכשיו,** זה תורף דברי קודשו בקיצור נמרץ.

¹⁶⁷ דהיינו בחינת 'אליהו' 'משיח בן יוסף' ו'משיח בן דוד' וכו"ב
¹⁶⁸ פרק מז

רבי רחמים שאלתיאל יעקב ניניו¹⁶⁹ זיע"א, חן וכבוד¹⁷⁰, דרוש ח' קיד

ועוד נקדים מאי לידוע דמוציא שם לוקה ומשלם כדכתיב וענשו אותו מאה כסף ויסרו אותו במלקות וגרסינן בערכין נמצא האומר בפיו חמור מן העושה ועיין למוה"ר חיד"א ז"ל בס' רא"ד דק"ג מאי דכ' במשנה זאת.

והנה רש"י ז"ל פי' חיל אחז יושבי פלשת שהרגו בני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו בחזקה והרגום אנשי גת עכ"ל. ומינא יש להאשימם ולהענישם כי הם זרע יוסף הצדיק וביוסף הצ' כתיב בכור שורו הדר לו וחייבים מיתה על שהרגו בכור שור מהקב"ה להזיקו קדשיו של הקב"ה והרב הגדול נפתלי שר' האריך בהקדמה זאת:

ואולי יש לומר שהעונש של יושבי גת הוא על כך שהרגו בהם ולא אסרו אותם באזיקים והחזירו למצרים, ועוד בגלל שבני אפרים היו הראשונים שעברו על השבועות ולא היה עדיין ידוע העונש על כך עד כמה הוא חמור, שמתירים דמם כצבאות וכאילות השדה...

וכן הפלישתים לא ידעו זאת שיש להם היתר בגלל העבירה על השבועות "שלא יעלו בחומה", אך עשו יתר על המידה במעשיהם וגם הם עברו על השבועה "שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי" ולכן פחדו על הריגתם בני אפרים.

אבל תימא מאוד גדולה היא מדוע לא מצינו שהפלישתים נמנו עם ז' עממים, וכן שלא נצטוו להורגם...

לכן יש לומר שפחדם לא היה מוצדק.

רבי רחמים שאלתיאל יעקב ב"ר חיים מאיר ניניו זיע"א, שמש ומגן¹⁷¹, דרוש מ"ז פ' פקודי, דף קיד

...ולז"א אשר אין חליפות למו בכסף וזהב אלא הם בעצמן ולא יראו אלקים דאמר מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד והרי שלח האויב ידיו בשלומי דהם החכמים הצדיקים דע"י עסק התורה לשמה משימים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא ש"מ.

ועוד חילל האויב בריתו של הקב"ה ר"ל שהשביעם הקב"ה שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי וכ"ש שלא יגזרו עליהם שמדות שלא יעסקו בתורה ומשו"ה יתחייבו האויבים להקב"ה נפשותם ודוק:

ולא אמר שיבטלו השבועות שלנו, אלא הם יתחייבו בעונש... וק"ל.

¹⁶⁹ רבי רחמים שאלתיאל יעקב ב"ר חיים מאיר ניניו זיע"א - מחכמי ירושלים ורבניה, מתלמידי ישיבת המקובלים

"בית אל". נפטר בשנת ה'תרנ"ח.

¹⁷⁰ ירושלים, ה'תרמ"ד

¹⁷¹ ירושלים, ה'תרנ"ג

רבי שלום משה חי ב"ר חיים אברהם גאגין¹⁷² זיע"א, פיוט אם תעירו ואם תעוררו¹⁷³,

אהבת ציון וירושלם בית מקדש ואפריון.

אין נחשבו לנגדך כל פז וכלי ידך פדיון.
יפה את רעיתי אילת אהבים כלה באפריון.
ונפשי אמאס חיי בהפרידך עיר ציון.
ודמעתני על לחיי תרד כנחל מחלון וכליון.
למה לא ירוני בכל עת בסתר עליון.
ביום פקדך עלי כנור נעים עם נבל עלי הגיון:
צרתי לפניו אגיד ואשפוך במרי שיחי,
(אילת אהבים ויעלת חן האחת אהובה):

אם תעירו ואם תעוררו,

שבח והודאה אליך ננערו,
מרי שיחי אעיר ערו ערו,
חשקך ותאותך פני יחורו,
חצי אהבתך כלפיד יבערו,
זרים למה אשגה וריק יעזורו,
קול רנה ירנו אף ישירו,
אנכי לה' אשיר בהתעטף עלי רוחי,
על ציון עירי יפתי רעיתי מבטן גוחי,

רבי שבתי ב"ר חיים אקשוטי¹⁷⁴ זיע"א, קול שח"ל¹⁷⁵, ליקוטאי נינהו, שיר השירים, דף ס"ה ע"א

השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני,
אפשר לרמוז לע"ד בהקדים מה שכתב הרב חיד"א ז"ל בספרו הבהיר אהבת דוד דט"ז
ע"ב משם גדול אחד בפסוק מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ דה"ל עד
שיחפץ ואמר עד שתחפץ כי תלוי בך דהבחירי בידך וזהו עד שתחפץ אתה עד כאן דברי
הרב הגדול ז"ל.

והרב ז"ל פירש עם זה פסוק ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כו' והוא בהקדים
מאמר הגמרא וז"ל לא מרובכם מכל העמים כו' כי אתם המעט בזכות **שאתם ממעטים**
את עצמכם אברהם אמר כו' משה אמר ונחנו מה, וזהו הרמז ועתה ישראל כו' **שהרוצה**
בתשוב' תחילה וראש לפדיון נפשו היא מעונה דמי שיש לי ענוה הוא מבזה כל ענייני
העולם הזה לכן מרע"ה רעיא מהימנא הזהיר את ישראל ועתה ישראל דאין ועתה אלא

¹⁷² ה"תקצ"ג – ה"תרמ"ג

¹⁷³ הקדמת השיר:

שיר זה יסדתי,

אנכי הדל אשמ"ח חזק על חשקי ותאותי לעיר האלקים ירושת"ו.

מובא מתוך הספה"ק שמח נפש, לבעל המחבר של הפיוט.

י"ל ע"י בן המחבר רבי יצחק גאגין זיע"א, ירושלים, ה'תרס"ג.

¹⁷⁴ רבי שבתי ב"ר חיים אקשוטי זיע"א – אחיו של רבי יצחק ב"ר חיים אקשוטי זיע"א (שימש כר"מ בקושטא
בפרור פירי פאשה, במשך כ"ה שנה, נפטר ב-ג' טבת ה'תרמ"ט).

מייסד וראש ישיבת "אחד" בשכונת נחלת

שבעה (ירושלים), (שנוסדה כידוע ע"י י"ג חברים. שכללו את מספרם ב"אחד").

¹⁷⁵ ירושלים, ה'תרמ"ד

מתוך כריכה פנימית:

ספר קול שיחיל

זה מנחת עני בעוניי נגש ונענה מנחת חוטא, אשר טיפחתי ורבייתי בימי בחרותי מקצתו בעיר מולדתי העיר
הגדולה קושטא יע"א, ומקצתו פה עה"ק ירושלים דדהב"א תובב"א.

נהרה נהרה ופשטיה, באמת אמרו הכל לפי שיעורו חייב אדם הקטון לפי קוטנו וכל אחד נטל חלקו במעמד
הקדש וזמנין בארפקסותא דעניא תשבח מרגניתא ואימא פריטי, זוהי סיבה לצאת ממחיצתי אפרוח שלא
נתפתחו עיניו ולא ידע לכוין אמר"א ממהדורי ומסמרטוטי, אסף וקבץ דברים שלא כסדרן אחת אות בארץ
ואחת אות בקורא, מאסף לכל לקוטי בתר לקוטי, שפל אנשים אני עני בדעות ובמדות מדרך כף רגל לכל
ומתאבק בעפר רגליהם שקיל לטוטא וטאטי:

ולכבוד מר אבי זיע"א ומרת אמי הצדקת זלה"ה קראתי שם הספר קול שיחיל שהוא ר"ת שבתי חיים
לונה, והדן אותי לכף זכות הקב"ה ידן אותו לכף זכות, ואחלה פני קודשם של רבנן ותלמידהון שכל
הרוצה לקרואת בזה הספר ליראות מה טיבו או בספר רב אחא"י גאון זלה"ה, אחלי יכונו שטרם כי יקרא
ההקדמות של השני ספרים הללו ואח"כ יקרא בספר, בטחתי בה' שידוני לכף זכות ובוחן לבות וכליות
אלקים צדיק:

נאום הקטן שפל מן השפלים שבתי בן אדוני אבי דחיל חטאין זקן ונשוא פנים כמוהר"ר חיים אקשוטי
תנצב"ה באור פני מלך חיים להושיע משופטי.

הסכמות מאת: הראשון לציון, רבי מאיר פאניז'ל 'המרפ"א' זיע"א; (סגן הרשל"צ באותה העת) רבי יעקב שאול
אלישר 'היש"א ברכה' זיע"א.

לשון תשובה דעיקר התשובה מ"ה שהיא התשובה השלימה עם הענוה זה שואל ה' אלקיך מעמד.

וזה כונת הפסוק מ"ה תעירו שתהיו מ"ה ענוים והעיקר את האהבה זה עם זה כי בענוה ניצול מהבל כידוע והגלות הוא בעבור עון שנאת חנם ולתקן זה מ"ה שהיא הענוה תעירו ובידך תלוי עד שתחפץ כמו שפירש הרב ז"ל, עד כאן דברי הרב החיד"א ז"ל ע"ש.

וזה נרא' לע"ד שהוא כונת הכתוב הכא השבעתי אתכם כו' אם תמצאו את דודי כ"י מ"ה שהיא הענוה הגידו לו והראיה שחולת אהבה אני כל כך אהבה יש לי עם חברי עד שחליתי מרוב האהבה וק"ל:

וכן מצינו אצל ישנם אנשים בעלי דעות עקומות, וכת דיליה שדבר שממנו הם מאוד רחוקים היא "הענוה", ואם נמצא מישהו שמתנהג ב"ענוה", נדע שהוא רק עוסק כעת במשחק, שהכל אצלו הצגה, שהרי לא לחינם יש להם ערוצי טלוויזיה באינטרנט, שהינם כל כך מנופחים מעצמם, כאילו הם חשובים אצל עצמם כ"כ עד שרק מלהסתכל עליהם עלולים להנזק מגאווה שהינם מקרינים לכל סביבתם.

וגם זה שעובר על שבועתו של הקב"ה גם מראה בעליל שהוא לא חס לכבוד קונו, אלא לכבודו

שהרי רבים הם המתעסקים בענייני העוה"ז ולא מעניין אותם העוה"ב שלהם כלל וכלל.

רבי מרדכי ב"ר יעקב עבאדי¹⁷⁶ זיע"א, מעין מים¹⁷⁷, פרי' בהעלותך, עמ' סז ע"ב

ובעדנא דחרבן כתיב בה ותרד פלאים, וינקותא דידה תיהוי מיסודין דא"א דאקרון פלאים, לפום כך אמר השבעתי אתכם בנות ירושלים דאין דידעי ברזין וידעי לתקנא אתר דאקרי ירושלים, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה דאיהו זווגא דמשפעי ביה חסדים דאקרון אהבה, לא תעבדו כדין לזווגא במחשבתינו אתר עילאה דאקרי אהבה, אלא תעבדון זיווג מלמטה, עד שתחפץ שכנתא מגרמה לסלקא לעילא, ודא איהו בזמנא דמלכא דביה זמנא כתיב כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, והאי קרא קשיא הכתיב נודע ה' משפט עשה אלא דהאי ידעו לישנא דזווגא הוא כדכתיב ואיש לא ידעה, ובההוא זמנא אפי' רביי ידעו לזווגא זיווגא עילאה, ובההוא זמנא כתיב ומלאה הארץ דעה את דאיהו זווג א"ת ה' דיהיה ה' אחד ושמו אחד בחשבן אהבה:

וכעין זה כתב רבי יהונתן ב"ר נתן נטע אייבשיץ מפראג זיע"א, אהבת יהונתן, הפטרת

¹⁷⁶ רבי מרדכי ב"ר יעקב עבאדי זיע"א - נולד בשנת ה'תקפ"ו, בארס צובא [חלב] (סוריה) ונודע כעושה נפלאות. עסק בלימוד תורה וקבלה וכתב פיוטים, כגון: 'יאני אספר', 'יודוך מלך', 'יום זה שירי לא-לי', 'מי ימלל עוזו גבורות', 'מי לה' איתי עורך', 'מרומים ישכון', 'מהללך', 'מי ימלל', 'מקהלות עם ברכו א-לי', 'מקרא קודש' ועוד שחלקם הוכנסו לשירת הבקשות. עלה לארץ ישראל יחד עם קבוצת רבנים מהעיר חלב והתגורר בירושלים. מתלמידיו רבי שאול חיים הכהן דוויק זיע"א. חיבר את הספה"קים: דברי מרדכי - פיוטים ובקשות; ויכוח נעים; מליץ נעים - פיוטים ובקשות; נעים זמירות - פיוטים ובקשות; חן מרדכי (פרעמישלא, ה'תרל"ט); מעין מים (ירושלים, ה'תרמ"ב-ה'תרמ"ו); חן מרדכי דרכי חן (ירושלים, ה'תרפ"ז); שו"ת מעין גנים - חלק א (ירושלים, ה'תשמ"ו); שו"ת מעין גנים - חלק ב (ירושלים, ה'תשנ"א). נפטר בג' סיון ה'תרמ"ד.

¹⁷⁷ ירושלים, ה'תרמ"ב

הסכמה מאת: רבי יעקב שאול אלישר י"ש"א ברכ"ה' זיע"א

השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ וכו', וזהו פירושו, דכנסת ישראל צוחה באלה ובשבעה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, נגד קיבוץ ישראל, **באם שהכל נועד יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים, אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה, כי הקץ סתום ואולי אין עתה הזמן האמיתי רק עת רצון לפי שעה, והיום או מחר יחטאו ומוכרחים לגלות פעם שנית ח"ו, ואחרון קשה מן הראשון, ולכך ביקשה שלא ילכו עד שתחפץ, ר"ל עד שיגיע הזמן שימלא כל הארץ דעה**¹⁷⁸, ומשם והלאה הבטיח עילת כל העילות שלא יהי נעדר מן האומה ישראלית כלום, וזה הזמן האמיתי שיבוא במהרה בימינו:

רבי בן ציון נסים פארידיס-פרדס¹⁷⁹ זיע"א, פרדס התורה, פרשת שמות, עמ' קט

ואחר התבוננות נלע"ד דג' שמות הקודש הכתובים בג' פסוקים אלהים צבאות הוי"ה הם רומזים לג' מצות אלו שמות שם אלוקים רומז לשבת כמ"ש ויכל אלוקים ביום השביעי ושם אלוקים רומז למידת המלכות וכן שבת שהוא יום השביעי רמז למידת המלכות שהיא מדת השביעית כידוע **ושם צבאות למילה כמ"ש רז"ל בשה"ש רבה ע"פ השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות בצב"א שיש בו או"ת עכ"ל**. נמצא הצבאות רומז למילה שהיא מצוה שיש בה אות שם הוי"ה רומז לתפילין כמ"ש רז"ל במס' מנחות ד"ל ע"פ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. וכן אמרו בזה"ק דארבע פרשיות של תפילין הם כנגד ארבע אותיות שבהוי"ה כידוע, **ואנו מתפלליו שבזכות ג' מצות אלו שכל אחת שקולה ככל התורה שהקב"ה יושיע אותנו מן הגלות**, ופסוק ראשון הוא אלוקים השיבנו הוא כנגד מצות השבת הרומז לשם אלוקים וכיון שיש ג"כ מצוה אחרת גדולה כמותה לזה כתיב והאר בוא"ו דהיינו במצוה אחרת כמותה שהיא במצות המילה, ולכן בפי' ה' כי אלוקים צבאות השיבנו אלוקים רומז למצות השבת. צבאות רומז למצות המילה וכיון שיש עדיין מצוה אחרת גדולה כמותה דהיינו מצות תפילין לזה בפי' ג' כתוב הוי"ה אלוקים צבאות. הוי"ה כנגד תפילין דיש בו ארבע פ' כנגד ד' אותיות שבהוי"ה וכיון המצוה היא תדירית הטי' דכתיב שם הוי"ה שהוא כנגד התפילין בתחילה, וכיון דלא יש מצוה אחרת כאלו שנק' אות הטי' דכ"פ כ' לא כ' והאר מפני שלא יש מצוה אחרת כאלו. **ור"ת האר פניך ונושעה גי' צ"א כמספר הוי"ה אדנ"י דהיינו יחוד קבה"ו דזהו תכלית המבוקש דע"י הגאולה יהיה יחוד קבה"ו בב"א**. עכ"ל ודפח"ח.

רבי אהרן ב"ר שלמה בן שמעון¹⁸⁰ זיע"א, תורת אהרן¹⁸¹, פר' ואתחנן

¹⁷⁸ כוונת הביטוי מתייחסת לכך שבזמן שיבוא משיח בן דוד.

¹⁷⁹ רבי בן ציון נסים פארידיס-פרדס זיע"א – נולד ב-כ"ז בכסלו ה'תרכ"ב. מוצא המשפחה הוא ממגורשי ספרד מהישוב פת"ס דה נאבה עברו לארץ ישראל והתיישבה בצפת. למד בצעירותו בישיבת המקובלים בית אל בירושלים, והיה שד"ר לאזור המגרב, בשליחות רשמית וביזמתו. הורה ודרש בבתי כנסת רבים בירושלים. נפטר ב-א' באדר א' ה'תש"ג.

¹⁸⁰ רבי אהרן ב"ר שלמה בן שמעון זיע"א – נולד בשנת ה'תר"ל, בעיר הקודש צפת. מצאצאי רבני משפחת בן שמעון זיעוועכ"א (כגון 'הצוף דב"ש' זיע"א, בעה"מ הספה"ק 'שער החצר' וראב"ד העדה המערבית). בהגיעו לפרקו נשא לאישה את הרבנית הצדקנית מרת פלור זתע"א (בת"ר משה יעקב זיע"א, מחכמי ורבני עיר הקודש צפת, ומראשי הלומדים בישיבתו של שם "מדרש מרן הבית יוסף", ושלוחא דרבנן דכוללות עיר הקודש צפת לערי המערב). חמיו לפני פטירתו האציל ומינה את חתנו, למלא את מקומו בקודש במלאכתו מלאכת הקודש שליחותא דרבנן רבני עיה"ק צפת. פעמים מספר יצא לחו"ל בין השנים ה'תרנ"ט ה'תרס"א ה'תרפ"ד. לערי המערב הפנימי, אלג'יר, וטוניס, מרוקו, למצרים ולבוכרה, שמו נתפרסם בתפוצות ישראל, ונתבקש לכהן כרב ראשי לערי בוכרה, להרבצת התורה נעתר לבקשת אנשי המקום וראה בשררה זו עבדות, בהיותה כר נרחב להרבצת תורה ויראה

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (ג' כ"ה) במדרש אמר הקב"ה למשה רבנו ע"ה אתה סבור לתפוס החבל בשני ראשין, אם סלח נא אתה מבקש, בטל אעברה נא. ואם אעברה נא אתה מבקש, בטל סלח נא (דבר"ר פ"ז י'). יובן דידוע מה שאמרו ז"ל (עין סוטה ט' ע"א זוהר בראשית כ"ח ע"ב) דאם משה היה נכנס לארץ, אין כל אומה ולשון כולה לשלוט בישראל. וזה אומרו אם אעברה נא אתה מבקש, כלומר אם אתה רוצה לעבור לארץ ישראל, אם כן אי אתה מניחם לילך בגלות. ועתה יוסיפו לחטוא באומרים יש לנו על מי לסמוך, כי בזכותו לא נלך בגלות. וזה אי אפשר, כי על ידי הגלות הם מתוודים על עונותם, ושבבים אלי בכל לבבם ובכל נפשם. ולכן בטל סלח נא, ששוב אי אתה מתפלל בעדם. ותניחם לילך בגלות, כי הרי הוא להם כפרה וק"ל. ה' יגאלנו ברוב רחמיו בזכות רעיא מהימנא, ויאמר די לצרותינו וישלח משיח צדקנו בזכות משה רבנו ע"ה וק"ל.

או יאמר כוונת המדרש באופן אחר, והוא בהקדם מה שאמרו ז"ל (סוטה י"ד ועין עין יעקב שם נ"ד) מפני מה נסתתר קברו של משה רבנו ע"ה, מפני שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שישראל היו גולין ממקומם, **ואם ילכו על קברו של משה רבנו ע"ה ויעשו תפילה, מיד גואל אותם קודם זמנם**. לפי שגדולין צדיקים במיתתם, יותר מבחייהם. **הרי דאין טוב לישראל שיגאלו קודם זמנם**, אלא **את האהבה עד שתחפץ**, ובכן היה גאולה שלימה גאולת עולמים. וגם נבין קודם דברי הילקוט (ילקוט"ש פ"ג תת"כ) רב לך, אמר לו הקב"ה הרבה ממה שבקשת נתון לך. אילו היית נכנס לארץ ישראל, היית נכנס לתוך בני אדם מתים, ובני אדם קוברים אותך. עכשיו אתה נכנס לתוך מלאכי השרת, ומלאכי השרת קוברים אותך. וראוי להבין מה יתן ומה יוסיף אם קברו אותו מלאכי השרת, או בני אדם. אלא יובן דכוונת הקב"ה בזה לומר למשה, כלום כל מה שאתה רוצה להיכנס לארץ ישראל, הוא בשביל טובת ישראל. אם כן יותר ממה שבקשת,

בקרב אנשי המקום, וקרוב לחמש שנים נהל את ענייני הקודש כרב ראשי לערי בוכרה, כאשר גולת הכותרת הייתה הקמת ישיבה לבני המקום, בה הגו בתורה יומם ולילה מטובי הלומדים מבני המקום. ומתלמידיו כיהנו אחר כך בעצמם ברבנות בערי בוכרה. בני משפחתו של רבי **חזקיה הכהן רבין** זיע"א, מטובי תלמידיו, ולימים אף כיהן כרבה של בוכרה. כתבו עליו לאחר פטירתו:

"...שהיה הולך מיום ראשון עד יום שישי ללמוד תורה בבית המדרש עם מוהר"ר אהרן בן שמעון שבא מעיר הקודש צפת..."

עמד בקשרי מכתבים עם רבי **חזקיה רבין** זיע"א, וחלקם נדפסו בספה"ק **דרך כוכב**. לאחר שהעמיד תלמידים מורי הוראה, יצא לשוב למקומו לעיר הקודש צפת, כשבחזרתו עבר בערי הונגריה, רומניה, ובתקופה זו אף התעכב בק"ק ספרדים שבהונגריה להדריכם ולהורתם בהלכה, וכן נפגש באותה התקופה עם גדולי ומנהיגי האדמו"רים שבאותה התקופה כפי שמציין בכתביו. בשנת ה'תרס"א כאשר חזר לצפת משליחותו בערי המערב, נתמנה לעמוד בראשות ישיבתו של שם מרן **יוסף קארו** זיע"א. ישיבה זו המשיכה להתקיים בצפת עד הרעש הגדול שבה נחרבו בתי המדרש בעיר, רבני צפת פנו אל רבי **יצחק גויטע** זיע"א (מעיר טראיסטי בעה"מ הספה"ק "שדה יצחק" על הש"ס שהיה גביר גדול והוא נטל על עצמו את שיפוץ בית הכנסת, וקבע בה מחדש את ישיבת מרן הבית יוסף וקצב סכום נכבד להחזקתם של הלומדים בה). יחד עם אחיו רבי **מסעוד בכור בן שמעון** זיע"א דאגו לכל הנצרך לבדק הבית להעמיד על תילו מחדש את בית המדרש ולהרחיב גבולו בתלמידים כשדואג לכל צרכיהם. גדולי עולם ששהו בצפת נהגו לקבוע את עיקר לימודם בבית מדרש זה ולינוק מקדושתו של מרן הבית יוסף. מהידועים לנו הוא כ"ק האדמו"ר ממנוקטש, רבי **אליעזר שפירא** זיע"א (בקיורו בצפת וכמובא בספר "מסעות ירושלים"). וכן "החזון איש" זצוק"ל שבשנתו הראשונה בארץ ישראל בקיץ ה'תרצ"ד בעצת רופאיו שהה בצפת תקופה ארוכה, וקבע את עיקר לימודו בבית מדרשו של מרן הבית יוסף (ראה ספר פאר הדור ח"ב עמוד ק"ל). בשנת ה'תרס"ט עלה לארץ ישראל 'הסבא קדישא' רבי **שלמה אליעזר אלפאנדרי** זיע"א וקבע בו את מקום דירתו בעיר הקודש צפת רבני העיר קבלוהו עליהם והכתירוהו כראב"ד וראש הרבנים בעיר. **ובמשך תקופה ארוכה קבע את לימודו בחברותא עמו**. מסר לידי הסבא קדישא את כל עניני ניהול ישיבתו של מרן הבית יוסף, כאשר בראש הפנקס של חכמי הישיבה כתב...

"הוצאה לחכמי הישיבה של רבנו **הבית יוסף** זיע"א במאמר עט"ר המלך שלמה אלפאנדרי נ"י"

בזמן מלחמת העולם הראשונה בשנת ה'תרע"ד היה המצב בצפת קשה מאוד, עקב חרפת הרעב ששרר אז בכל הארץ, הוקמו כמה וכמה ועדות לעזרה למען תושבי צפת אשר היה מראשיהן. אח"כ עם כיבושה של ארץ ישראל בידי הבריטים החלו הערבים להרים ראש ולהציק ליהודי צפת ובשיאן בחודש אב ה'תרפ"ט בימי הזוועות האיומות, והפרעות במאה ושלוש נפשות קדושים וטהורים שנהרגו בכל הארץ. גם צפת שתתה את כוס התרעלה כאשר נהרגו בה קדושים רבים ובתוכם ראב"ד העיר רבי **ישמעאל הכהן** זיע"א ידיו. הסתתר בבית מדרשו של מרן הבית יוסף ויחד עימו הסתתרו רבים מתושבי צפת, זכותו של מרן הבית יוסף עמדה להם להנצל מהרג וממיתה משונה בפרעות אלו, כאשר הפורעים נסוגו אחור לפני בית המדרש. נפטר בש"ק ז' טבת ה'תש"ט, מנו"כ בבית העלמין העתיק בצפת סמוך לציונו של רבי **לייב בעל היסורים** זיע"א, בחלקת רבני משפחת בן שמעון ועל מצבתו נחקק:

עדה המצבה
על האי שופרא דדיינא רבא
יחיד בדורו ומרבה בישיבה
כה"ר אהרן בן שמעון זצוק"ל
נתבש"מ בנשיקה
בש"ק ז' טבת התש"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

נתון לך. כי אם היית נכנס לשם, היו בני אדם קוברים אותך, וכשם שהם רואים ונראין, כך מעשיהם וקבורתם היה נראה לעין כל. ולא ישתמר קברך מעין כל בריה, אם כן כל עת וכל רגע יבואו ישראל על קברך, ותעמוד בתפילה עליהם ולגאול אותם קודם זמנם. אבל עכשיו שאי אתה נכנס, אתה נקבר על ידי מלאכי השרת. וכשם שהם רואים ואינם נראין, כך קבורתם לא תראה לעיני שום בריה. ולא יוכלו לבא עליך להתפלל עליהם. מעתה זהו כוונת המדרש יובן מאליו, אם אעברה נא אתה מבקש, אם כן מוכרח להיות אתה נקבר על ידי בני אדם. והם באים אצלך להתפלל עליהם, ואינו טובה להם להיגאל קודם זמנם כמו שביארנו. ולכן אם מעתה תקבל עליך לבטל סלח נא, כלומר שלא להתפלל עליהם אתה נכנס, ואם לאו אי אתה נכנס וק"ל.

רבי חזקיה ב"ר שבתאי מארס צובא¹⁸² זיע"א, דברי דברי יחזקיהו חלק א', עמ' כז'

שמענו מזה שכל הגלות היה לזכוכך וכן הגאולה העתירה צריך זכוכך וזהו היסורים והצרות ולזה אנו אומרים זכר ליציאת מצרים לזכור כל זה ולא נתיאש שכמו שכ"י רחם עלינו אף שהינו גוי מקרב גוי כן יהיה לעתיד ולזה פירשו, ששחיתת הטלה בטול ע"י ושחיתתו וכיוצא כאלו נעשה בנו והנה הפסוק אומר ונתתם מן הדם על המשקוף ופסח ה' ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף ולכאורה כ"י עבר לנגף את מצרים מהו ופסח ולא יתן המשחית היינו שיש משחית וכ"י לא מניחו ואם, הדם היא הרפואה וס"י הצלה מדוע יש ספק להשחית וכ"י יעכבנו אמרנו שהשחית היה לחשוב בדעתנו שכל זה היה לצור לגופנו והדם היא אדרבה להיפך להראות שאנחנו היינו חייבים כליה ח"ו כמו המצרים שהיו ע"י והאות הוא ע"י והתרת תו שאמרו שחית הוא של דם ואות מיתה עז"א הכתוב עכ"י ופסח כ"י וא"ת כיון שניתן רשות במצרים ח"ו אינו מבחין ל"א ולא יתן וגוי ועיקרן של דברים לתקן המדות הרעות ומזה נבוא אל הדבדים הטובים ע"י סור מרע ולזה אמרו כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא וכו' פסח מצה ומרור והרב בס' בינה לעתים פירש דשלתן אלו להודות קבלת עול מלכותו יע"ש. ודרך אגב נביא לכבוד הרבנים גרגיר קטן של פלפול והוא במסכת פסחים דף צ' סברת רב דשוחטים וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואסיק שם דס"ל לרב דטמא שרץ מדאורייתא נמי לא חזי ממאי דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש מי לא עסקין שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח ואמר רחמנא נדחי וסבר לה כר' יצחק דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהם להיות בערב הפסח שנא' ולא יכלו לעשות הפסח ביום. ההוא ביום ההוא אינם יכולים לעשות אבל למחר יכולים לעשות ואמר רחמנא נדחו. באופן מסוגיא זאת יוצא דטמא שרץ וטמא מת שוין וא"כ כשם שטמא שרץ אחר טבילה יוכלו לשחוט גם על ע"מ אחר טבילה שוחטין וזורקין עליו.

¹⁸² רבי חזקיה ב"ר שבתאי מארס צובא זיע"א – נולד בשנת ה'תרכ"ב, בסלוניקי, בנו של רבי שבתאי בן גבריאל יהושע זיע"א. בשנת ה'תרכ"ח, בהיותו כבן 6, עלה עם הוריו לארץ ישראל והתיישבו בירושלים. למד בישיבת "חסד אל" בעיר העתיקה בירושלים ולמד תורה מפי אביו, שהיה מראשי הישיבה. בשנת ה'תרל"ט נישא למרת חנה זתע"א (בת"ר אלעזר מזרחי זיע"א). במשך שנים רבות שימש כשד"ר מטעם מוסדות תורה שונים בארץ ישראל וביקר במדינות רבות בעולם, בהן אנגליה וצרפת, עיראק והודו. במשך מספר שנים היה חבר הרבנות הספרדית בירושלים. בסביבות שנות ה'תר"מ הוציא יחד עם רבי נחמן בטיטו זיע"א, את הספר מעם לועז על ספר שמות. בין השנים ה'תר"ס – ה'תרס"ד היה סגן הרב הראשי ("חכם באשי") ביפו. בין השנים ה'תרס"ד – ה'תרס"ח כיהן כחכם באשי בטרפולי. בשנת ה'תרס"ח התמנה כחכם באשי בחאלב, וכיהן בתפקידו שמונה עשרה שנים. בשנת ה'תרפ"ו, בעקבות חילוקי דעות עם ראשי הקהילה בחאלב, התפטר מתפקידו ושב לירושלים, שם התמנה כראב"ד לעדת הספרדים בעיר. בשנת ה'ת"ש נבחר כחבר מועצת הרבנות הראשית. בשנות ה'ת"ש נכלל בהרכבי בית הדין הרבני הגדול. בשנת ה'תש"ג ייסד בירושלים את ישיבת "שערי אורה". חיבר את הספר "קריית ספר" (ירושלים, ה'תרנ"ח); "דברי יחזקיהו" (ארס צובא, ה'תרפ"א); "דברי חזקיהו - חלק א" (ירושלים, ה'תרצ"ה); "דברי חזקיהו - חלק ב" (ירושלים, ה'תשי"ב). נפטר בשנת ה'תשט"ו.

רבי חזקיה ב"ר שבתאי מארם צובא זיע"א, דברי יחזקיהו חלק א'¹⁸³, עמ' כז'

עלה בידנו דמצוה לזכור יצי"מ תמיד ולהודיע בקהל עם את החסד הגדול אשר היטיב כביכול עמנו וכל העבודות שהיה לנו בעבודת פרך וכו' היה לטובתנו לקרבנו לעבודות יתברך שעי"י שקצר נפש העם בעבודהם קראו אל ה' בחזקה וחזרו בתשובה ותעל שועתם אל האלהים וכן בגלות בבל רבות רעות עד שהעולם חשך בעדם ונגזר עליהם בימי המן הרג ושמד ח"ו עד שיום פסח הקדוש היו כל ישראל בת"צ וכ"י בראות עוני עמו ישראל והכנתה רחם עליהם כרוב רחמיו וכל הגזרות נהפכו לשנאינו כן אנחנו המצוים בתוך הענן והחשך מהצרות רבות ורעות ושמדות מיתות משונות **לקיחת אנשי צבא**

בעוה"ר יוצא ואין בא ודאי הוא שכל זה הוא לעוררנו מתרדמת הזמן והעבירות העצומות וכל זמן שלא נבקש לתקן מעשינו הלא טובים ח"ו יתרבו הצרות לא תקום ולא תהי' ולכן הבה ונשוב בתשובה שלימה ונצחק אל ה' השומע תפילת כל פה וכתפלת אדונינו דוד בראותו צרות המעוותות לבא על עם ישראל אמר עורה למה תישן ה' הקיצה אל תזנח לנצח למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצינו כי שחה לעפר נפשנו וגו'.

והדקדוק לכאורה מבואר אם אדונינו דוד העי"ה כינה ח"ו ענין קושי הגלות לשינה למעלה איך אח"כ כינה הדבר להסתרת פנים ואם הוא בהסתרת פנים אינו נקרא שכחה ואיך אמר תשכח אמנם נ"ל לפרשו אי ניחא קמי שמיא בהקדמת רבינו האר"י הח"י ז"ל בדרושי הפורים ז"ל והנה כאשר ז"ן חוזרין פנים בפנים צריך שתקדים בח"י הדורמיטה על ז"א כדי שתעשה הנסירה ותוכל לחזור פנים בפנים ולהיות כי ענין מרדכי ואסתר היה סוף השבעים שנה של גלות בבל כנודע לכן אז בימים ההם כבר התחיל תיקון ז"ן לחזור אפיין באפיין ויגאלו ישראל וענין ההתחלה¹⁸⁴ היא הפלת הדורמיטה שנעשה אז בימיהם וז"ס הצרה העצומה שהיתה אז לישראל אשר עליו נאמר חשיכה גדולה ואמר ז"ל זו גלות מדי שהחשיך עיניהם של ישראל וענינו שהיה אז הז"א בסוד הדורמיטה והמן ידע בחכמתו מיעוט השגחתו יתברך באותו הזמן להיותו בסוד השכינה לכן חשב לאבד שונאי ישראל ואמר המן שעתה זמנו יען ישנו עם אחד ישן הוא אלקיהם של אלו נמצינו למדין שבהתקרב הגאולה תולדות הצרות הוא מצד הדורמיטה והיותם בבחינת אחורים עד חזרת פנים בפנים יגיע זמן הגאולה ועיין בע"ח שער או"א **שתשכח הוא גימ' לאחורים דאו"א וידוע**

דכשז"ן אינם פב"פ מקבלים מוחין דאחורים דאו"א העולים תשכ"ח¹⁸⁵ ובקבלתם מוחין דפנים דאו"א חוזרים בבחינת פב"פ והנה דהע"ה בראותו הצרות האחרונות האלו אשר יהיו בימים האלו והיינו ודאי שהוא קרוב לזמן הגאולה שיש בח"י הדורמיטה ובח"י אחורים עד שיגיע זמן הגאולה לחזור פב"פ לזה אמר עורה למה תישן ה' הקיצה וכו' למה פניך תסתיר מלהמשיך מוחין דפנים דאו"א ותשכ"ח ענינו שמקבלים הזו"ן מוחין דאחורים שהם תשכ"ח קומה עזרתה לנו ע"י המשכת מוחין דפנים.

ובכן קהלה קדושה ענינו הרואות צרות אשר לא שערם אבותינו רעות רבות שלא נהיו למיום היות אדם על הארץ ודאי שהוא התעוררות לגאולה לכן זאת נעשה לחזור מדרכנו הרע ולעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם כציווי תוה"ק ורז"ל ולהתרחק מהמעשים והמדות הרעות והמגונות אשר בעבורם היינו במצרים בעבודת פרך כמו בעלי לה"ר, ופרוד הלבבות, ובזוי להגדולים הראשים וכיוצא וכאשר מצינו שהענינו לדבר למשה רבינו ע"ה

¹⁸³ מתוך כריכה פנימית:

"זה השער לה' צדיקים יביאו בו"

זה ספר דברי יחזקיהו ח"א

קטן הכמות והאיכות מדרושים ומוסרים לאנשים אשר כגילי שדרשתי בחגי ומועדי ה' בקהלות הקדושות אשר שמשתי בהם ובאיזה מקומות ואגב אסיפא קצת ענינים נפרדים בסוגיות הש"ס וכיוצא יהי רעוא

יהיו לרצון אמרי פי לפני אל עליון צורי וגואלי

הצב"י חזקיה בלא"א מו"ר כמהר"ר שבתאי ז"ל

נדפס פה ארם-צובה יע"א

בשנת תפא"ר לפ"ק

בדפוס "השלם" להר"ר עזרא חיים מדמשק יצ"ו

¹⁸⁴ דהיינו "התחלת הגאולה" (מה שלא קרה מאז קמה המדינה ועד היום)

¹⁸⁵ שאז ר"ל במרד ששת הימים, של מדינת ישראל נגד אוה"ע כ"ז אייר תשכ"ז נגרם המשך ההסתרה ונפלה ירושלים מקלי ישמעאל לידי קלי הערב-רב הכת דיליה, ר"ל. – ע"י בהרחבה תחת הכותרת רבי דוד הכהן סקלי ב-ג' השבועות.

כשהוכיחם באומרו למה תכה רעך השיבו מי שמך הלהרגני וגו' וכבר פי
הרב בינה לעתים דבר הפירוד שהיה ביניהם ואשר אני אחזה לפרש והוא דלכאורה
הדקדוק מבואר דאחר דכח מרע"ה להמית בשם המפורש כאשר הם בעצמם אמרו
אתה אומר כאשר הרגת את המצרי איך לא יראו מפניו באמרם הלהרגני וגו' ואיך
הגיע הדבר שמשרע"ה נתפחד כמ"ש וירא משה. אמנם נלע"ד לפרש בהקדם מה שידוע
דהשני אנשים עברים היו דתן ואבירם וכתב הרב ערבי נחל בשם גורי האר"י ז"ל דהם
בעצמם היו בגלגול דואג וחבריו בזמן דוד וכתב הרב הנ"ז דיש ב' מיני רשעים יש מי
שהוא אחוז בקליפה גדולה דאין הצדיק יכול להמיתו כי כחו גדול בקליפה ויש מי
שאינו אחוז כ"כ בקליפה ויכול הצדיק להמיתו בהבל פיו וזה היה בדתן ואבירם שהיו
לוחמי מרע"ה ולוחמי דהמע"ה וכחם גדול היה שדואג היה גדול שבסנהדרין ואלו יצאו
בעזות מצח לפני משה לומר לי מי שמך לאיש שר ושפט וגו' ומרע"ה ראה בחכמתו
שהם אחוזים בקל"י **וחשב שהם רשעים בינונים אשר יוכל בהבל פיו**
להורגם לזה חשב בתח"י להורגם בשם אך הם ידעו רשעותם וגודל אחיזתם בקל"י
גדולה לעגו עליו ואמרו לו הלהרגני אתה אומר היעלה בדעתך לעשות כזה לא כן.
לאנשים כמונו אין כחך בפה אזי הבין משה מדוע לא עלה בילו להמיתם כמעשהו
במצרי ואדרבא נתפחד מהם שחכם בקל"י גדולה ולזה וירא משה ויאמר אכן נודע
הדבר שלא יכלתי להמיתם.

רבי חזקיה ב"ר שבתי מארס צובא זיע"א, דברי יחזקיהו חלק א', עמ' קלט'-קמא'

ועוד נראה לפרש במ"ש הרב אהל יעקב בעל המשלים בפי ויהי בד"ה ועל פי דרכנו נעמיד
עיר על מליצה המשורר ע"ה עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה הסתיר את פניך ממני וכו'
במשל לאיש שיבה שלא היה לו כי אם בת אחת קטנה.

וקודם מותו קרא לאחד מאוהביו ושאל מאתו שיהיה אפוטרופוס לכל מה שיוריש לבתו
והבטיחו ע"ז אבל הזהיר אותו ואמר לו שלא יתן מהירושה ההיא דבר לא על הספקת
מזונות הבת ולא על מלבושים וכדומה. רק תבקש לחמה מעמל נפשה בעבודה אשר
תעבוד בבית בעליה. וכל מה שבידו יהיה שמור אתו למועד נשואיה. ויהי אחרי מותו
ויקח האפוטרופוס כל אשר לו. והעלמה בקשה פרנסתה מכל אשר מצאה ידה. לימים בא
אחד מהקרובים אל האפוטרופוס ואמר לו הן ראיתי פני הנערה רעים מאד מסבת מיעוט
פרנסתה והצורך לתת לה מהכסף אשר אתך להוסיף לה על לחם חקה. אמר לו לא אוכל
לתת כי כן צוה עלי אביה.

ויהי עוד הפעם ובאו אליו אנשים והכירו לו לאמר הלא היא הולכת ערומה ויחפה ולא
ענה איתם דבר. ויהי אחרי איזה זמן נפלה היתומה למחלה מסוכנת יהיה ההכרח לפזר
עליה מעות לדרוש ברופאים. באו אל האפוטרופוס לצורך הוצאות הרפואות וענה אותם
כמשפט הראשון לאמר לא אוכל הפר מה שצוה עלי אביה המת "אז ענו אותו עזות לאמר
לו יהי כדברך. אבל אם תעצור על ידה לבלתי תת מהכסף כהיום על הוצאות רפואות את
מי תכניס לחופה הלא היא קרובה למות ואם לא תתן עתה למתי תשמור כספה.

הנמשל הוא מה שאמרנו למעלה כי כל הטובות הנצחיות המעותדות
צומחות ועולות מיסורי ומכאובי הגלות החיל הזה אשר על כן פקד עלינו
יתברך לבל נהיה חרדים לבהל ולמהר זמן הגאולה כמאמר הנביא ישעיה
כ"ח המאמין¹⁸⁶ לא יחיש.

וכמאמר שהע"ה השבעתי אתכם וכו' עד שתחפץ.

¹⁸⁶ "המאמין" דייקא מי שמאמין לא יחיש לעומת אלו בעלי הדעות המשובשות שחסרי אמונה, ועוד חושבים עצמם למאמינים, ואינם אלא משושי שכל, שכל האמונה שלהם מבוססת רק על "המדינה", וכפירה בה' יתברך.

**ובמדרש במגלה¹⁸⁷ השביע הקב"ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ ממש
כפרי העץ כל עוד שתעמוד מחובר בגוף האילן תגמר בטוב הביכור והבישול
כי כל מה שירבו הימים ויתאחר זמן הגאולה ויסורי הגלות כן יגבירו כח
ולעומתם תחזקנה הטובות העתידות המיועדות ויושלמו באושר שלמותם.**

ולעילה זו אמר הנביא ע"ה ישעיה ס' ושלמו ימי אבלך, אולם שאגתנו אל ה' הוא כי
המכאיבות והתחלואות עצמו מאד עד כי אין להכילם אשר כפסע בינם ובין המות ומה
ימריצנו טוב העתיד כי מה יתן ומה יוסיף, וז"א כי עליך הורגנו כל היום ואנו מקבלים
כ"ז מאהבה שיראי כ"ז לטובתנו להגיע אל הטובה והשלימות **אבל מתי יהיה זה אחר
שעוד מעט לא נותר ח"ו שם ישראל שכבר נחשבנו כצאן טבחה ובכן עורה
למה תישן.**

ומצאנו בדוד המע"ה בעת הגיע אליו השמועה ממיתת שאול המלך ע"ה ויהונתן ועם ה'
שנפלו בחרב נתן קולו בבכי וכה אמר הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים אל
תגידו בגת אל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות
הערלים. **הרב המלבי"ם פי' דכל כך היתה נפילתם שלא בדרך טבע דעפ"י
הטבע הי"ל לנצוח** א' מטעם שהם היו במקום גבוה שאפילו החלש למעלה הוא נוצח.
ב' מצד גבורתם, וע"ז אמר על במותיך חלל שהיו במקום גבוה. ועל השנית מצד גבורתם
איך נפלו גבורים. כן דומה בדומה נספוד ונבכה על אחינו אנשי קשינוב שלפי דברי
העתונים הם היו היותר רבים. וכשראו שצר להם מאד היה להם להתגבר על אויביהם
ולדעתי נמתיק מאמר איך ועכ"ז נפלו בידי אכזרים ועשו בהם כרצונם נפלו גבורים ואל
תגידו ואל תבשרו דלכאורה נראה למותר ועוד דודאי הדבר ההוא וההרג רב אשר היה
באותה העת ובפרט כי נפל במלחמה מלך ישראל מי איכא ספיקא שישאר הדבר בסתר עד
שהוצרך להזהיר לעם אל תגידו וכו'.

רבי חזקיה שבתי מארס צובא זיע"א, דברי חזקיהו חלק א, דברי יחזקיהו, עמ' קלג-קלד
דרשתיו בעה"ק יפו ת"ו על שמועות הרעות מקישינוב ומפטירת הרה"ג המפורסמים
כמבואר שמותם בתוך הדרוש...

...ועוד נראה לפרש במ"ש הרב אהל יעקב בעל המשלים בפי ויהי בד"ה ועל פי דרכנו
נעמיד עיר על מליצה המשורר ע"ה עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה הסתיר את פניך ממני
וכו' במשל לאיש שיבה שלא היה לו כי אם בת אחת קטנה.

וקודם מותו קרא לאחד מאוהביו ושאל מאתו שיהיה אפוטרופוס לכל מה שיוריש לבתו
והבטיחו ע"ז אבל הזהיר אותו ואמר לו שלא יתן מהירושה ההיא דבר לא על הספקת
מזונות הבת ולא על מלבושים וכדומה. רק תבקש לחמה מעמל נפשה בעבודה אשר
תעבוד בבית בעליה. וכל מה שבידו יהיה שמור אתו למועד נשואיה. ויהי אחרי מותו
ויקח האפוטרופוס כל אשר לו. והעלמה בקשה פרנסתה מכל אשר מצאה ידה. לימים בא
אחד מהקרובים אל האפוטרופוס ואמר לו הן ראיתי פני הנערה רעים מאד מסבת מיעוט
פרנסתה והצורך לתת לה מהכסף אשר אתך להוסיף לה על לחם חקה. אמר לו לא אוכל
לתת כי כן צוה עלי אביה.

ויהי עוד הפעם ובאו אליו אנשים והכירו לו לאמר הלא היא הולכת ערומה ויחפה ולא
ענה איתם דבר. ויהי אחרי איזה זמן נפלה היתומה למחלה מסוכנת יהיה ההכרח לפזר
עליה מעות לדרוש ברופאים. באו אל האפוטרופוס לצורך הוצאות הרפואות וענה אותם

¹⁸⁷ שיר השירים רבה, פ"ב

כמשפט הראשון לאמר לא אוכל הפר מה שצוה עלי אביה המת "אז ענו אותו עזות לאמר לו יהי כדברך. אבל אם תעצור על ידה לבלתי תת מהכסף כהיום על הוצאות רפואות את מי תכניס לחופה הלא היא קרובה למות ואם לא תתן עתה למתי תשמור כספה.

הנמשל הוא מה שאמרנו למעלה כי כל הטובות הנצחיות המעותדות צומחות ועולות מיסורי ומכאובי הגלות החיל הזה אשר על כן פקד עלינו יתברך לבל נהיה חרדים לבהל ולמהר זמן הגאולה כמאמר הנביא ישעיה כ"ח המאמין¹⁸⁸ לא יחיש.

וכמאמר שהע"ה השבעתי אתכם וכו' עד שתחפץ.

ובמדרש במגלה¹⁸⁹ השביע הקב"ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ ממש כפרי העץ כל עוד שתעמוד מחובר בגוף האילן תגמר בטוב הביכור והבישול כי כל מה שירבו הימים ויתאחר זמן הגאולה ויסורי הגלות כן יגבירו כח ולעומתם תחזקנה הטובות העתידות המיועדות ויושלמו באושר שלמותם.

ולעילה זו אמר הנביא ע"ה ישעיה ס' ושלמו ימי אבלך, אולם שאגתנו אל ה' הוא כי המכאיבות והתחלואות עצמו מאד עד כי אין להכילם אשר כפסע בינם ובין המות ומה ימריצנו טוב העתיד כי מה יתן ומה יוסיף, וז"ל כי עליך הורגנו כל היום ואנו מקבלים כ"ז מאהבה שיראי כ"ז לטובתנו להגיע אל הטובה והשלמות אבל מתי יהיה זה אחר שעוד מעט לא נותר ח"ו שם ישראל שכבר נחשבנו כצאן טבחה ובכן עורה למה תישן.

ומצאנו בדוד המע"ה בעת הגיע אליו השמועה ממיתת שאול המלך ע"ה ויהונתן ועם ה' שנפלו בחרב נתן קולו בבכי וכה אמר הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים אל תגידו בגת אל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים. **הרב המלבי"ם פי' דכל כך היתה נפילתם שלא בדרך טבע דעפ"י הטבע הי"ל לנצוח** א' מטעם שהם היו במקום גבוה שאפילו החלש למעלה הוא נוצח. ב' מצד גבורתם, וע"ז אמר על במותיך חלל שהיו במקום גבוה. ועל השנית מצד גבורתם איך נפלו גבורים. כן דומה בדומה נספוד ונבכה על אחינו אנשי קשינו שלפי דברי העתונים הם היו היותר רבים. וכשראו שצר להם מאד היה להם להתגבר על אויביהם ולדעתי נמתיק מאמר איך ועכ"ז נפלו בידי אכזרים ועשו בהם כרצונם נפלו גבורים ואל תגידו ואל תבשרו דלכאורה נראה למותר ועוד דודאי הדבר ההוא וההרג רב אשר היה באותה העת ובפרט כי נפל במלחמה מלך ישראל מי איכא ספיקא שישאר הדבר בסתר עד שהוצרך להזהיר לעם אל תגידו וכו'.

רבי אברהם ב"ר יעקב רומנו **מירקאדו'**¹⁹⁰ זיע"א, אברהם אברהם חלק א'¹⁹¹, דרוש ד' לשבת הגדול, דף עה ע"א, ד"ה והבבא

והבבא הזאת כולה בלשון תרגום מלבד לשנה הבאה בלה"ק, וכתבו המפרשים דהטעם הוא כיון שבאותו הזמן היו מדברים בלשון תרגום כמו הגוים ולזה כדי שלא יבינו הגוים שאנו מתאווים לצאת מתוכם ויוסיפו לנו שנאה על שנאתנו, לזה היו אומרים בלה"ק לשנה הבאה כדי שלא יבינו הגוים (כל בו), **וכ' הרמב"ם בסוף אגרת תימן וז"ל ולפי שידע שלמ"ה על"ה ברוה"ק שהאומה הישראלית באורך זמן גלותה**

¹⁸⁸ "המאמין" דייקא מי שמאמין לא יחיש לעומת אלו בעלי הדעות המשובשות שחסרי אמונה, ועוד חושבים עצמם למאמינים, ואינם אלא משובשי שכל, שכל האמונה שלהם מבוססת רק על "המדינה", וכפירה בה' יתברך.

¹⁸⁹ שיר השירים רבה, פ"ב

¹⁹⁰ רבי אברהם ב"ר יעקב רומאנו **מירקאדו'** זיע"א – בן למשפחת ת"ח, דור אחרי דור, החל מרבי יעקב ב"ר

אברהם רומאנו, מרבי אברהם ב"ר יצחק רומאנו זיעו"כ, וכן אשתו הרבנית מרת דיאנה זתע"א.

¹⁹¹ ירושלים, ה'תרפ"ז

תפציר להתנועע בלא עתה הראויה ובשביל זה יבואו עליהם צרות, לזה השביעם ואמר השבעתי אתכם בנות ירוש' וכו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ¹⁹², ואנחנו עם אלק"י יעקב חייבים אנחנו לקבל עלינו שבועתו ולא נעיר את האהבה עד שיחפץ הקב"ה לקבץ נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ לאה"ק, והוא ברחמיו המרובים יזכור לעם נחלתו ויוציאנו מאפלה לאורה ויחשיך באפו ובחמתו על כל הקמים עלינו, ועלינו יזרח אור כבודו, כאשר הבטיחנו ע"י נביאו, כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה בב"א:

רבי סעדיה ב"ר יוסף צפירה¹⁹³ זיע"א, כסף צורף¹⁹⁴, מעין גנים על שה"ש, פרק ב' פס' ז'
השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'. יראה שזו השבועה היא שבועת התורה שהשביע הקב"ה בהר סיני את ישראל במעמדם כולם ישנו פה או אינו שעדיין היו הנשמות בכח וזהו לקיום התורה והמצוות וצבאות מעלה וחיות השדה שמה היו לעדות **אם ח"ו לא יקיימו את השבועה כ"י השמירה וההשגחה מסתקלת מהם ואש מטה של חיות השדה בוערת בהם וגורמים להם שנאה ומריבה ממעלה ומטה** זהו השבעתי אתכם אתם ישראל בני ירושלים **שלמעלה שלא תגרמו שנאם וקטרוג לכם ותגרמו סלוק ההשגחה ומתוך כך יהיה שליטה סט"א הרמוזה בס"ת אתכם בנות ירושלים ס"ת גי' ת"פ** בשונאי ישראל אבל אם תקיימו קבלתכם בודאי תעוררו אהבת דודיים ויבא להם השפע מאימא הנקראת ע"ד כענין מהעולם וע"ד עולם שהרמז בו מהעולם היינו מהמ' ועד העולם אימא ממטה למעלה ותהיה אהבה שלימה בדביקה חשיקה חפיצה זהו עד שתחפץ, וכן אתה מוצא מלת שתחפץ גי' דביקה חשיקה חפיצה קנ"ו כלומר ירידת האהבה הזאת היא עד היסוד המכונה בשם יוסף שהוא גי' קנ"ו וממנו אל המלכות א"נ שתחפץ גי' ת"ק שד"י ה"ס כלומר האהבה הזאת יורדת דרך ה' ספירות כל א' כלולה מי' וי' מי' ומשם ליסוד הנק' שד"י וממנו למלכו"ת שהיא אדנו"ת גי' ה"ש וא"ש הי"ב:

רבי סעדיה ב"ר יוסף צפירה זיע"א, כסף צורף, מעין גנים על שה"ש, פרק ה' פס' ח'
השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'. השבעתי עם ו' אותיות והכולל גי' שד"י ת"ף ידוע ששם שד"י הוא ביסוד וכשישראל מטיבין מעשיהם אז בכח שם זה הם מבטלים ומסלקים הסט"א שהוא גי' ת"ף, אתכם גי' שד"י טו"ב קל"א **כלומר שבכח שם שד"י מסלקים מעליהם סמא"ל** שהוא בגי' קל"א. בנות גי' שד"י קד"ס ידוע ששם שד"י הוא ביסוד וקד"ס הוא במלכות. ירושלים גי' ת"ק פ"ו כלומר ה"ק שהוא מילוי של שד"י מתייחד בגלות עם המלכו"ת הנק' אלהיים שהוא גי' פ"ו. בצבאות גי' שדי. קפ"ו גי' מקו"ס ומקום גי' הוי"ה כזה יי' גי' קי' ה' ה"פ גי' כ"ה. וי' ו"פ גי' ל"ו. ה' ה"פ גי' כ"ה. הכל גי' מקום או ע"ה גי' ח' הוא רמז לח' אותיות **יאהדונה"י שמתייחדים יחד גמור באילות גי' שדי קל"ה, פי' שד"י מתייחד עם המלכות שהיא ה' אחרונה שבשם, ק"ל גי' ה' הוי"ות רמז לה"ג שהם פרצופה כידוע ליי"ת. השדה גי' שד"י כלומר היסוד הנק' שדי מתייחד עם המלכו"ת הנק' שדה חקל תפוחין, אם קרי ביה אם (בצר"י) היא הבינ"ה הנקראת אם, וכן אם במילוי כזה אל"ף מ"ים עם שתי תיבות אל"ף ומי"ם גי' יב"ק צ"א כלומר בכח מעשה התחתונים גורמים ירידת השפע מאימא אל זו"ן שהם יאהדונה"י גי' צ"א, תעירו גי' שד"י שד"י ח"ן פי' זה רומז על מציאת המלכות חן בעיני אדוניה. אחד בזמן הגלות בעת ההתעוררות. ואחד בימי המלך המשיח וזה**

¹⁹² עכלה"ק של הרמב"ם.

¹⁹³ רבי סעדיה ב"ר יוסף צפירה זיע"א

¹⁹⁴ ירושלים, ה'תרצ"א

הסכמות מאת: רבי רפאל יצחק ישראל (ס"ט) זיע"א; רבי יעקב שמעון מטלון (ס"ט) זיע"א; רבי גבריאל שבתי (ס"ט) זיע"א (בד"צ לעדת הספרדים); ; רבי יצחק בכור הכהן (ס"ט) זיע"א (בד"צ לעדת הספרדים); הראי"ה קוק ז"ל; המקובל האלקי רבי שלום אלשיך הלוי זיע"א

יהיה ע"י מעשה התחתונים זהו אם תעירו, ואם גי' מ"ז כלומר שאח"ז יתייחדו או"א ייחוד גמור להשפעת הנשמות ולא כמו בזמן הגלות שאין זיווגם אלא להוריד חיות לזו"ן וזהו תעוררו תרין אחד לזווג החיות, ואחד לזיווג הנשמות, **והוא שני את האהבה עד שתחפץ כלומ' עד שירצה האדון וזה כרמז תעוררו** גי' שדי נר נר חיים פי' שהיסוד הנק' שדי מתייחד עמם בגי' פרצופיה הידועים **יאהדונה** יאהלוהי"ם **יאההויה"ה** שהם גי' נ"ר אחד בסוד משפט הבא מאליו ואחד הוא ע"י מעשינו. חיים כלומר יהיה לה חיים תדיר בלי הפסק, את היא המלי' בכל מקום כידוע ליי"ח. **האהבה ע"ה גי' טוב הוא היסוד המזדווג עמה באהבה רבה עד הוא סוד הדעת כענין דע את אלהי אביך ועבדהו**, ופי' שהזווג האמיתי בבחינת הדעת בסוד הנשיקין והשם יזכנו לידע האמת שתחפץ גי' תת ע"י והרמז מ"ם גי' ה' הויות כלומר לעתיד יהיה הזווג שבגי' פרצופים בסוד הויות וא"ש השי"ת ימחול בעדי וילמדנו דעת נכונה אכ"ר :

רבי רפאל אברהם שלום מזרחי **דידיע שרעבי 'הרא"ש'**¹⁹⁵ זיע"א, דברי שלום, דרוש, פח ע"א ולכאורה משנה זו אין לה מובן דנר' שהוא מפרש הפך הכתו' **דהכתוב מסהיד דהכל' תלוי בידי משה. והתנא מפרש דידי משה לא היו עושי' כלום** אלא הדבר תלוי ביד ישר' :

אלא יובן במה שיש לחקור במצוה זו של מלחמת עמלק שציונו הקב"ה למחות את זכר עמלק ובעוה"ר לא

לא אסתייעא מילתא לעשות מחייה זו עד שתחפץ¹⁹⁶ **ומה בידינו לעשות כיון שצריך ג"כ עזר וסיו' מהקב"ה** וכמ"ס דהקב"ה רוצה לאבד אומה יאבד למטה בתחי' מאבד שרו של מעלה וממילה האומה שלו הם בטילי' ונאבדים כמ"ס יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה וא"כ מה כחינו ומה גבורתנו לעשות מחיית עמלק כיון ששרו של מעלי' קיים ובהכרח גם האומה שלו יהיה קיים ולא יתבטל והיה צריך להיות שהקב"ה יעזור ויעקור שרו של מעלה ועי"ז היה אפשר שישראל היו יכולי' למחות את זכר עמלק בנקל.¹⁹⁷

¹⁹⁵ רבי רפאל אברהם שלום מזרחי **דידיע שרעבי 'הרא"ש'** זיע"א – נולד בשנת ה'תקל"ה, בירושלים לרבי חזקיהו יצחק ב"ר שלום שרעבי זיע"א, ולמרת שמחה בת רבי יצחק (הראשון) ב"ר חזקיהו יוסף קובו זיע"א. התפרסם כגאון בתורה בנגלה ובתורת הנסתר וכעושה נפלאות. כן צוין כבעל מידות טובות. רבי חיים אברהם גאגין זיע"א, נשא את בתו בנישואיו השניים. תלמידו המובהק הוא רבי **דידיה רפאל אבולעפיה** זיע"א. שניהם היו ראשי ישיבת המקובלים בית אל" בזה אחר זה כשרבי גאגין כיהן בתפקיד קודם לכן. חיבר את הספה"קים : **דברי שלום** על כרכי "עץ חיים" ו"שמונה שערים" של רבי חיים ויטאל - יצא לאור בדפוס ישראל ב"ק, ירושלים ה'תר"ג עם חלק הדרשות (ראה החיבור הבא) אחריו. בדפוס אג"ן (ושותפו רבי שמואל צוקרמן), ירושלים תרמ"ג יצא לאור בנפרד ללא הדרשות. בהוצאת "דברי שלום", ירושלים תשל"ו יצאו לאור שוב שני החלקים יחדיו אך חלק הדרשות הובא ראשון. החלק על הספר עץ חיים נכלל גם במהדורת "עץ חיים" בהוצאת ישיבת המקובלים מהר"ח"ו ובעריכת רבי פנחס מוקדסי, שיצא בירושלים תש"ע; **דברי שלום - דרושים** - דרשות קבליות. יצא לאור בנפרד בהוצאת 'מכון אור השמש שע"י אגודת יד הרש"ש שבני ברק, ירושלים תשנ"ג במהדורה מחודשת עם הגהה יסודית. מדובר רק בחלק א' במהדורה של יותר מכרך אחד; **דברי שלום על כוונות התפילה** - הופיע במהדורות של סידור הרש"ש של אבי אביו. באחרונה יצא לאור בתוך רחובות הנזה: נהר שלום: על ס' כוונות התפילות, המצוות ויחודים (בעריכת רבי פנחס מוקדסי), בהוצאת ישיבת המקובלים "ע"ש מהר"ח"ו, ירושלים ה'תש"ע; **דרכי שלום**: אוצר דינים ומנהגים... שנהגו... רבי שלום דידיע מזרחי שרעבי... והחברייא קדישא דיליה - יצא לאור כחלק ממנהגי האר"ז"ל: הנקרא פתורא דאבא שבו אוצר פסקי הלכות לפי הקבלה מקובצים מ"שמונה שערים" של ר' חיים ויטאל לפי מה שקיבל מרבו האר"י. בספר הובאו גם מנהגי הרש"ש (על כריכת הספר מופיע השם 'מנהגי הרש"ש'). יצא לאור בירושלים ה'תרס"ה ובדפוס צילום ב-ה'תשל"ה. נפטר ביום הראשון של חנוכה, בכ"ה בכסלו ה'תקפ"ז ונקבר ב"חלקת החסידים" בבית הקברות בהר הזיתים.

¹⁹⁶ דהיינו עד שיבוא מלך המשיח, ועי' ברבנו **יעקב בעל טורים** זיע"א, שמות, פרק יז פסוק טז

כי יד. יו"ד של כי וי"ד בגימטריא **דויד** :

מדר דר. בגימטריא **לימי משיח** (מכילתא) :

¹⁹⁷ וההמשך דכאן לא קשור לענייננו, אלא רק העניין של מחיית עמלק היא "עד שתחפץ", אבל בגלל שצריך להביא גם את התירוץ של קושיותו, אביא את דברי קדשו...

אבל האמת הוא שכך גזרה חכמתו ית' שמחיית עמלק זו בין למעלי' ובין למטה יהיה ע"י ישר' וא"כ צ"ל באיזה אופן יהיה ענין זה אלא הדבר היה שמרע"ה היה מקיים מצוה זו בשרו וישר' היו מקיימין מצוה זו באומה שלו וכמעט מפי' זה בזה"ק וז"ל ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשי' וצא הלחם בעמלי' וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמא דקב"ה פקיד אלא משה זכאה חולקיה דאסתכל וידע עיקרא דמילא אמר משה אנא אזמין גרמיה לההוא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא והיינו דכתי' והיה כאשר ירים משה וגבר ישראל דלעילא ובגין כך סליק משה גרמ' מקרבא דלתתא בגין להזדרזא בקרבא דלעילא ויתנצח ע"י ע"כ :

חכמי חברון עיה"ק

רבי **אברהם ישראל ב"ר בנימין זאבי**¹⁹⁸ זיע"א, אור לישרים, דרוש לשבת שובה

ועוד אפשר לומר באופן אמר במה שנקדים לפרש מאמר הקודם במאי פליגי רבי עקיבא ור' ישמעאל למר אמר הטוב בעיני ה' והישר בעיני אדם ומר אמר להפך :

ועוד קשיא לי מאי מייתי ר"י ראייה מפ' ומצא חן ושכל טוב בעיני אלה' ואדם :

גם אגב נבין מאמר אחד בדברי רבותינו ז"ל במדרש אמר הקב"ה לישראל שלכם היא שובו אלי ואשובה אליכם וישראל אומרים שלך היא השיבנו ה' אליך ונשובה מאי כונתם ולמאי פליגי הנה בפשט המאמר הזה **שמעתי בשם ת"ח ה"ר אברהם הגר**¹⁹⁹ **דפירש קרא השבעתי אתכם בנות ירוש' אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני** והוא כי בגמרא מס"ב דרשו מי כהחכם יודע פשר דבר שעל כן שני צדיקים חזקיהו אמר וכו' ישעיהו אמר וכי מה עשה הק"ב הביא יסורין על חזקיהו אמר לישעיהו לך ובקר את החולה, **אף כאן הק"ב אמר שובו אלי וישראל אומרים השיבנו אמרה כנסת ישראל אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני והוא ייתי גבאי :**

ונראה לי בסייעתא דשמיא שיש להבין מהדרוש שדרש שביקור חולים הוא לא רק בגדר ביקור בעלמא, אלא על מנת להתפלל ולבקש עליו רחמים, כדאיתא בדברי קדשו של רבי **אברהם דנציג** זיע"א, חכמת אדם, כלל קנא סעי' ג'

עיקר מצות ביקור חולים **שיבקש עליו רחמים** ואם ביקר ולא ביקש לא קיים המצוה ולכן אין מבקרין בג' שעות ראשונות של יום מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר ולא יחוש לבקש רחמים ולא בג' שעות אחרונות של יום שאז מכביד עליו חליו ויתאש מלבקש (שם סעיף ד') :

אזי שאם המחלה היא מחלת 'אהבה' **אזי שצריך לרפואת ע"י רפואת 'היראה'** כדאיתא במגילת איכה, פרק ב פס' י"ג

כי גדול כים שברך מי ירפא

דהיינו ש-ימי' היא איננה שאלה אלא קביעה כידוע ש'מי' שהיא עולה גימ' נו"ן 'ירפא' לך' עלמא דבינה **שהיא התשובה**...וגם כידוע שהים הוא בחינת דינים, אזי שהתשובה תתקן את כל השברים, את 'הרי בתר'.

ולכן ידי"נ הנני קורא לך לחזור בתשובה מכל מיני 'אידיאות' ו'השקפות' ו'שיטות' שאינם לפי רוח התורה...

¹⁹⁸ רבי **אברהם ישראל ב"ר בנימין זאבי** זיע"א – נולד בראשית שנות ה'ת', בעיר חברון ת"ו. לרבי **בנימין זאבי** זיע"א, ולבתו של רבי **אברהם אזולאי** זיע"א. בהיותו בן ארבע שנים מת אביו, ואמו האלמנה הייתה האחראית העיקרית לגידולו ולחינוכו. בשנותיו הראשונות התחנך אצל רבי **שמואל אבוהב** זיע"א מרבני חברון, לאחר תקופה בה אמו לימדה אותו תורה ומוסר בביתם, ולאחר תחנונים מצדה לפני מספר רבנים ותלמידי חכמים שיוראילו ללמד את בנה היתום תורה, משנה ותלמוד. במהלך השנים שימש במקביל גם כראש ישיבה בחברון, בישיבת חסד לאברהם שהוקמה בידי הגביר **אברהם פיררה מאמשטרדם** זיע"א, ובישיבת אמת ליעקב. בתו נישאה לבן דודו רבי **אברהם בן דוד יצחקי** זיע"א (ה'תכ"א-ה'תפ"ט) שהיה לימים הראשון לציון. בנו, יצחק, נישא לימים לבת אחותו, בתו של רבי **אברהם יצחקי** זיע"א. בת נוספת נישאה לרבי **דוד מלמד** זיע"א (ששימש כשד"ר). גם בנו רבי **יצחק זאבי** ונכדו, רבי **חיים אברהם ישראל זאבי** זיע"א, שימשו כשד"רים עבור קהילת חברון.

חיבר את הספה"קים : **אור לישרים** (איזמיר, ה'תק"יח) ; שו"ת **אורים גדולים** (איזמיר, ה'תק"יח). שני הספרים נדפסו במקביל ונכרכו בכריכה משותפת, אך עם עמודי-שער נפרדים ומספור עמודים נפרד. רבי **אברהם ישראל זאבי** נפטר ונקבר בית העלמין העתיק בחברון בשנת ה'תצ"א, והוא בן כתשעים שנים.

¹⁹⁹ רבי **אברהם בן אברהם "הגרף פוטצקי"** הי"ד זיע"א, ככל הנראה פגש אותו בזמן ששימש כשד"ר.

רבי שמעון ב"ר דוד אבאיוב²⁰⁰ זיע"א, בת מלך²⁰¹

...וכל הקליפות והחיצונים יורדין לנוקבא דתהומא רבא והיה כוחן בטילן ומבוטלין
כאשר יהיו לעתיד ועוסקים רק מדה הזאת שבקראי תורה שבעל פה בקושיא וקו"ח
ופירכא בגלות ובשיעבוד ומבקשין לטהר ולצרף את השעבוד והגלות מקושיא וק"ו
**להגאולה והחירות רזי אורייתא לפתוח המקור הקדוש בסוד אס תעירו ואס
תעוררו כידוע בו הסוד הגדול והנורא** והם עזבם את תורת דייקא ועסקים רק
בפשטי התורה...

רבי חיים חזקי' מדיני 'שדי חמד'²⁰² זיע"א, נדפס באגרות שדי חמד עמ' רט"ו²⁰³ (ובעוד מקומות)

ב"ה. פעיה"ק חברון ת"ו, ז"ך ניסן שנת אתה סת"ר לי מצר לפ"ק.
למע"כ הגבירים הנכבדים חכמים ונבונים דורשי טוב לעמם ועומדים בפרץ, מו"ל ספר
"אור לישרים" בעי"ת קאוונא יע"א.
יהי שלום בחילם, וחפץ ה' בידם יצלח, אחדשה"ט.
נתכבדתי בקבלת ספרם הנ"ל ומכתבם הגלוי, אשר בו ידרשוני לטובה, להגיד חוות דעתי
על ספרם ופעולתם.

הנה אם כי אין עתותי פנויות כי עבודת הקודש עלי בחבור ספרי "שדי חמד" בעזה"י,
עכ"ז נתתי אל לבי לעיין בספרם, וראיתי את האור כי טוב וכל הדברים האמורים בו
אמת צדקו יחדיו, ואולם כשאני לעצמי בדרכי לבלי להתערב בדברי ריבות כלליות, ואי
חפצי לפגוע בכבוד אנשים אשר לא אדעם ולא אכירם, אמנע מלדבר על מחוללי השיטה
ציונית ועל מחזיקיה.

אך לעצם השיטה הזאת, הנני מנגד בכל דעתי, יען כי השיטה הכזבה הזאת היא אבן
נגף וצור מכשול לבית ישראל בגשם ורוח, כי זאת רואים אנחנו בעליל את הרעה אשר
הביאה בכנפיה, בנוגע לכניסת היהודים לארצה"ק, ושלילת הזכויות כידוע.

**וברוח, הה! השיטה הזאת שוללת מכל המחזיקים בה כל תקות ויעודי
ישראל המחכים לביאת הגואל האמיתי, גואל צדק, גואל רוחני מופשט
מגשמיות, אשר יביא לנו גאולה ניסית, לא טבעית.**

ובכן אליכם שלומי אמוני ישראל אתחנן, למען קדושת שמו יתברך, ולמען שמירת קיום
האומה הישראלית, אשר סבלה רעות רבות וצרות כאלה בתקופות שונות כידוע, משכו
ידיכם ולבכם מהשיטה המסוכנה הזאת וקחו לכם לקו את האמונה הטהורה המסורה
לנו מאבותינו ונביאי ה', כי יבא לציון גואל, יבא בשליחותו של הקב"ה, לא אשר נביא
אותו בחזקת היד, שום השתדלות גשמי מצידנו דרוש לביאתו רק
השתדלות רוחני כמאה"כ "היום אס בקולו תשמעו".

²⁰⁰ מתושבי חברון עיה"ק

²⁰¹ ויניציאה, ה'תע"ב

ביאור לספה"ק ויקהל משה (דעסוי, ה'תנ"ט), למקובל האלקי רבי משה ב"ר מנחם גרף זיע"א, הקדמות ומפתחות
לחכמת הקבלה. פירוש למאמר אדם דאצילות להאריז"ל, וביאור לפירושו בשם.

הסכמות מאת: רבי נפתלי הכהן זיע"א (אב"ד ור"מ פרנקפורט); רבי שמואל הכהן זיע"א (אב"ד ור"מ פרנקפורט).
²⁰² רבי חיים חזקיהו מדיני זיע"א – נולד ב-ז' בחשוון ה'תקצ"ג. שימש כרבה של חברון. נפטר ב-כ"ד כסלו תרס"ה.

²⁰³ לאחר שי"ל ספר "אור לישרים" בקאוונא אודות הציונות, אשר בו התבאר באמת וצדק כי היא כפירה נוראה בה'
ומשיחו וסכנה איומה לעם היהודי, שלח רבינו מכתב זה למוציאי הספר לחזקם ולאמצם על מלחמתם בציונות, ובו
כותב רבינו בלהבת קדשו את סכנת הציונות.

עלינו להטיב מעמדינו בשמירת התורה וקיום המצוות בכל פרטיהם ודקדוקיהם, **עלינו להיות נאמנים להמלכים ולהארצות אשר נשב בהם ובצלם נחסה עד אשר תבא העת המיועדת לגאולתנו ופדות נפשנו**, ואז יכירו וידעו כל עמי הארץ את ערכנו. וראו כי שם ה' נקרא עלינו, וירום קרן ישראל בכבוד.

ואתם הדבקים בה' לכו בכחכם זה להושיע את ישראל, הוסיפו אור בנר מצוה זאת, להאיר החשיכה האיומה, למען ישמרו אחינו הישרים בלבותם מלכת אחרי ההבל, והי' עוזר לכם.

כעתירת ידידם מוקירים ומכבדים, ודו"ש באה"ר.

רבי חיים חזקי' מדיני 'שדי חמד' זיע"א, הסכמתו על הספה"ק כללי התחלת החכמה לרבי אריה ליב ב"ר ידידיה ליפקין זיע"א

והן מזהירין מן הדין לבל יקרב איש זר להסיג גבולו להדפיס הספר הקדוש הנ"ל בלתי רשות המבלבה"ד ידידי הרב היקר הג"ל. כי מלבד חומר האיסור והעושה כן לא חפץ בברכה ותהי להפך חלילה אף גם עבריינא יתקרי **עפ"י חקי ונמוסי הקיר"ה אשר חובתנו ונעשה פי מלך נשמור דינא דמלכותא דינא**. ושומע לנו ישכן בטח ותחזינה עינינו בנין אריאל במהרה יבא אליהו מבשר הגואל (לפ"ק) כנהר וכנפש הבא על החתום ביום אחד עשר לחודש אדר לשנתנו התרנ"ב פה קראסובאזר יע"א. הצעיר **חיים חזקיהו מדיני המכונה חח"מ**.

רבי חיים חזקי' מדיני 'שדי חמד' זיע"א, שדי חמד - חלק ב, כללים מערכת חית, כלל מ'

חרם ידוע ומפורסם כי במקומות אלו מדינא דמלכותא נאסר החרם וחובה עלינו לשמור חקתיו ומשפטיו כי דינא דמלכותא דינא וכל אדם בריא בחיובא לאהוב את מלכו ולכבדו וכבר האריך הרב חתם סופר בח"מ סי' ק"ץ **כי אנחנו בני ישראל מחוייבים לאחוז במצוה גדולה הזאת ביתר שאת על כל העמים אשר היא מצוה שכלית ונימוסיה ונוסף אצלינו שהיא מצוה שמעית בתורתנו הקדושה** כמו שצוה הקב"ה את משה רבינו לנהוג כבוד בפרעה ואליהו רץ לפני אחאב ואם זה במלכים רשעים עריצים מה עלינו לעשות למלכי חסד ורחמים אשר אנו בני ישראל חוסים בצלם וברחמי האב את בנו חסים עלינו אין לשוננו ופינו מספיקים להללם על רבבות טובותיהם עלינו מלכי חסד הללו שומרים אותנו ואת דתינו דנים את דינינו ורבים את ריבינו ולולא מוראה של מלכות וכו' וקל וחומר בן בנו של ק"ו כי חלילה לנו למרות פי גזרתם **ומי כהחכם המלך שלמה ע"ה שהוא אמר אני פי מלך שמור ושלוש שבועות השביע הקב"ה את ישראל ואחת היא שלא ימרדו במלכי האומות חלילה (עיי' כתובות ד' קי"א)** מכל זה דעת לנכון נקל כי משפטי החרם אינם נוהגים בזמן הזה כלל ובכן כל אשר נכתוב באות זו מדיני חרם נידוי שמתא וכן באותיות הבאות אחריה רעותיה מובאות אינו אלא משום דרוש וקבל שכר וכהלכתא למשיחא וכן בכל מקום שימצא בקונטרסינו שמץ מנהו שלא כחקי הקיר"ה הוא רק על דרך זה משום דרוש וקבל שכר **ומחקי הקיר"ה לא נטה ימין ושמאל. ובכן נעמוד ונעשה מלאכתנו בס"ד :**

רבי חיים חזקוני מדיני 'שדי חמד' זיע"א, שדי חמד - חלק ג, קונטרס הכללים ספר שדי חמד השלם, מודעה רבה

מודיעים אנחנו לכל הקוראים בספר התורה הזה כי בכל מקום שימצאו נזכר שם עכו"ם נכרי או גוי לגנאי. **הכונה על עובדי אלילים שעומדים במרדם ולא יאבו לדעת את ה' אל אחד בורא שמים וארץ.** עליהם נאמרו כל הדברים הרעים בספרותנו. **ולא על אומות העולם המאמינים באחדות ואב אחד לכלנו.** ונכרי שעושה את התורה - ז' מצות - הרי הוא ככהן גדול (ספרי אחרי מות) ולא רק גזל נכרי אסור אלא שאסור גם לגנוב את דעתו (חולין צ"ד) ואף להטעותו בחשבון אסור (ב"ק ק"י"ג) ועוד חמור גזל נכרי מגזל ישראל מפני חלול השם (תוספתא ב"ק פ"י) שיש בו נוסף על איסור גזל. וכל התורה לא נתנה אלא לקדש שמו הגדול (תנבא"ר פכ"ח) ובכל מקום שיש דינים מיוחדים לישראל היינו במקומות שיש לישראל הזכות להתנהג עפ"י דיניהם:

אבל במקומות אלו חובה עלינו לשמור חוקי ומשפטי הארץ אשר אנו גרים שם כי דינא דמלכותא דינא וכל אדם בריא בחיובא לאהוב את מלכו ולכבדו. וכבר האריך הרב חתם סופר בח"מ סי' ק"ץ **כי אנחנו בני ישראל מחוייבים לאחוז במצוה גדולה הזאת ביתר שאת על כל העמים אשר היא מצוה שכלית ונימוסית ונוסף אצלנו שהיא מצוה שמעית בתורתנו הקדושה** כמו שצוה הקב"ה את משה רבינו לנהוג כבוד בפרעה ואליהו רץ לפני אחאב **ואם זה במלכים רשעים עריצים** מה עלינו לעשות למלכי חסד ורחמים אשר אנו בני ישראל חוסים בצלם וברחמי האב את בנו חסים עלינו אין לשוננו ופינו מספיקים להללם על רבבות טובותיהם עלינו מלכי חסד הללו שומרים אותנו ואת דתינו דנים את דינינו ורבים את ריבינו ולולא מוראה של מלכות וכו' וקל וחומר בן בנו של ק"ו כי חלילה לנו למרות פי גזרתם. **ומי כהחכם המלך שלמה ע"ה ההוא אמר אני פי מלך שמור ושלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל ואחת היא שלא ימרדו במלכי האומות חלילה (עין כתובות ד' קי"א)** מכל זה דעת לנכון נקל כי כל אשר נכתוב בספר זה ובכל ספרותינו אינו אלא משום דרוש וקבל שכר וכהלכתא למשיחא וכן בכל מקום שימצא בקונטרסינו שמץ מנהו שלא כחקי הקיר"ה הוא רק על דרך זה משום דרוש וקבל שכר או במקום שיש ליהודים הזכות לעשות כפי דיניהם **ומחקי הקיר"ה לא נטה ימין ושמאל:** המחבר

רבי חיים חזקוני מדיני 'שדי חמד' זיע"א, שדי חמד - חלק ו, מודעה רבה, מערכת דל"ת

חרם ידוע ומפורסם כי במקומות אלו מדינא דמלכותא נאסר החרם וחובה עלינו לשמור חקתיו ומשפטיו כי דינא דמלכותא דינא וכל אדם בריא בחיובא לאהוב את מלכו ולכבדו וכבר האריך הרב חתם סופר בח"מ סי' ק"ץ **כי אנחנו בני ישראל מחוייבים לאחוז במצוה גדולה הזאת ביתר שאת על כל העמים אשר היא מצוה שכלית ונימוסית ונוסף אצלנו שהיא מצוה שמעית בתורתנו הקדושה** כמו שצוה הקב"ה את משה רבינו לנהוג כבוד בפרעה ואליהו רץ לפני אחאב ואם זה במלכים רשעים עריצים מה עלינו לעשות למלכי חסד ורחמים אשר אנו בני ישראל חוסים בצלם וברחמי האב את בנו חסים עלינו אין לשוננו ופינו מספיקים להללם על רבבות טובותיהם עלינו מלכי חסד הללו שומרים אותנו ואת דתינו דנים את דינינו ורבים את ריבינו ולולא מוראה של מלכות וכו' וקל וחומר בן בנו של ק"ו כי חלילה לנו למרות פי גזרתם **ומי כהחכם המלך שלמה ע"ה ההוא אמר אני פי מלך שמור ושלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל ואחת היא שלא ימרדו במלכי האומות חלילה (עין כתובות ד' קי"א)** מכל זה דעת לנכון נקל כי משפטי החרם אינם נוהגים בזמן הזה כלל ובכן כל אשר נכתוב באות זו מדיני חרם נידוי שמתא וכן באותיות הבאות אחריה רעותיה מובאות אינו אלא משום דרוש וקבל שכר וכהלכתא למשיחא וכן בכל מקום שימצא בקונטרסינו שמץ מנהו שלא כחקי הקיר"ה הוא רק על דרך זה משום דרוש וקבל שכר **ומחקי הקיר"ה לא נטה ימין ושמאל.** המחבר

רבי חיים חזקוני מדיני 'שדי חמד' זיע"א, שדי חמד - חלק ח', קונטרס הכללים ראש השנה ויו"כ, מודעה רבה

מודיעים אנחנו לכל הקוראים בספר התורה הזה כי בכל מקום שימצאו נזכר שם עכו"ם נכרי או גוי לגנאי. **הכונה על עובדי אלילים שעומדים במרדם ולא יאבו לדעת את ה' אל אחד בורא שמים וארץ.** עליהם נאמרו כל הדברים הרעים בספרותנו. **ולא על אומות העולם המאמינים באחדות ואב אחד לכלנו.** ונכרי שעושה את התורה - ז' מצות - הרי הוא ככהן גדול (ספרי אחרי מות) ולא רק גזל נכרי אסור אלא שאסור גם לגנוב את דעתו (חולין צ"ד) ואף להטעותו בחשבון אסור (ב"ק קי"ג) ועוד חמור גזל נכרי מגזל ישראל מפני חלול השם (תוספתא ב"ק פ"י) שיש בו נוסף על איסור גזל. וכל התורה לא נתנה אלא לקדש שמו הגדול (תנבא"ר פכ"ח) ובכל מקום שיש דינים מיוחדים לישראל היינו במקומות שיש לישראל הזכות להתנהג עפ"י דיניהם:

אבל במקומות אלו חובה עלינו לשמור חוקי ומשפטי הארץ אשר אנו גרים שם כי דינא דמלכותא דינא וכל אדם בריא בחיובא לאהוב את מלכו ולכבדו. וכבר האריך הרב חתם סופר בח"מ סי' ק"ץ **כי אנחנו בני ישראל מחוייבים לאחוז במצוה גדולה הזאת ביתר שאת על כל העמים אשר היא מצוה שכלית ונימוסיה ונוסף אצלנו שהיא מצוה שמעית בתורתנו הקדושה** כמו שציוה הקב"ה את משה רבינו לנהוג כבוד בפרעה ואלהו רץ לפני אחאב **ואם זה במלכים רשעים עריצים** מה עלינו לעשות למלכי חסד ורחמים אשר אנו בני ישראל חוסים בצלם וברחמי האב את בנו חסים עלינו אין לשוננו ופינו מספיקים להללם על רבבות טובותיהם עלינו מלכי חסד הללו שומרים אותנו ואת דתינו דנים את דינינו ורבים את ריבינו ולולא מוראה של מלכות וכו' וקל וחומר בן בנו של ק"ו כי חלילה לנו למרות פי גזרתם. **ומי כהחכם המלך שלמה ע"ה ההוא אמר אני פי מלך שמור ושלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל ואחת היא שלא ימרדו במלכי האומות חלילה (עיין כתובות ד' קי"א)** מכל זה דעת לנכון נקל כי כל אשר נכתוב בספר זה ובכל ספרותינו אינו אלא משום דרוש וקבל שכר וכהלכתא למשיחא וכן בכל מקום שימצא בקונטרסינו שמץ מנהו שלא כחקי הקיר"ה הוא רק על דרך זה משום דרוש וקבל שכר או במקום שיש ליהודים הזכות לעשות כפי דיניהם **ומחקי הקיר"ה לא נטה ימין ושמאל:** המחבר

רבי חיים חזקוני מדיני 'שדי חמד' זיע"א, שדי חמד - חלק י"ב - מערכת ראש השנה ויום הכיפורים, מודעה רבה

מודיעים אנחנו לכל הקוראים בספר התורה הזה כי בכל מקום שימצאו נזכר שם עכו"ם נכרי או גוי לגנאי. **הכונה על עובדי אלילים שעומדים במרדם ולא יאבו לדעת את ה' אל אחד בורא שמים וארץ.** עליהם נאמרו כל הדברים הרעים בספרותנו. **ולא על אומות העולם המאמינים באחדות ואב אחד לכלנו.** ונכרי שעושה את התורה - ז' מצות - הרי הוא ככהן גדול (ספרי אחרי מות) ולא רק גזל נכרי אסור אלא שאסור גם לגנוב את דעתו (חולין צ"ד) ואף להטעותו בחשבון אסור (ב"ק קי"ג) ועוד חמור גזל נכרי מגזל ישראל מפני חלול השם (תוספתא ב"ק פ"י) שיש בו נוסף על איסור גזל. וכל התורה לא נתנה אלא לקדש שמו הגדול (תנבא"ר פכ"ח) ובכל מקום שיש דינים מיוחדים לישראל היינו במקומות שיש לישראל הזכות להתנהג עפ"י דיניהם:

אבל במקומות אלו חובה עלינו לשמור חוקי ומשפטי הארץ אשר אנו גרים שם כי דינא דמלכותא דינא וכל אדם בריא בחיובא לאהוב את מלכו ולכבדו. וכבר האריך הרב חתם סופר בח"מ סי' ק"ץ **כי אנחנו בני ישראל מחוייבים לאחוז במצוה גדולה הזאת ביתר שאת על כל העמים אשר היא מצוה שכלית ונימוסיה ונוסף אצלנו שהיא מצוה שמעית בתורתנו הקדושה** כמו שציוה הקב"ה את משה רבינו לנהוג כבוד בפרעה ואלהו רץ לפני אחאב **ואם זה במלכים רשעים עריצים** מה עלינו

לעשות למלכי חסד ורחמים אשר אנו בני ישראל חוסים בצלם וברחמי האב את בנו חסים עלינו אין לשוננו ופינו מספיקים להללם על רבבות טובותיהם עלינו מלכי חסד הללו שומרים אותנו ואת דתינו דנים את דינינו ורבים את ריבינו ולולא מוראה של מלכות וכו' וקל וחומר בן בנו של ק"ו כי חלילה לנו למרות פי גזרתם. **ומי כהחכם המלך שלמה ע"ה ההוא אמר אני פי מלך שמור ושלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל ואחת היא שלא ימרדו במלכי האומות חלילה (עין כתובות ד' קי"א)** מכל זה דעת לנכון נקל כי כל אשר נכתוב בספר זה ובכל ספרותינו אינו אלא משום דרוש וקבל שכר וכהלכתא למשיחא וכן בכל מקום שימצא בקונטריסונו שמץ מנהו שלא כחקי הקיר"ה הוא רק על דרך זה משום דרוש וקבל שכר או במקום שיש ליהודים הזכות לעשות כפי דיניהם **ומחקי הקיר"ה לא נטה ימין ושמאל:** המחבר

וראה עוד כרך ד', עמ' 207-208, דברי קדשו של רבי **יחיאל מיכל היבנר** זיע"א, שו"ת הד"ר – חלק שני מס' הלולא דרבי, מהדורא תנינא²⁰⁴, סי' כ"ט ס"ק רצז, מענה לרבי **חיים חזקי' מדיני** זיע"א, דף מט ע"ב – מענה

הספה"ק **אורות ממזרח**, עמ' קסח

מעשה ברבי חיים חזקיהו מדיני בעל "שדי חמד" המכונה "החח"ס", שהלך בעירו חברון ברחוב. **פגע בו ערבי שבא מאחוריו דחפו בכתפו וכמעט שהפילו.**

ראו העוברים היהודים ונסערו, ניגשו לתת מנה אפים לערבי. **אך החח"ס מנע בעדם באמרו: עזבו אותו, אולי עשה זאת שלא בכוונה, ומן השמים אמרו לו "דחף" לכפרת עונותי, אמרו לו שאיני שומר לו טינה.**

נפעם הערבי מדבריו, כרע על ברכיו ונישק את שולי אדרת החח"ס.

²⁰⁴ פרעמישלא, ה'תרנ"ט

חכמי טבריה עיה"ק

רבי חביב חיים דוד סתהון²⁰⁵ זיע"א, כרסייא דאליהו²⁰⁶, סימן ל'

וגם בזה יובן כמה מקראות בתהלים ובתורה שתמיד כתוב אלקי ישועתנו אלקי ישועתי אלקי ישענו ישועתך אלקים ישועתה לו באלדיים ישע אלדיים וכמה מקראות רבות ואף בתורה כתיב ויטוש אלוד' עשהו וינבל צור ישועתו וכן כתיב אלי אלי למה עזבתני רחוק מישועתי וכן בנביאים רבו מלמנות והכל הוא להודות כי שם אליהו ע"י תהא התשועה כי הוא יאושע ואלישע ושם הוא נגזר משם אלד'ותו ית' וע"כ התפללה אסתר אלי וכו' רחוק מישועתי וכו' ר"ל שלא נתלבש שם אלי עם יאושע להיות אליאו להושיעה והיתה תמיהה ואמרה ואתה קדוש יושב תהלו' כי אתה תמיד מליץ יושר על ישי' בך בטחו אבותינו כי על ידך נעשה להם כמה נסים וכו' גול אל ה' יפלטוהו ר"ל יתגלגל ויתגלה אל ה' שהוא אליאו יפלטוהו אילותי לעזרתי חושה והיינו אליאו שהוא לשון איילות ואילה ע"כ אמר תחי' המזמור על אילה השחר לרמוז על אליאו זל"ט שהוא מתעורר בעת צרה והשחר לגאול גאולת ישראל וביקשה שיצטרף אלי עם עזר ויהיה אליעזר והיינו לעזרתי חושה וגם שיצטרף עם ישע ויהיה אלישע ע"כ אמרה אלי אלי למה עזבתני :

ולא עוד אלא נלע"ד כי מ"ש בשיר השירים השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או בחילות השדה אם תעירו שפשוטו הוא על צבי ואיל שהם חיות השדה ואמנם הרמז הברור הוא כי ירמוז הכתוב על שם צבאות ושם אל שדי שהם מורים על יסוד אות ברית קדש שבו תלוי גאולתם של ישר' ואהבתם לה' ואמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ ויען כי אין בשיר השירים שמות של קדושה ע"כ כינה את שם צבאות ואל שדי בשם צבאות ואילות השדה כמו אל שדי בשין שמאלית כי חיות הנה על כן גם מזמור הנז' של אילת השחר הוא רמוז על חסד-אל שהוא כאילה המאירה כשחר ועל שם י"ה שהוא הישועה המתלווה עמו ונעשה אליאו וק"ל :

²⁰⁵ רבי חביב חיים דוד סתהון זיע"א - נולד בשנת ה'תקפ"ז, בטבריה. תלמידו של רבי חיים שמואל הכהן קונורטי-הסניור זיע"א (מי שהקים את המבנה של רבי מאיר בעל הנס ע"ה, נפטר ב"ז אלול ה'תרל"ג, בטבריה). מגדולי חכמי טבריה וד"ר טבריה. עבר מטבריה לחיפה בסביבות שנת ה'תר"ס, ועסק שם בייצוא לחוץ-לארץ של הצמח "אל מחמודיה" (ויליסקיאמינה) (המשמש לייצור צבעים). באחרית ימיו יסד ישיבת "אליהו הנביא" בהר הכרמל, חיפה. הדבר התפרסם ע"י ספה"ק "כרסייא דאליהו" (במיוחד בין יהודי ארצות המזרח), נעשה על-ידי הכולל שבחי אליהו הנביא ז"ל (כדוגמת הספר "מאיר בת עין" על רמב"ה ע"ה שבטבריה), בהקדמתו לספה"ק אמר :

ויהי מזה ארבע וחמש שנים גליתי מעירי [טבריה] לעה"ק חיפה ת"ו מפני מצוקי הזמן... ואבחר לי ביהכנ"ס אחת, יש בה מעט ספרים, ואשב שם כל היום בודד ולומד תורה... וה' נתן אל לבי לעיין בענייני אליהו הנביא זל"ט [זכור לטוב]... כי עיר חיפה הנזכרת יש בה מערה, מקובלים בה מפי השמועה שישב בה אליהו זל"ט, ונוהגים בה כבוד ישראל וגויי הארץ מכל הדתות וזבחים שם זבחים ותודות.

ועוד איתא שם בדף קט"ו

טוב להם לנדור לעשות סעודת לחם ויין מלחמה וינה של תורה לקבוע ישיבה בארעא בעיה"ק חיפה ת"ו, ישיבת לומדי תורה בעיר הנז' אשר היא סמוכה בהר הכרמל.

ואמנם נשאו דבריו פרי, והגביר ר' אברהם אדרעי זצ"ל ממצרים יסד בחיפה ישיבה ע"ש אליהו הנביא ז"ל, שבראשה עמד עד יום מותו ב-י"ב בטבת ה'תרס"ז, בחיפה ומנו"כ ליד האמורה רב אבדימי ע"ה. ²⁰⁶ מתוך כריכה פנימית :

ספר כרסייא דאליהו

הקונטרס הזה פיו מלא שירות, ותשבחות של אליאו הנביא זל"ט מבשר הגאולה מדובר בו נכבדות בשמו ובמעשיו ובמקומו בשבתו על כרסייא דאליאו בעת המילה. ועל כפרתו שמכפר ע"כ ישראל. ועל מעשהו לעורר ישר' בתשובה. ועל עדותו שמעיד על מצות שעושים כל ישר'. ועל הלצתו טובה בעד כל חוטא ושב ומקבל יסורים בעדו. ועל ביאתו בכל מוש"ק לחונן דעת לעמו. כל אלה נקבצו ובאו תוך הקונט' הזה בסידור רחב וראיות וזכר לכל אלה העניינים מהכתוב ומרז"ל ומהאר"י זיע"א. כל קורא בו ישמח ויגל בהדר תפארת מבשר ישראל לאמר ובא לציון גואל אמן. כ"ד המיחל ומצפה לישועת ה' ומחוי קידה קדם רבנן ותלמידהון הצעיר חביב חיים דוד סתהון ס"ט

ירושלים, ה'תרס"ו

חכמי אר"צ

מגירוש ספרד עד שנות ה'שצ"ט

רבי שמואל ב"ר אברהם לניאדו 'בעל הכלים'²⁰⁷, זיע"א, כלי חמדה ח"ב, פרשת בשלח

אמר בראותם מלחמה על בני אפרים שיצאו קודם הקץ ונהרגו וכמו שהאריכו חז"ל **ברבה**²⁰⁸. ובזה דייק לשון בראותם מלחמה ראייה בעלמא על מלחמה שעבר, ולהיות העם חדשים מקרוב באו באמונת ה' כדפרשית לעומת זה הסיבם הב"ה כדי שישתמשו בשרשי האמונות ודעות נכונות, ז"ש ויסב אלהים מצד העם בעצם, ז"ש את העם וגם מצד ישראל שיצאו חמושים כאלו בחרבם ירשו ארץ זרועם יושיע למו, באופן שעדיין לא הטהרו לגמרי מפחזותם, לכך הוצרך להסבם כדי שתגמר טהרתם שיהיו נקיי התשוקות טהורי הרעיונים כי לא בחיל ולא בכח יגבר איש כי אם ברוח השם, באופן שטעם הסבה העיקרית להסב וישראל טפילה כי אומרו וחמושים סבה מחייבת סיבוב המדבר ים סוף ואם איננה כ"כ עיקרית, והטעם שהוא ית' הולכים מתחלה בדרך ישרה והקרובה דרך פלשתים ואחר כך הסבם ממנה לדרך המדבר ים סוף...

רבי שמואל ב"ר אברהם לניאדו 'בעל הכלים' זיע"א, כלי פז, ישעי', פרק כ"א פס' י"א

ומהרי"א ז"ל הנה נבואה הזאת אפשר לפרשה בפי דרך חז"ל על זה הגלות שאנחנו בו וקראו דומה לפי שאנחנו דוממים בו ושותקים כי לא נדע מת"י קץ הפלאות כשאר הגליות שנגלה קצם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ובגלות בבל נאמר מלאה לבבל שבעים שנה או קראו דומה לשון תקוה ותוחלת כמו דום לה' לו' שאפ' **יתמהמ' הגלות חכה לשי"ת** ולפי זה ראוי שיפורש הכתוב אלי קורא משעיר ומהגלות שומר ישראל מה מלילה כמה וכמה זמן עבר מהגלות הנמשל ללילה והיה אומר מה מלילי כמו מה רב טובך להפלגי הרבוי והיתה בקשתם ושאלתם שומר מה מליל ר"ל הגידה לנו שומר ישראל כמה זמן יעבור עוד מזה הגלות וזהו שומר מה מליל ומשיב השי"ת אין אני מודיע לכם הקץ אבל אודיע אתכם כי אתא בקר עכ"פ תבא הגאולה

²⁰⁷ רבי שמואל ב"ר אברהם לניאדו 'בעל הכלים' זיע"א - מקום ושנת לידתו אינם ידועים. נכדו של רבי שמואל לניאדו זיע"א (אשר התיישב באדריאנופול שבטורקיה לאחר גרוש ספרד ונזכר בתשובות הרא"ם). במהלך חייו התיישב בצפת עיה"ק ת"ו, זאת משום שבספה"קים מרבה לצטט שמועות רבות מפיהם של חכמי הזמן שחיו בצפת באותה עת, כגון: מהר"י בירב, הרמ"ק, האר"י הק', רבי שלמה אלקבץ ועוד זיעונעכ"א. יצא מארץ-ישראל בעצת רבי יוסף קארו כדי להנהיג את קהילת ארם-צובא. שם מונה לראש הרבנים בשנת ה'שס"א, לאחר פטירת רבי שמואל בן יוסף הכהן זיע"א. חיבר את הספה"קים: כלי חמדה - פירוש על התורה, בנוי בעיקר ע"פ מדרשים (וינציה, ה'שנ"ו); כלי יקר - פירוש על נביאים ראשונים. פירושו לנביאים מתמקדים במובאת מגדולי פרשני הראשונים שקדמו לו. הספר הודפס על ידי חתנו רבי אברהם לניאדו זיע"א (בעה"מ הספה"ק "מגן אברהם" שנדפס גם הוא באותה שנה (וינציה, ה'שס"ג); כלי פז - פירוש על ספר ישעיה. נדפס לאחר פטירתו (וינציה, ה'ת"י); שכל טוב - על מדרש שוחר טוב, נותר בכת"י; כלי גולה - משוער שהינו פירוש על חמש המגילות או מגילת איכה, נותר בכת"י. נפטר בסביבות שנת ה'שע"א, לאחר פטירתו החליפו ר' אברהם בנו. רבים מצאצאיו אחריו שמשו כרבנים של קהילת ארם צובא יע"א.

²⁰⁸ שיר השירים רבה, פרשה ב פסקה כ

רבי אוניא אמר ד' שבועות השביען כנגד ד' דורות שדחקו על הקץ ונכשלו ואלו הן אחד בימי עמרם ואחד בימי דינאי ואחד בימי בן כוזבא ואחד בימי שותלח בן אפרים הה"ד (תהלים ע"ח) בני אפרים נושקי רומי קשת ויש אומרים אחד בימי עמרם ואחד בדורו של שמד ואחד בימי בן כוזבא ואחד בימי שותלח בן אפרים שנא' בני אפרים נושקי רומי קשת והן היו מחשבין בשעה שנתגזרה גזרה כשדבר הקב"ה עם אברהם אבינו בין הבתרים ומשנולד יצחק התחיל מה עשו נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהן חללים הרבה מפני מה שלא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו על שעברו על הקץ ועברו על השבועה

הנמשלת לבקר אבל וגם לילה רוצה לומר עדיין יש זמן מהגלות לעבור **ואם תבקשו לצאת מהגלות קודם זמנו המוגבל בעיו שובו אתיו רוצה לומר חפשו דרכיכם ושובו אל ה'.**

רבי שמואל ב"ר אברהם לניאדו 'בעל הכלים' זיע"א, כלי יקר, הושע, פרק ה' פס' יא-יב ודמהרי"א צחות והלצה כתבתיו בפסוק הקודם מקושר וכתב עוד עשוק אפרים ואנוס ממלכו ירבעם, ועכ"ז שהוא רצון מהאומות משפט והדין הוא ולא שלא כדין, **והוא לפי שהוא הואיל ובחר ורצה להלך אחרי צואה של ירבעם ונביאי השקר של אלילים וכבר אמר שלמה ע"ה על כדומה לזה אני פי מלך שמור, ר"ל ראוי לי לשמור פי מלך דברו ומצוותו ובתנאי שלא יהיה דברו לעבור על ד"ת כי אם יהיה דברו לעבור על ד"ת אל תבהל מפניו לך ואל תעמוד בדבר רע כי עם שבאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, שבאשר הנה בלי ספק שומר מצוה לא ידע דבר רע, ועל זה אמר הנביא הואיל הלך אחרי צו שברצונו ובחירתו הלך אחרי צו ומצות ירבעם לע"א ע"כ.**

רבי אברהם ב"ר יצחק לניאדו²⁰⁹ זיע"א, מגן אברהם²¹⁰, דרוש ראשון למילה...ובזה אבא אל פסוקי הפרשה אשר אומר אין כאל ישורון מדבר בשבח ישראל אשר גדלם מכל אומה ע"כום בענין המילה כאמר פרשו בע"ה בהבנתו אשר חרב גאותיך כי הקשו שהרי ברכת החרב נתן לעשו כאומרו ועל חרבך תחיה וכיצד אומר ואשר חרב גאותך אמני חרב זה הוא ברית מילה אשר בבשרם כמו שאומרים רז"ל בפסוק חגור חרבך על ירך גבור הוא מכוון לזה כי חרבך הוא על ירך נתונה כאות ברית קדש משמו של הקב"ה.

וכמו כן פירשו רז"ל בפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות רוצה לומר צבא שאות שלו נתונה בהם ובה הוא חרב גאותם...

²⁰⁹ רבי אברהם בן יצחק לניאדו זיע"א – נולד בשנת ה'ש"ג. חתנו של בעל הכלים זיע"א. חיבר את הספה"קים: **מגן אברהם** (ויניציאה, ה'שס"ג); **נקדות הכסף** (ויניציאה, ה'שע"ט). נפטר בשנת ה'שע"ט. וכן איתא בספה"ק שבחי הבן איש חי, סי' עח. חזיונות ההסתלקות

מספרים, כי בליל י"ג אלול התרס"ט, אחר חצות הלילה, היה חכם רבי אברהם עדס זיע"א עוסק בתורה כדרכו בקודש, בביתו בירושלים. לפתע נתנמנם, והנה רואה הוא בחלומו כי חכם רבי אברהם לניאדו זיע"א, הולך כשהוא לבוש בגדי לבן. שאל אותו רבי אברהם עדס: "להיכן הולך?" ויענהו: "דע לך כי נפטר הרה"ג רבי יוסף חיים בעיר תהילה בבל, ואני הולך להביאו לירושלים". ויקץ מתנומתו. וישן ויחלום שנית, והנה באה מטתו של רבינו יוסף חיים זיע"א, וקהל גדול עומדים על רגליהם, ויעמדו כמה רבנים מגדולי ירושלים ויספידוהו מספד גדול וכבד מאוד. ויתעורר שנית והנה חלום. אז, עוד לא היתה שום ידיעה מעניין זה בירושלים. ומספרים, כי באותו הלילה, חלמו יחדיו חלום כמעין זה גם חכם-רבי בן ציון מרדכי חזן זיע"א וחכם-רבי יהושע שרהבני זיע"א, שדרו אף הם בירושלים. וחלמו כי רואים הם את מיטתו של הבן איש חי, מובלת בשמים מעיראק לירושלים, וכי נקבר בהר הזיתים. משקמו בבוקר, נבהלו מהאפשרות שהצדיק נפטר, וכל אחד שתק כדי לא לבשר בשורה לחבריו. לאחר תפילת שחרית נפגשו שלושתם, וכל אחד הסתיר ידיעתו מחברו. לפתע ניגש חכם נוסף לרבי יהושע שרהבני ושאל אותו: "כלום יש איזו ידיעה מרבינו וחולשתו?" שתק רבי יהושע והביט לעבר שני חבריו, ומבטם נפל אחד על השני והראו צער. החכם הנוסף שאל: "מה? נפטר?" ומששתקו, ספק כפיו ואמר: "ויי!" ואז התפרצו שלושת החכמים בבכי חרישי ומחו דמעתם על הצדיק. רק כעבור כמה שעות הגיע המברק מבבל לירושלים, בו מודיעים כי: "הגאון רבי יוסף חיים עלה בסערה השמימה בליל אמש". ויהי כשמוע רבי אברהם עדס תוכן דברי המברק, סיפר להם מה שראה בחלום בחזיון לילה ואף את סדר הלוויה. ויעשו כדבריו, ויעמידו את אותם הרבנים הגדולים מיקירי ירושלים ויעשו עליו מספד גדול וכבד מאוד, כפי שהיה בחלום ממש.

²¹⁰ ויניציאה, ה'שס"ג

דהיינו כל 'חרב' שמוזכרת לגבי ישראל היא לא 'חרב' כפי שמוסבר לגבי אוה"ע ככלי מלחמה, אלא ש'חרב' היא בנין אב ל'ברית המילה'...

ולכן אם ח"ו ישראל עוברים על השבועות הינם עוברים על שמירת הברית ר"ל...

כמובן יהי' כאלו שלא יבינו דעת תורתנו הק' שהרי דבר זה כבר נאמר בתורתנו הק' בחומש **בראשית** פרק מח פס' כב

וְאֵנֹכִי נִתְּתִי לְדָרְשׁ שְׂקָם אַחֲדָד עַל־אֶחָדָּךְ אֲשֶׁר לִקְחֹתִי מִיָּד הָאֶמְרָי
בְּחָרְבִי וּבִקְשָׁתִי :

אונקלוס בראשית פרק מח פסוק כב

ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחך דנסיבית מידא דאמוראה **בצלותי ובבעותי :**

וכן **רש"י** הק' זיע"א, שם מפרש

בחרבי ובקשתי - היא **חכמתו ותפלתו :**

רבי **נחמן מברסלב** זיע"א, ליקוטי מוהר"ן תורה ב, אות א'

כי עיקר כלי זיינו של משיח הוא התפלה. שהוא בחי' חוטם. כמו שכתוב (ישעיה מ"ח) ותהלתי אחטום לך. ומשם עיקר חיותו. **וכל מלחמתו שיעשה וכל הכבישות שיכבוש הכל משם.** כמו שכתוב (שם י"א) והריחו ביראת ה' וכו'. זה בחי' חוטם. וזה עיקר כלי זיינו. כמ"ש (בראשית מ"ח) **בחרבי ובקשתי. ופי' רש"י תפלה ובקשה.** וכמ"ש (תהלים מ"ד) כי לא בקשתי אבטח וכו' באלהים הללנו בחי' **תהלתי אחטום לך :**

רבי **אברהם ב"ר יצחק לניאדו** זיע"א, נקודות הכסף על שה"ש²¹¹, פרק ב פס' ז

השבעתי אתכם בנות ירושלים וכו' רז"ל בשי' השירים רבה ר' יוסי בר חנינא אמר שתי שבועות יש כאן אחד לישראל ואחד לא"י, נשבע לישראל שלא ימרדו עול המלכיו ונשבע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל הן ממהרים הקץ לבא שלא בעונתה ע"פ דרכם זה נאמר שאמרה השכינה לב"י דברים על הים ראובן זה **'השבעתי אתכם'** כנגד 'המצרים'. **'בנות ירושלים'** הם 'ישראל' שהם בצבאות ירושלים וכן המצרים אומרים לישראל **השבעתי אתכם** כי בנות ירושלים נגד ישראל בנאות כנז' או נגד א"י כנגד ישראל אורמים בצבאות הם צבאות של אפרים אשר יצאו ממצרים קודם זמנם ומה שאירע בים כנגד המצריים או כאיילות השדה ר"ל שאתם ממהרים את הקץ על ידי השדה דהיינו במה משעבדים בהן בכל עבודה בשדה ובזה ממהרין את הקץ כמו האיילות הקלין ומהירין בהליכתן וכנגד שתי כתות אלו אומר **אם תעירו הוא אומר לישראל** ואם תעוררו למצריים **את האהבה למהר את הקץ** וכי תימא הוא שבח לנו²¹² שנכבד עליהם הגלות למהר הקץ **לזה אמר**²¹³ **כי זה אינו עד שתחפץ שהיא מעצמה תהיה**

²¹¹ ויניצאיה, הישע"ט

²¹² המצרים

²¹³ להם הקב"ה, שאיננו חפץ בכך ע"י כפיה אלא על ידי... חפיצה.

חפצה וזכו אחישנה וענין זה נאמר על הים²¹⁴ לפי שאז פחדו ישראל כיון שראו והנה מצרים נוסע שרו של מצרים פן יארע להם מה שאירע לבני אפרים שמהרו לצאת לזה אמר הק"ה שאל יפחדו מזה כי ככה הם מושבעים ישראל בנות ירושלים מלשון בנאות וגם המצריים שנקראים בנות שתשש כוחן כנקבה²¹⁵ ואם כה תאמרו שהרי כתיב ועבדו וענו אותם ד' מאות שנה למה אמר קול דודי הנה זה בא וכו' שהוא יודע לחשב את הקץ וכמו שנבאר בס"ד **ואם הוא מדבר בסיני יאמר השבעתי אתכם על ידי קיום התורה בנות ירושלים ר"ל שתהיו בנאות ירושלים ולא תהיו גרמא להחריבה ח"ו 'בצבאות' ר"ל פן ינקם מכם בצבאות שלו כי כמה רבבות צבאות יש לי להנקם מן העוברין על התורה או באיילות השדה שישפך דמן כצבי וכאיל²¹⁶:**

ובכלל שבועה זו הוא אם תעירו אתם ישראל למהר את הקץ בגאולה וכן אל בנות ירושלים הם האומות השביעים שלא יקשו עול על ישראל וזה ואם תעוררו האהבה שביני ובין ישראל עד שתחפץ כמדובר ה' גלות מצרים וגלות שעבוד מלכיות הם רומי וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות הנה בסוד חז"ל מובן הכל אם תעירו ואם תעוררו שהוא מדבר כנגד ישראל וכנגד א"ה כי בתיבה בנות ירושלים שמע מינה תרתי קאמר:

רבי אברהם ב"ר יצחק לניאדו זיע"א, נקודות הכסף על שה"ש, פרק ג פס' ה

השבעתי אתכם בנות ירושלים הנה פירשתי לעייל כנגד השתי סברות ותמצא זה הפסוק נאמר בשיר השירים שלשה פעמים כנגד שלשה גליות א' גלות מצרים ב' הוא זה כנגד גלות בבל שבשנים אלו לא היה כל כך אריכות זמן והג' כנגד גלות הזה המר האחרון ולזה אמר מה תעירו ומה תעוררו את האהבה ע"ד מה רב טובך שהוא מורה הרבוי:

"...שהוא מורה על הרבוי" שמצפה למי שחוסה בה' יתברך ולא עבור על מצותיו, כדאיתא בספר תהלים פרק לא פס' כ

²¹⁴ דהיינו שהשר של מצרים רצה לדחוק את ישראל ושע"י? יאמר שהם "משתעבדים בהן בישראל יותר מדאי" ולכן שאפילו השר של המצרים רודף אחריהם בכבודו ובעצמו... אבל ה' אמר עד שתחפץ דהיינו אינני מעוניין שאתה השר של מצרים תעשה כך, שהרי השבעתי אתכם בנות ירושלים – אוה"ע – ודו"ק.
²¹⁵ ... דהיינו בגלל שהשר של המצרים עבר על השבועה... העניש אותו ולכן כתיב בחומש שמות, פרק יד פס' ל
ויושע ידנד ביום ההוא את ישראל מיד מצרים ויבא ישראל את מצרים מת על שפת הים:...

רבי מרדכי הכהן זיע"א, שפתי כהן, שמות פרק יד פסוק ל

עוד אמר מיד מצרים. כמו שאמר במדרש (ילקוט רמז מ"א) שבא עוזא שר של מצרים ואמר שעדיין יש לו עליהם שהוא גזר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ועדיין לא עבדום, ואמר לו הקב"ה כלום נתחייבו בני שיעבוד אלא בשביל דיבור אחד שדיבר אברהם אוהבי שאמר לפני במה אדע ואמרתי לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך כלום אמרתי בארץ מצרים בארץ לא להם אמרתי אין לך על בני כלום, והאריך במדרש, עיין בילקוט במקומו. **אם כן לזה אמר מיד מצרים מיד שר של מצרים שביטל טענותיו ולא נשאר לו שום טענה ולא שום תביעה עליהם**, ועל זה אמר המשורר (תהלים ק"ו, י) ויושעים מיד שונא זה פרעה, ויגאלם מיד אויב זה עוזא. ואפילו שאמר וירא ישראל את ה' הגדולה וגו', וירא ישראל את מצרים מת לא מת ממש כי שבעים שנים יש להם צורך ולא יחסרו, **אלא מת כמו שאמר הזוהר (ח"ב נ"ב ע"ב) דאעברו ליה משולטנותיה ועני חשוב כמת, לזה סילק מעליהם כל טענה וכל תביעה:**

²¹⁶ מסכת תענית דף יח ע"א

מאי טוריננוס? אמרו, (כשהרג) [כשבקש] טוריננוס [להרג] את לוליאנוס, ואת פפוס אחיו בלודקיא, אמר להם, אם מעמו של חנניה מישאל ועזרי' אתם, יבא אלהיכם ויצילכם מידי, כדרך שהציל לחנניה מישאל ועזרי' מיד נבוכדנאצר. אמרו לו, חנניה, מישאל ועזרי' צדיקים גמורים היו, וראוין לעשות להם נס, ונבוכדנאצר מלך הגוון היה וראוי לעשות נס על ידו. ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי לעשות נס על ידו, ואנחנו נתחייבו (הריגה) [כליה] למקום, ואם אין אתה הורגנו, הרבה הורגים יש ביד המקום הרבה דבים יש, הרבה אריות יש, הרבה נמרים יש, שפוגעין בנו, ולא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך, אלא שעתיד לפרע דמינו מידך. אף על פי כן הרגם מיד. אמרו, לא זזו ממש, עד שבאתה דיפלי מרומי ופצעו את מחו בגזירין:

מֶה רַב־טוֹבָךְ אֲשֶׁר־צִפַּנְתָּ לִירֵאִיךָ פֶּעֱלַת לַחֲסִים בְּיָדְךָ נִגְדָה בְּנִי
אָדָם :

רד"ק זיע"א, שם

מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך. הרשעים מדברים בגאווה
ובזו דברים עתיקים על הצדיקים ויראי האל, **לפי שרואים אותם שפלים
וחלושים ואינם יודעים מה גדול הוא הטוב אשר צפנת להם לעולם
הבא**. ואם בעולם הזה הם שפלים יתרוממו לעולם הבא. ומלבד זה פעלת
וחדשת טוב רב להם פעמים רבות בעולם הזה, וזהו : **נגד בני אדם, לפי
שלא יבושו לעיניהם מפני שהם חוסים בך** :

אלשיך הק' זיע"א, תהלים, שם

ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל בב"ר כי גדול שכר הצדיקים מבריות
העולמות, כי בבריות העולמות לא נאמר לשון פעולה אלא בריאה או עשיה,
ובשכר הצדיקים נאמר פעלת לחוסים בך, הנה כי תואר פעולה יורה על דבר
עצמי ועיקרי מאד. ובה יאמר, הנה מה רב טובך אשר צפנת לנקראים יראיך,
אך עדיין לא תקרא פעולה, אמנם אשר הוא שכר לחוסים בך אפילו כנגד בני
אדם בעלי בחירה, ההיא תקרא פעולה לעוצם השכר, וזהו **פעלת לחוסים בך
נגד בני אדם שבוטחים בך שתצילם גם בהיות נגד בני אדם אשר הם בעלי
בחירה, שיורו על גדול הבטחון**. והוא כי אין מעצור לה' להושיע גם מידם,
וכמאמר חנניה וחבריו באומרם (דניאל ג' יז - יח) והן לא ידע להוי לך
מלכא כו' והן איתי אלקנא די אנחנא פלחין כו' ומן ידך מלכא ישיזב, ככתוב
אצלנו שם כי נבוכדנאצר אמר ומאן הוא אלקא די ישזבינכון מן ידי, כלומר גם
אם יצילכם מהאור לא יצילכם מידי כי בחירי אנכי, והשיבו ומן ידך מלכא
ישיזב, כי גם על זה בטחו בו. וזה יאמר הנה מה רב טובך אשר צפנת ליראיך,
**אמנם לפעולה תתייחס מה שזימנת לחוסים בך שתצילם אפילו נגד בני אדם
כמדובר** :

מלבי"ם זיע"א, תהלים, שם

מה רב, הגם שרב מאד טובך אשר צפנת ליראיך, שהוא שכר הצפון לצדיקים
בעוה"ב שהוא רב מאד, **אבל הלא הוא צפון ונעלם ואין רואים אותו**, אבל הטוב
שפעלת לחוסים בך אינו צפון ונסתר, כי הטוב הזה הוא נגד בני אדם, שהוא
נראה לכל, (ור"ל שעל מה שימצאו רעות לצדיק בעוה"ז יש ע"ז תשובה שע"כ
ימצא שכר גדול ורב טוב בעוה"ב, **אבל זה דבר צפון ורבים מכחישים ע"כ את
ההשגחה ממה שנראה צדיק ורע לו**, אבל ההשגחה הגלויה שיעשה ה' לחוסים
בו הוא דבר הנראה לכל, ובה תאלמנה שפתי שקר הדוברים על צדיק חי
עולמים עתק לאמר שאינו משגיח :

וכן אוסיף אני דבר מה חשוב, שאף אלו הרשעים שעוברים על איסור השבועות,
חושבים שהם זוכים לטובה בעוה"ז, אבל טועת הוא בידם, כי הטוב שצפון הוא מה
שמצפה לצדיקים בעוה"ב, בכך שפרט לא עברו על איסור ג' השבועות וזה הדיוק שרבי
אברהם ב"ר יצחק לניאדו זיע"א... וק"ל.

רבי אברהם ב"ר יצחק לניאדו זיע"א, נקודות הכסף על שה"ש, פרק ח פס' ד

... וכמו שאמ' השבעתי אתכם וכו' כבר פירשתי אותו לעיל כי שלש פעמים נאמר כנגד שלשה גליות שהיו בישראל גלות מצרים וגלו' בבל וזה השלישי כנגד גלות הארץ המר הזה כי אחריו אין כנגדו גלות לזה אמר 'מה תעירו' כי בראשונים אומר 'אם תעירו' כי הוא דבר באם ולא אבל בזה מה תעירו על דרך מה רב טובך וז"ש מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ:

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש²¹⁷ זיע"א, מקור ברוך²¹⁸, שה"ש, פשטים על שה"ש, פרק ב' פס' ז'

השבעתי אתכם בנות וגו' אומרת שולמית וכיון שדודי סובב עמי אכן סר מר המות ואני משבעת לבנות ירושלם חברותי בשם צבאות ובשם א-ל שדי שלא יעוררוהו עד שתחפץ אהבתו לזוגנו וכן אל תעוררנו לזווג זולתי ישראל ברצות כנסת ישראל בסוד הגדול שגילה מ' ית' ליבאנו כי כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות וכי בסוף תורי זהב נעשה לך ובין כך שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני בעודה מוטלת למשכב והבינה כי הכל ברצונו השפוט ובהשגחתו הפרטית השביעו אב לבן וכן לבניו ובניו לבניהם ובניהם לדור אחר והם לבאים אחריהם עדינו היום ואנחנו לבנינו עד בוא משיח שלא נמרוד ברצונו ית' להתגאל ועד בוא מגיד משנה וישוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם ושאפילו שתהיה יד האומות תקיפה עלינו ותתכפנו צרות וגרושי' שנסבול הכל כי זה הוא חיינו ותקוותינו וקיומנו ואורך ימינו על פני האדמה.

והשבועה הזאת כוללות שלש השבועות כפולות כמו שכן באות בזאת המגילה שלש פעמים כפולות 'אם תעירו ואם תעוררו' כי שבועת 'אם תמצאו את דודי' אינה נכנסת באלה כי היא שאלת 'מה תגידו' לו ולא שאלת 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה' ואלה השש השבועות פרשום רז"ל בכתובות בפרק שני דייני גזרות אמרו שם אמר רבי יוסי בר חנינא שלש השבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומות ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם ואחת שהשביע הקב"ה את האומות שלא ישתעבדו בישראל יותר מדי, ורבי לוי אמר שש שבועות הן כי אם תעירו ואם תעוררו כתיב והפסוק הזה משולש בזאת המגילה ואם כן היינו שש השבועות ומשיב בגמרא תלתא היינו הדאדאמרן והשלש אחרות האחת שלא יגלו את הקץ ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו הסוד לאומות העולם, בצבאות או באילות השדה אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות או כאילות השדה ופרשו בו הגאונים ז"ל שלא יגלו את הקץ שהשביעו את הנביאים שקדמונו שלא יגלוהו לדורם ושלא ידחקו את הקץ שלא יתחננו עליו הרבה ולא ידחקו האל להביאו ופירוש אחר שלא ירחקו את הקץ בעונם ושלא יגלו את הסוד אמרי לה סוד העבור ואמרו לה סוד טעמי התורה, מתיר את בשרכם לשון הפקר ופירש רבינו תם סוד העיבור באמרו כי היא חכמתכם ובינתכם שלא יגלוהו לאומות העולם וכבר אתה רואה מה שרצו רז"ל בזה הפסוק ושצבאות כפשטו וההתעוררות היא אלה הששה דברים שמשיב עליהם האחד שלא יעלו בחומות ופירושו שלא יבואו לירושלם לבנות חומותיה הבונה למלך על כרחם של גוים ביד רמה כמו שבנו בשיבה מבבל ובימי החשמונים, ולא לשאר ערי ישראל לבנות חומותיהם עד כי יבוא שילה. והוכרח להיות זה פירושו הוא וזה שאמרו אמר רבי זירא כל העולה מבבל לארץ עובר בלאו פירוש בזמן נבוצדנצר שנאמר בבבלה יובאו ושם יהיו עד יום פקדי אותם ואומרים שם ומניין שעובר בלאו דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלם וכו' וכן עתה בזמן הזה

²¹⁷ רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א – מההקדמתו לספה"ק מקור ברוך, כותב שארץ מושבו היתה בדמשק ומשם נדד ולצורך הדפסת ספרו) לויניציה ולסלוניקי ואח"כ לקוסטאנטינה
²¹⁸ בנתיחה לפירוש על שה"ש כתוב שחלם חלום בו אמרו לו לכתוב את הספה"ק מקור ברוך
קוסטאנטינה, ט"ו בשבט ה'של"ו

והשבועה השנית שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו בגוים בארצות אשר נפוצו שם ושלא יקומו למלוך על האומות ביד רמה בגבולם.

והשלישית שהשביע הקב"ה את האומות שלא ישתעבדו בנו יותר מדי כמו שעשה פרעה הרשע ונכובדנצר אלא בחמלה.

והשבועה הרביעית שלא לגלות את הקץ הטעם כדי שלא יתיאשו מן הישועה ומלבקש רחמים.

והשבועה החמישית שלא ידחקו את הקץ כמו שידחקו על המטר כמעשה דרבי חייא ובניו או שלא יצטמדו ולא ידבקו בגוים להיות בן חורין כמותם.

והשבועה הששית שלא יגלו סוד העיבור לאומות והוא כי האל פוקד עון אבות על בנים עד אלף דור עוד סוד העיבור שתתעבר נפש האדם וכמה פעמים יבוא לעולם לשלם הכריתות שעשה ועבר עליהם **עוד סוד העיבור אחר והוא משאת אורך הגלות בלי שנהיה אנחנו כהני יי' עוסקים בתורה ובמצות בהשקט ושלוה והם עובדים לנו השדה ולוחמים מלחמותינו הם כהם ואנחנו נקיים ושמורים.**

ולהיות כל אלה הטעמים והשבועות לתועלתנו ציונו רז"ל עליהם והזהירונו והנה אחר שהזכיר האל בפסוקים הקודמים 'כי כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות **והיא הבינה דברי החתן השביעתנו שלא נעבור על רצונו ית'** מדכאת אותנו ביסורין של גליות שתהיה דעתנו נמוכה ומיושבת עלינו ולא נסרב ולא נקשה עורף למשפטי יי' לפרוק עולו מעלינו להצמד לגוים וזהו אם תעירו אתם מעצמיכם מעלינו להצמד לגוים וזהו 'אם תעירו' אתם מעצמיכם בארצכם ועוד שלא נעורר את האהבה וזהו שלא נקום ונעורר תאותנו למרוד בגוים בארצם ושלא נגיד לאומות למה אנחנו משפילים את עצמנו ושאר סודות שאמרנו מפני דרכי שלום פן יתחכמו גם כן הם עלינו וישעבדנו יותר מדי ויתכו בשרנו לחרב וחנק וסקילה ושרפה ובלי ספק כי הגוים שידעו זה הסוד הם מבקשים לנו הכליה וההשחתה בכל המקומות אשר עברנו לגורשה וזהו שאמרו אם תגידו הסוד בלי ספק שיהרגו אתכם כאחד הצבאים ואילות שבשדה ויקחו ממונכם ולפיכך כבוד אלהים הסתר דבר ואפילו שכבוד מלכים חקור דבר להלבין כי לא מצד עון אנו גולים **אלא מטעם סתום וחתום** אומרת כנסת ישראל כי יפה לנו העלמת ההודעה בסוד זה מגילוי פן יסוף כבודנו כחקר וגילוי דבר ביד רשעים ושמא רצו"ל לבנות פשטי אפקיר בשרכם כצבאים ואילות **אם יקומו ויעורר קודם זמן החפץ** בראותם כי כן קרה לבני אפרים לפי שיצאו ממצרים קודם הקץ ויכוס אנשי גת וימיתום ויתאבל עליהם אפרים אביהם אבל כפי אמיתות אילות השדה הוא שם אל שדי כי 'השדה' עולה ²¹⁹ 'שדי' ואילות הוא שם 'אלי' כי השורש אחד והוא לשון חוזק אם כן לקחה כנסת ישראל בשבועתה שלשה כינויים לקלל מי שיעבור על דבריה והם שם צבאות ושם אל ושם שדי **כי השדה שני ההי"ם עולה יו"ד וש"ד היינו שדי ולא קדמני אדם בפירוש הזה של אילות השדה** והכלל העולה מדברו הכלה עד כאן שאפילו שהגליות מוקפות עליה שהיא משבת שכולה וגלמודה ומרה אינה חוששת כיון שהאל עמה בצרתה ולא עוד אלא שמשבעת את בניה שלא יתעוררו עד רצון האל :

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, אופן, פרק ב' פס' ז'

השבעתי וגו' **ועם כל זה שאני סובלת יסורים בגלות ושרחק ממני מנחם** אני משבעת את ישראל בשם צבאות ובאל שדי **שלא יעירו מלמרוד בו ולא בגוים** ולא יעוררו את הקץ **עד שיחפץ האל ית' באהבתו להביא משיחנו :**

²¹⁹ עולה בגימ' 'השדה' = 'שדי' = 314.

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, ביאור מילות, פרק ב' פס' ז'
בצבאות באלות, חיות טהורות צבי ואיל או שמות הקודש.

תעירו, תקיצו.

תעוררו, **תקיצו לאחרים**²²⁰ והוא פועל מרובע.

אם תעירו דבר נוסף ותעורר הרובע ושניהם ענין הקיצה רק אחר פועל עומד בעמדו והוא
אם תעירו מעצמיכם **ותעוררו לאחרים** את...

האהבה, התאווה.

תחפץ, תרצה.

ורז"ל פרשו תעירו לשון איבה כמו ויהי עריך.

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך²²¹, שה"ש, פשטים על שה"ש, פרק ג' פס' ה'

השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו' תאמר וכיון שמצאתיו והבאתיו לבית אמי לרוות
דודים **השבעתי אתכם בנות ירושלים שלא תפסיקו שינתו עד שירוה ויעור
מעצמו**, והדוגמא וכיון שדודנו **יודע לחשוב הקץ יותר ממנו** שארי בואשנו ממנו
בבבל מבלי דעת והוא העיר לעתי אפילו שמאריך לנו היום בגלות אדום קץ הפדיון אין
זה משבתה אלא שכך גזרתו **ואם כן יש לנו ליחל לרצונו ולא לקום למלוך ולא
להצמד לגוים ולא למרוד בהם** פן יכנו ולפיכך השבעתי אתכם וכו' כמו שפרשנו
למעלה בפסוק כזה:

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, אופן, פרק ג' פס' ה'

השבעתי והנה כיון שדודי **שומר הבטחתו פעם ליוצאי מצרים ופעם ליוצאי בבל** אנו
משביעים לבאים אחרינו שלא יצמדו לגוים **ולא תעוררו לקום ולהתגאל עד חפצו
אפילו שאנו שחורים(?) ומרודים** לשמור משמרתו:

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, פשטים על שה"ש, פרק ה' פס' ח'

השבעתי אתכם וגו' אומרת אני משבעת אתכם בנות ירושלים שאם תמצאו את דודי
שתדונו מה ראוי שיאמר לו על הלעג שעשה לי כי אני יצאתי בדברו לפתוח לו הדלת והוא
חמק עבר כל כך במהרה שלא מצאתיו ולא עצבי כי רחק ממני הלא תדינו שלא עשה עמי

²²⁰ ועי' בפירוש שר שלום על שה"ש
²²¹ קוסטאנטינה, היש"ל"ו

כהוגן אמנם אני אדון אותו לכף זכות כי היה גילה והעת גשמים זולפים על ראשי ועל זקנו ולא יכול להמתין ואני אדון זה ואומר אליכם שלא תאמרו לו שאני מקפדת על מה שעשה לי כי חולת אהבתו אני ואפילו שימיתו עלי אסבול והדוגמא אומרים כנסת ישראל אלה לאלה כראות הדבר הקשה הזה כי בלי ספק כיון שאנו רואים שנחרב ביתו בלי צדק שהוא שיבנוהו לו שלא יכול להושיע או שלא יודע העתידות וכיון שלא יכול להושיע איך נקוה אליו שיושיענו לעתיד כמו שהבטיחנו נביאיו גם אפילו שיושיענו תכף נחזור לנפול כי וזרח השמש ותכף ובא השמש וכפי זה היה ראוי שנדבק ונצטמד למצליחים ולא נלך קדורנית עליו ואמנם הקשר והחשק שבינינו ובנו כל כך חזק שמחלה אותנו וגורם לנו למות ולהתחלות על משמרתו **ודע כי אין זאת השבועה מן השלוש כפולות שבזה הזכר כי אין בכאן הזכרת צבאות ואילות השדה** אלא כמי שאומר בחיכם מה תגידו לו הלא קשה, אבל לא תעשו כן אלא תגידו לו כי חולת אהבתו **אני ומלומדת לקבל ממנו כזה וכזה באהבה רבה :**

אלא כל עניין של דברי כנסת ישראל כאן לגבי גזרת הגלות - אמנם יפה ג"כ דרש רבי **שמואל אריפול** זיע"א שפס' זה נדרש על מלכות יוון והסיבה מדוע לא הוזכר 'התרת הדם' בפס' זה מכיוון שבית המקדש עמד על תילו, מה שאין כן בימינו... וד"ל - אבל פס' זה עניינו הוא לגבי 'גזרת הגלות' כפי שכבר בארתי לעיל.

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, אופן, פרק ח' פס' ח'

השבעתי ואני משבעת את בני מה יאמרו לאביהם על הקשו' האלה שמנאום על צאתם מבבל בטוחים על דברו ועל כוחם לארץ ובנות לו בית והיכל לא תגידו לו דבר בליעל אלא שיראה שחולי אהבתו אנחנו ושיראה שיצאנו כדברו ממצרי' ומבבל ונפלנו במדבר ובירושלם פעמים ושיתובנו :

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, פשטים על שה"ש, פרק ח' פס' ד'

השבעתי אתכם וגו' פרשנוהו לעיל ובכאן אמרה 'מה תעירו ומה תעוררו' והטעם אומרת לבנות ירושלם שלא יעוררו אותו בקולות והדוגמא אומרים כנסת ישראל אם בצאתנו ממצרים במאמרו נפלו מתי מדבר ולא זכו לארץ ואם בשובנו מבבל בדברו ובבנות ביתו על פיו באו גוים והחריבוהו וגירשנו מארצו, **אם נקום ונתעורר להתגאל שלא ברשותו על אחת כמה וכמה שנחזור לנפול ואם כן 'מה תעירו' את האהבה**

או יאמר אם כששמרו תורתו וחדשים גם ישנים הוא אומר שאינו יודע לנו זכות אלא שיעשה עמנו חסד לעתו **מה יעשה אם נסור מתורתו ומצותיו ולפיכך אנו משביעים כל הבאים אחרינו שיסבלו עול מלכותו וזאת הוא שבועה שלישית מן הכפולות :**

רבי ברוך ב"ר יצחק אבן יעיש זיע"א, מקור ברוך, שה"ש, אופן, פרק ח' פס' ד'

השבעתי ואנו משבעת בני **שיראו שבהיותנו שומרי דתו** הוא מכה בנו ושיזהרו **בדרכיו פן יעירו קודם עתם וישמידם :**

מתלמידיו של רבי חיים ויטאל "המהרח"ו" מאר"צ²²²

רבי חיים הכהן מארס צובה²²³ זיע"א, תורת חכם ח"א, פרשת משפטים, ד"ה לך עמי

לך עמי בא בחדריך לפי כי למעלה אמר יאמר העבד ישראל אורח משפטיך ה' קויתך כי יעשה ה' משפט אביונים אלו יש לטוב ה' כמשפט לאוהבי שמו ויעש משפט באומות להפרע מהם כמ"ש רמה ידך וכו' ותשפוט שלום לכו וכל זה על דבר הטענות הנ"ל ולכן משיב הנביא ואומר לך עמי בוא בחדריך אעפ"י שנאמר **כי כן מן הראוי הוא להביא הפורענות על אומות העולם ולכן ישפוט שלום מכל מקום אין ראוי להיות דוחק, על שאלה זו כך אמרו חז"ל ה שבעתי אתכם בנות ירושלים וכו' השביע הקב"ה לישראל שלא ידחקו על הקץ ופי' רש"י ז"ל ע"י תפילה עד שתחפץ ולכן עמי בא בחדריך אעפ"י כי דוחק עליך ולא תרבה בשאלה זו ושמה תאמר ולמה לא אדחוק עד אשר אראה ותעלוזנה כליותי. לכן אמר וסגור דלתך בעדיך ע"ד משחז"ל התבונן בחדרי לבך וסגור דלתי פיך בעדיך מאחר שאין אתה ראוי לגאולה מה אתה צועק, אמנם חבי כמעט רגע, אל תטיח דברים מדלתי פיך ואל תדחוק את השעה אמנם חבי כמעט רגע עוד אחת מעט היא והוא רגע שנאמר ועד ארגיעה לשון שקר עד שיבוא אותו רגע ליפרע הקב"ה מהם אז לא ישאר בעולם לשון מאותה הדובר שקר וזה יהיה עד יעבור זעם מעל ישראל אז יפרע מהם וזה לך האות כי ראוי לך לסבול עול הגלות ולהמתין מפני כי דיו להיות לעבד כרבו.**

²²² הסיבה לכך שהנני מחלק בין תלמידיו מאר"י לבין תלמידיו באר"צ בעקבות כך שנאלץ לעזוב את אר"י, כפי שמופיע אצל **החיד"א** זיע"א, שם הגדולים, חלק גדולים, מערכת ח אות כא

ויען כתבתי לעיל דע"י מעשה הלך לדמשק רבים שאלו לי והיתה הפצירה אכתוב על ספר מעשה זה, אף שאין רצוני לכתוב מעשיות מ"מ להפצרתם אמרתי אגלה מה שקבלתי מרבני זקני עה"ק ירושלים ת"ו. ידוע דחזקיה המלך ע"ה מפני שנחריב סתם את מי גיחון, ועד היום יום הששי בחצות שנסגרים פתחי שערי ירושלים כי כל הישמעאלים הולכים בעוה"ר לבית המקדש נשארה העיר כמעט ריקנית וע"כ סוגרים השערים, וההולך שם אצל שער אחד אשר הוא סמוך למגדל שומע קול מים רבים שהולכים מתחת לארץ. ובזמן שהרב מהרח"ו היה בעה"ק ירושלים בא שר אחד תקיף הנקרא באו סיפ"ן וידע שמלך ישראל סתם מי גיחון ושאל אם נמצא היום מי שיוכל לפתחו, וא"ל הגויים יש חכם שהוא אלהי ושמו ר' חיים ויטאל ודאי שהוא יכול לפתחו. ושלח אחריו יום הששי וא"ל גוזרני עליך שבעוד שהולך הוא לבית המקדש פתוח תפתח את הנהר הזה שסתם מלך שלכם והוא נצרך הרבה לעיר ועליך מוטל לפתחו ואם אין דמך בראשך. **ומהרח"ו עשה קפיצת הדרך והלך לדמשק** ובא אליו רבינו האר"י זצ"ל ובחלום ידבר בו הסכלת עשו כי זה השר היה גלגול סנחריב, וכן נקרא אבו סיפ"ן שבערבי פירושו אבי החרבות ואתה יש בך ניצוץ חזקיה המלך והיתה שעת הכושר לתקן ולפתוח מי גיחון, **כי שלא ברצון חכמים עשה חזקיה המלך ע"ה שהוא מהדברים שלא הודו, ובזה היתה אתחלתא דגאולה.** והשיבו מהרח"ו לא רציתי להשתמש בשמות הקדש, וא"ל האר"י אלו לא נשתמשת לבא לדמשק החרשתי, אבל מאחר שנשתמשת לזה היית יכול להשתמש לפתחו והיה קדוש השם ותקון גדול, א"ל מהרח"ו א"כ אחזור לירושלים לפתחו, **א"ל חליף שעתא ולאן זימניה הוא,** ע"כ שמעתי:

²²³ רבי חיים ב"ר אברהם הכהן מארס צובה זיע"א – **תלמיד מובהק של רבי חיים ויטאל (קאלברני"ז) זיע"א.** בהקדמתו לספר **תורת חכם** מונה סדר ייחוסו בכהונה מעל חמשה דורות. ושם גם מספר על נסיעתו מארס צובא בספינה לעיר ונציה למען הדפסת ספריו, הספינה שודדה על ידי שודדי ים והוא ובנו נאלצו לקפוץ אל תוך הים מחשש פן יומכרו כעבדים והשאירו אחריהם כל רכוש כתביו. הצטער על זה מאד אבל לסופו של דבר הגיע לוונציה ושוב כתב כמה ספרים מזכרונות והדפיסם שם. חיבר את הספה"קים: **מקור חיים** פירוש לשולחן ערוך על דרך הקבלה ונחלק לספרים טור אדם, טור ברקת, טור פטדה; **תורת חסד** פירוש לספר רות, (נדפס תחת השם **"מגדל דוד"** (בלי תזכורת שמדובר במחבר חיים הכהן); **תורת חכם** על חמשה חומשי תורה.

בין היתר גם חיבר את הספה"קים שלצערנו הרב לא יצאו לאור וביניהם שידועים לנו: **עטרת שלום** פירוש לשיר השירים; **מגינת לב** פירוש למגילת איכה; **עטרת זהב** פירוש למגילת אסתר; **מפשר חלמין** פירוש לספר דניאל; **מנורת זהב** לספר קהלת; פירוש לספר ישעיה; פירוש לספר איוב; **סידור תפילה** של רבי חיים הכהן על פי כוונת האר"י הק'.

רבי חיים בן אברהם הכהן מארס צובה זיע"א, מקור חיים, טור פטדה, הלכות שבת, סי' שח - דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת²²⁴

נחזור לבאר דינים אלו כי הם המורים על מדות העליונות שנעשה מהם מלבושים מהם לחתן ומהם לכלה שנאמר ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור והנה הפשתן נאמר בו ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר עמה והצמר נמי לעשות בגד לחתן כדאיתא בזוהר פרשת בלק כד אימא מתעטרא וכו' וכדין ופריש על מלכא ועל מטרוניתא לבושי יקר וכו' ואיתא בזוהר פסוק דרשה צמר ופשתים אשת חיל דרשה על מאן דמחבר לון כחדא אבל ותעש בחפץ כפיה והענין לפי כי במקדש היה מותר צמר ופשתים אמנם אמר ליתנם על המכה בשבת היינו משחז"ל מעדה בגד ביום קרה יום שנזדווג נבוכדנצר הרשע לישראל העדה מהם שני לבושים בגדי כהונה ובגדי מלכות ואיתא בזוהר פרשת משפטים אל אחר גרם בשכינתא נזק צער ריפוי שבת ובשת דמטרוניתא דאשתארת ערומה ואין לך מכה גדולה מזו ולכן נמי צמר מנופץ מן הקליפה ופשתן סרוק מן סטרא אחרא אם חשב עליהם מבעוד יום ליתנם על המכה זו או שישב בהם שעה אחת **כמ"ש כל הדוחק את השעה ושאינו דוחק את השעה אין השעה דוחקתו** שצבעם בשמן כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רמ"ז. וז"ל מאי בשמן כתית אלא רמז הוא דקא רמיז לשמשא בנוקבא לאנגדהא לגבה שמן רבות כתית כדקא יאות וכו'. הנה מבואר מדברי המאמר כי השמן הוא להמשיך אותו לכלה והיינו דגלי דעתיה דלמכ' שלה קיימי או שרכן במשיחה הוא בסוד הצדיק ליתנם על המכה שלה בשבת דתו לית בהו משום מוקצה ומשום רפואה נמי ליכא דהא אינו אלא, כמלבוש שלא יסרטו בגדיו הם הלבושים האמורים ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד צריך מעשה נמי:

רבי חיים ב"ר אברהם הכהן מארס צובה זיע"א, טור פטדה והוא חלק שני ממקור חיים, הלכות שבת, סי' רעת, סעי' א'²²⁵

ולענין הנוגע למעלה הנכה החולה זה היינו כמ"ש **היחולת אהבה אני והוא דוגמא למשמז"ל בתחלה היו חפצים, ישראל לשמוע דבר הלכה אבל עכשיו שהם חולים מן השעבוד אינם רוצים אלא לשמוע דברי הגדה ודרשה** ולכן יאמר מותר לכבות את הנר זה של חולה ואל יקשה בעיניך לעשות כן שהרי חז"ל אמרו מסיע אבנים זו הדרשה אמנם ובוקע עצים זה גמרא יסכן בס' כי הוא נהנה מן הדין מהוראה היוצא מן הגמרא אעפ"כ מותר לכבות זה הנר המאיר דוגמא לגמרא שהאדם נהנה ממנו לפי כי זה הוא **כעין הוראת שעה בשבת דוקא בשביל שישן**²²⁶ **החולה הם ישראל שהם חולים מן הגלות שיש בו סכנה** כך אמרו חז"ל שבי כלהו אתנהו ביה בשביל שישן כי השניה בשבת תענוג ודבר הלכה קשה הבין שמועה ולכן יותר טוב ללמוד בשבת דרשה ואגדה כאמור וכן הוא דוגמא זו למעלה הכלה הצדקה **שהיא חולה מענין הגלות המר הזה כדאיתא בתיקונים וכמה אסיין אתיין לגבה ואין יכולים לרפאת אותה ולכן היא אומרת השבעתי אתכם וגו' שחולת אהבה אני וכדאיתא בזוהר פרשת ויחי דף רמ"ב** וז"ל וכי מאן קריב למלכא ככנסת ישראל ואיהי אמרת אם תמצאו את דודי מה תגידו אלא בנות ירושלם אינן נשמתין דצדיקייא דאינן קריבין למלכא תדיר ומודעין למלכא בכל יומא עסקוי למטרוניטא וכו' **ולכן להם מגלה סודה ואומר שחולת אהבה אני לפי כי יש יכולת באדם לרפאת אותה ולחבר אותה עם**

²²⁴ רבי יוסף קארו זיע"א, שו"ע, אורח חיים, סימן שח - דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת, סימן כו', נסרים של בעה"ב, מותר לטלטל; ושל אומן, אסור א"כ חשב עליהם מבע"י ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר:

²²⁵ שלחן ערוך, אורח חיים, הלכות שבת, סימן רעת סעיף א'

²²⁶ מותר לכבות הנר בשביל שישן החולה שיש בו סכנה: שישן ולא יקום, כי אז המחלה תתגבר עוד יותר...

המלך והיינו הרפואה שלה²²⁷ ולכן יאמר מותר לכבות אדם הגשמי נר שלו בשביל שיישן החולה זה כי העיקר לזה הוא השינה לפי כי כן נמי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ונעשה ייחוד עליון וחולה זה יש בו סכנה מאחיזת סטרא אחרא ובזה מסתלק:

רבי חיים ב"ר אברהם הכהן מארס צובה זיע"א, טור ברקת ממקור חיים יונקת, הלכות יו"ט, אורח חיים הלכות יום טוב, סימן תצח סעיף ט'²²⁸

...לכן יאמר אין מראין סכין לחכם ביי"ט הוא הקדוש ברוך הוא הנקרא חכם שנאמר חכם לבב ואמיץ כח **אין מראין לו הסכין הנזכר שהוא שם הויה כאמור כדי לשחוט לסמאל** אם הוא ראוי לשחוט בו שמא תהיה פגומה הסכין הוא מה שאמרו חכמים ז"ל **אין השם שלם עד שיכרת זרעו של עמלק שנאמר כי יד על כס יה** ולכן הסכין זו ההויה כביכול פגומה ולכן יאמר לו פגומה ואסור לשחוט בה לסמאל מפני פגימתה ולכן ילך וישחיתנה ויחדדנה במשחזת כי **לפי שזה הפגם תלוי במעשה התחתונים לפי שהם עושים פגם בסכין זו** הוא שם הויה כדאיתא בזוהר בכמה מקומות חייביא עבדי פגימותא לעילא ולכן אני חוששים שלא יחדדנה במשחזת כי תעלה חמתו של הקדוש ברוך הוא לאותו הכעס והחידוד **ישניא אותי על ישראל העושים הפגם והם סיבה כי אינו נכרת זרעו של עמלק** ולכן לא ימיר כל חמתו על סמאל לשחוט אותו ונמצא מתאריך קץ פדותנו הוא **הטעם שהשביע הקדוש ברוך הוא לישראל שלא ידחקו על הקץ שנאמר השבעתי אתכם וכו' אם תעירו את האהבה וכו'** וחכם שראה סכין לפגמו לצורכו דלא שייך להיות בה פגם יכול להשאילה לאחרים להשתמש בה כמשחז"ל אדני בס שמו של הקדוש ברוך הוא כתיב בלוח על לב כל אחד ומה גם מטי"ט כי כך אחז"ל בפי' כי שמי בקרבו ולכן הוא עמו בהשאלה לצורך הייחוד הנעשה על ידו ביומין דחול כדלעיל:

רבי חיים ב"ר אברהם הכהן מארס צובה זיע"א, טור ברקת ממקור חיים יונקת, אורח חיים הלכות חול המועד, סימן תקלט סעיף יד'²²⁹

עוד תשוב ותראה ביאור דינים הללו לענין הנוגע כלפי שמיא וכך היה אומר מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה **הלא זה הדבר אשר חז"ל הגידו ג' דברים באים בהסח הדעת משיח מציאה עקרב** ולכן זה יהיה משבע המציאה דוגמא לשני הדברים **כי ענין משיח כבר נאמר השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה כמשחז"ל השביע**

²²⁷ עיי' בסיפורי מעשיות משנים קדמוניות, מעשה מאבידת בת מלך למוהר"ן מברסלב זיע"א

²²⁸ **שלחן ערוך** אורח חיים, הלכות יום טוב, סימן תצח סעיף ט'

בכור בזמן הזה, שאינו יכול לשחטו בלא מום, אין חכם יכול לראותו ביי"ט אם יש בו מום; ואפילו אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום אינו יכול לשחטו. אבל אם נולד במומו ועבר וראהו, נשחט על פיו. ואם ראה המום מעי"ט, וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו, יכול לחקור עליו ביי"ט אם נפל בו המום מאיליו, ומתירו.

הגה: ואם נפל בכור לבור, אסור להעלותו דהא אינו ראוי לשחטו, אלא עושה לו פרנסה במקומו (רמב"ם פ"ב):

²²⁹ **שלחן ערוך** אורח חיים, הלכות חול המועד סימן תקלט סעיף יד'

הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף, (מז) אסור.

רבי ישראל הכהן מראדין ה'חפץ חיים' זיע"א, משנה ברורה סימן תקלט ס"ק מז

(מז) אסור - דבכה"ג [מג] הוי פרקמטיא לד"ה: (שער הציון, שם, ס"ק מג הגר"א ושאר פוסקים):

הקב"ה לישראל שלא ידחקו על הקץ וגמירי אין בן דוד בא במועד ולענין עקרב נמי הוא הקליפה שעקר בית של השכינה כדאיתא בתיקונים אין שוני במועד אמנם ענין המציאה שייך להיות במועד שנאמר **מצא אשה מצא טוב** אמנם אסור לטרוח ולחפש פניה לפי שהיא אצלו כדאיתא בזוהר פ' תזריע דף מ"ה וז"ל ר' יוסי פתח קרא אבתרי' ואמר גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה גמלתהו טוב היא זמינת טוב לעלמא טוב להיכלא דמלכא ולבני היכליה וכו' טוב אימתי בזמנא דאינון ימי השמים נהרין עלה ומזדווגן עמה כדקא יאות דאינון ימי חייה וכו' הנה מבואר מדברי המאמר כי הכלה זו מזומנת אצלו בפרט בימים של המלוי דהיינו במועד אשר נכון **לכן אסור לטרוח ולחפש על מציאה זו במועד לפי שהוא שבא לצורך** וכגון נהר שהציף דגים על שפתו וכו' כי הנהר דוגמא לנהר זה היינו נהר היוצא מעדן להשקות את הגן שהציף דגים היינו מ"ש בזוהר פ' שמני דף מ"ב דגים וחגבים אינן טעונין שחיטה וכו' הרי מבואר מדברי המאמר כי דג היא בסוד הצדיק והנה בני ספק כי כאשר נהר זה משפיע ברכה והוא מתפשט למטה כדאיתא בזוהר פ' פנחס וכן בתיקונים אימא עילאה עד הוד אתפשטת ובכן ימצא כי הציף דגים בסוד יוסף ובנימי על שפתו **ולכן אסור לכבשם** שהרי נאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ואח"כ וקבשו כתיב האיש כובש את האשה **ולכן אסור לאספס כדי לכבשם אלא אם כן ראויים למאכל מהם במועד** כי בהני מתקיים אכלי רעים כי יוסף ובנימן אוכלים על שולחן אחד ותרב משאת בנימין:

ובמציאות דידן לא היו ראויים "למאכל" האומות שחיים כאן בארץ

רבי יאשיה ב"ר יוסף פינטו "הריא"ף"²³⁰ זיע"א, הרי"ף (מאור עינים) על העין יעקב כתובות קי"א ע"א, אות מו

העולה מבבל לא"י עובר בעשה וכו' אין לתמוה כיון שכתוב להיות לך לאלהים דהדר בח"ל דומה שאין לו אלוה **איך צוה הק"ב בבלה יובאו ושמה יהיו** דשאני התם כיון שיצאו שלא מדעתם והגלו אותם לבבל וגזר עליהם שמה יהיו והדר בח"ל שהוא כאילו עע"ז הוא ביוצא מא"י בדעתו ורצונו ומיהו יש לתמוה דהתם כתיב ושמה יהיו עד יום פקדי וכבר נפקדו אחר ע' שנה. והתוס' כתבו אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיב י"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא מ"מ עדין קשה דבגלות ראשון אילו רצו לפנות מבבל אל מקום אחר בח"ל לא היו יכולין מדכתיב בבלה יובאו ושמה יהיו ואילו בגלות שני אם רצו לפנות ממקום למקום בח"ל לא היו יכולין מדכתיב בבלה יובאו ושמה יהיו ואילו בגלות אם רצו לפנות ממקום למקום בח"ל מי קפיד קרא כיון בלא הוזכר ביחוד באיזה מקום יהיו וא"כ מאי שנא ממקום למקום בח"ל מליך מח"ל לא"י, וע"ק כיון דמסיק דרב יהודה נמי דריש האי קרא דבבלה יובאו בכלי שרת שכן כתוב בהדיא על הכלים הנותרים בבלה יובאו ושמה יהיו ולא יליף אלא מקרא דהשבעתי איך אמר רב יהודה עובר בעשה שנא' בבלה יובאו היל"ל עוב' על השבועה דכתיב השבעתי וכו' ולכך נ"ל דרב יהודה עשה עיקר הלימוד מפסוק בבלה יובאו **ומי יוכיח דלא נאמר זה אלא על הכלים בלבד בא הכתוב דהשבעתי אתכם שמדבר בישראל וזה הוכיח**²³¹ **על פסוק בבלה יובאו שהוא כולל גם על ישראל** וכיון שמהאי קרא קא יליף י"ל דגם על גלות שני ומשמע איסור להעלות מכל הארצות לא"י עד שתחפץ אהבת הקב"ה לגאול את ישראל.

²³⁰ רבי יאשיה ב"ר יוסף פינטו זיע"א – נולד בשנת ה'שכ"ה, נתחנך בדמשק אצל רבי יעקב אבולעפיה זיע"א. (אביו רבי יוסף פינטו זיע"א, ממגורשי ספרד עבר לרומא שם הקים ישיבה ולאחר מכן נאלץ לברוח לטורקיה ולאחר מכן השתקע בדמשק, היה איש רב פעלים שנתעשר, ונודע בגמילות חסדים). ושם זכה ללמוד תורה מפיו דודו רבי חיים ויטאל זיע"א. אחרי פטירת רבי חיים ויטאל נתמנה לרבה של דמשק. ועמד בקשר עם גדולי הדור בימיו, כמרה"ט צהלון זיע"א בצפת, רבי מאיר גאויזון זיע"א במצרים. היה נוהג לדרוש, וכ-88 מדרשותיו קיבץ בספר "כסף נבחר". בדרשותיו הרבה להטיף ליראת שמיים, גם כתב חידושים על "עין יעקב" נקרא הרי"ף או "מאור עינים" לסדר נשים ונזיקין, וערך אותו לפי סדר ארבעה טורים. כן חיבר שורה של ספרים, ספרי דרשות, פירושים והלכות ולשמות כולם הקדים את המילה "כסף" כגון: "כסף צרוף", "כסף מזוקק", "כסף נמאס" וכו'. כן חיבר ספר שו"ת "נבחר מכסף" (ארס-צובא). נפטר בשנת ה'ת"ט.

²³¹ ישנם גירסאות שכתוב במקום 'להוכיח' 'לאורוי'.

רבי יאשיה ב"ר יוסף פינטו זיע"א, כסף מזוקק, סדר צו לשבת הגדול, דרוש א, דף רב ע"א

...הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגויים הרי שמדבר לעתיד לבא בקיבוץ גליות וזהו שכתוב יזכור לעולם בריתו דהיינו ברית אבות וכתרו ג"כ מתוך הצר' דהיינו טרף נתן ליראיו דהיינו טירוף הצרות נתן ליראיו שמתוך היראה עושים תשובה והב"ה ממחר הקץ כמו שמצינו בגאולת מצרים ובה יש לדרוש פסוק קול דודי הנה זה בא סמוך לפסוק השבעתי אתכם, שדרשו חז"ל שם שתי שבועות יש כאן אחד לישראל ואחד לאומות העולם וצריך לדקדק היכן ניתנו שתי שבועות ואפשר לרמוז בכתנו' ריש לדקדק בו כיון שהשבועה היא לבנות ירושלים אם כן ה"ל השבעתי אתכן שהיא כינוי לנקבה ולא אתכם שהוא כינוי לזכר אמנם עם מחז"ל שבנות ירושלים הם האומות שדומות לנקבה, נבאר שכנגד מה שהשביע לישראל אם השבעתי אתכם בכינוי זכר ואמ' בצבאות בענין זמן הקץ שלא תרחקו את הקץ והשביע לבנות ירושלים שהם א"ה שהם כנקבה ואמר כנגד א"ה באילות השדה שימחר הב"ה גאולת ישראל אם תעירו מלשון שונא וער אם תקשו עול על ישראל כמו שונאים אם תעירו ותשניאו לישראל להקשות להם עול יותר מדאי וכנגד ישראל אמר אם תעוררו תמרדו במלכיות ותרחקו את הקץ דהיינו לעורר אהבתו של הקב"ה קודם זמנה אלא עד שתחפץ שיגיע הקץ שקצב הב"ה ולהיות שעבר פרעה על דברת שבועת האלהים והקשה את עולו יותר מדאי על ישראל לכך קול דודי זה הב"ה זה בא מדלג על הקיצי' למהר גאולת ישראל שכך אמר הקב"ה לאומות העולם שאם מקשים עול על ישראל הם גורמים לקץ לבא שלא בעונתו...

... ונחזור לעניינינו שהב"ה ברחמיו מיהר להביא הקץ מתוך שעבר פרעה על מה שהשביעו שלא להקשות עול על ישראל וקול דודי הנה זה על הדבר הזה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות ודומה לצבי הממהר למרוצתו...

ומכאן ראוי לדייק דיוק מתוך המדרש רבה, שבו נאמר שאם או"ה משתעבדים בנו יותר מדאי... אז גורמים לקץ לבוא שלא בעונתו, אך לא כתיב שתתבטל שבועתנו כגון מרידה באוה"ע ועליה בחומה...

דהיינו שמה שאוה"ע עוברים על שבועתם זה בינם לבין הקב"ה שיעניש אותם.

אך אנו בני"י לא נעבור על שבועתו יתברך, גם אם אוה"ע יעברו על שבועתם... וק"ל.

רבי רפאל שלמה ב"ר שמואל לניאדו²³² זיע"א, שו"ת מהר"ש לניאדו החדשות²³³, סימן ח

גם מ"ש דהוה מצי להצניע ממונו תחת הקרקע כדי להציל עצמו מיד הפרסיים ע"י ממונו אם ילכדו המדינה וכו', תמיהא מלתא דהיכי עביד הכי בשקול הדעת אדרבא איפכא מסתברא שאין יכול להצניע שהרי הכל יודעים שהוא עשיר מופלג וכשהוא מתרשל מלהציל את המדינה הכל קמים עליו ובראשם מושל העיר ושריה בגוים באמרם שהוא מורד במלכות התוגר יר"ה, ואפשר שישמיעו הדבר למלך ומה גם כי לא לבדו הוציא הוצאות למלחמה אלא כל בני המדינה כל אחד כשיעורו ושקר ענו בו, ועוד הדבר פשוט דניחא ליה לאינש להוציא כל ממונו ולא יתפש ביד בני מלכות אחרת הבאים עליהם מפני שלא השלימו כי קרוב הוא שיהיו לוקחים ממונם ואח"כ דנים אותם ביסורין

²³² רבי רפאל שלמה לניאדו זיע"א - מחכמי ארם צובה (היא העיר חלב שבצפון סוריה). נולד למשפחת הרבנים הידועים בכל הארץ לניאדו, בערך בשנת ה'ת"ע. למד אצל אביו רבי שמואל לניאדו זיע"א ואצל שאר גדולי עירו, הוא ירש מאביו את כסא הרבנות כאב"ד, ושימש בקודש כחמישים וארבע שנים כדיון.

חיבר את הספה"קים: שו"ת בית דינו של שלמה; שו"ת כסא שלמה; ועוד. נפטר באר"ץ בשנת ה'תקנ"ד, כשהוא מוריש את כסאו לבנו רבי אפרים ב"ר רפאל שלמה לניאדו זיע"א. ²³³ ירושלים, ה'תשנ"ז, (נ"ל מכת"י ע"י מכון בית אהרן ישראל של חסידי קרלין-סטולין)

קשים ומרים מכים ועונשים ממון באומרם שעדיין יש להם ממון נחבא אל הכלים ובמטמוניות, וגם במדינות אחרות ובגוים אדם לוקה ומשלם מת ומשלם ואשר לחרב ואשר לשבי וכך היה מעשה לאחר שנכנסו הפרסיים לעיר ענו אותם ביסורים ומכות, וגם רצו לנקר את עיני הגביר הנז', וגם לקחו את הגביר הנז' ואת בנו ידידו אצל מלך פרס וישבו שם כמה חדשים, ומאת ה' היתה זאת ברוך המקום שהצילם מידו, וא"כ הא ודאי וירא יעקב מאד שמא יהרג ויצר לו שמא יענו אותו ויקחוהו בשביה וכמעשה שהיה שלקחו אותו ואת בנו כנז', ומלתא דפשיטא היא דלגרמיה הוא דעבד שהוציא הוצאות להציל לעצמו והיכי נימא שחלק כבוד למלכות וקא מכוין למצוא חן לצאת חפשי, ובאמת כי זה מן התימה עושה פלא לאוקומי אוקימתות וידים שאינם מוכיחות ותנא מלה בדעת עצמו כגון זה וההיא שחלה המלך למידן דינא ובפרט בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה גדול מהם.

גם מאי דסיים בה ומה גם שכבר כתב המש"מ וכו' או עשה לו טובה וכו' דברירא מלתא וכו' עד אלא לאחר ימים וכמובן עכ"ל. הא נמי ברירא מלתא בהפך והדבר מבואר בתשוי ר"ש שהביא הרת"ה שם בסי' שמ"א וז"ל וכתב עוד באותה תשובה שדודו רבינו קלונימוס הפרנס היה נשוא פנים לפני ההגמון כמו אחד מבני פלטין שלו וכשהיו מתפשרים עם ההגמון חזר הוא לו ואמר אדוני אני עובדך הרבה כגון בהלואות וכמה ענינים ורצוני שתפטרני ותנכה להקהל חלקי כמו שליש ורביע כי דיני לתת עם הקהל ונתרצה לו ההגמון, ואף על פי כן היה נותן עם הקהל בשאר הסך סבור הייתי שמדת חסידות ורחמניות היה עושה, עכשיו אני רואה שמדת הדין היה עושה כי כל ישראל ערבים זה לזה לשאת בעול הגלות עכ"ל.

חכמי אר"צ המשך החל משנות ה'ת"ק עד שנות ה'ת"ש

רבי אברהם ב"ר יצחק ענתיבי "רבי אברהם ענתיבי הגדול"²³⁴ זיע"א, יושב אהלים²³⁵, אהל יצחק, דרושים - דרוש ב' לפרשת נדרים ושבועות

אמנם הענין יובן כמאי דאיתא פלוגתא דרבוותא דהרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ס"ל שצריך שישמעו האב והבעל ביום אחד ויעשו הפרה אבל אם שמע א' והפר ושמע הב' ביום שלאחריו אינו יכול להפר והרמב"ן והרא"ש ז"ל ס"ל שכל א' מפר ביום שמעו אעפ"י שלא שמעו ביחד. ובה נבא אל הביאור ונאמר דרבב"ח ס"ל כהרמב"ם ודעמיה דצריך שיעשו שניהם הפרה ביום א' וא"כ אף שנאמר דחכמה שהיא אבא היפר שבועת הגלות של השכי' ביום השמיעה לא הוי הפרה שודאי באותו הדור של החרבן היו צדיקים שהגיעו למעלת ארוס לגבי שכינה דלא פחית עלמא וכו' וכיון שלא היו יכולין להפר בה שעתא משום השבעתי אתכם וכו' כנז"ל א"כ הפרת החכמה שהוא אבא לבדו אינה הפרה וא"כ רבב"ח עכשיו אינו יכול להפר אף שהגיע למעלת ארוס דצריך שיעשו הפרה שניהם ביום א' ועפ"י שיטתו הבין דזאת היתה כוונת הב"ק אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי דהיינו מי הוא שיש לו כח להפר לי שהרי אם יגיע הצדיק למעלת בעל לגבי השכי' שיכול להפר לבדו הא קי"ל דאין הבעל מפר הקודמין ואם יגיע למעלת ארוס שמפר בקודמין הרי צריך להפר עמו אבא שהוא חכמה ביום א' וא"כ עכשיו אינו יכול להפר עמו אבא ואזיל ליה יום שמיעה ואם הפר יום שמיעה אינו מועיל דצריך הארוס והאב עמו ביום א' וכוונת הב"ק היתה לפי דעתו של רבב"ח שילך ויגיד לאותו הדור שאין תקנה לשבועה זו אלא בתשובה ואל יסמכו על צדיקים וחסידיהם שיכולין להפר מדין ארוס בלי תשובה ישראל ולזה בא והגיד לפני רבנן.

וע"ע מחלוקת בין רבי מנחם מנדל מרימינוב לבין רבי המגיד מקאזניץ זיעוועכ"א

אמנם רבנן ס"ל כס' הרמב"ן והרא"ש דכל אחד מיפר ביום שמעו ועפ"י שיטתם פרשו כוונת הב"ק היתה לתבוע הפרה מרבב"ח משום ד"ל דאבא היפר ביום השבועה ולא נתרצה השכי' בה שעתא לתבוע הפרה מצדיק שהוא ארוס אבל עכשיו שנצטערה הרבה באה הב"ק ותבעה הפרה מרבב"ח שיפר לה ולזה קאמרי ליה שמוכרח לו' שהוא סיכסא ושוטה שאינו בכלל הקמה והפרה דהו"ל למימר מופר ליד וכיון שלא הפרה ואזיל ליה יום השמיעה הוי קיום ואין יכול להפר עוד ארוס וצדיק אחר לזאת השבועה ולזה בא רבב"ח ואמר להו לרבנן דאף לפי סברתכם שהב"ק תובע הפרה היאך אני יכול להפר והרי יש סברא לו' דילמא משבועת המבול קאמר ולזה

²³⁴ רבי אברהם בן יצחק ענתיבי "רבי אברהם ענתיבי הגדול" זיע"א – נולד בשנת ה'תקכ"ה, בחאלב שבסוריה, למשפחת רבנים ותיקה, אביו רבי יצחק ענתיבי זיע"א, (מראשי חכמי ורבי דורו, זכה להעמיד תלמידים הרבה ורבים הלכו לאורו). היה מתלמידיו של רבי רפאל שלמה לניאדו זיע"א, אשר שימש כרב הראשי של חאלב עד שנת ה'תקנ"ד. לאחר מותו של רבה הראשי לחאלב ואב"ד רבי אליהו שמאע הלוי זיע"א, במגפה הגדולה, בשנת ה'תקע"ד. נבחר לכהן כרבה הראשי וכאב"ד במשך ארבעים שנה. בתקופתו נצטמצם הסחר דרך חאלב והמצב הכלכלי בממלכה העות'מאנית התדרדר ולכן כבד עול המסים, ובקהילה רבו העניים, נתמעטו התרומות וההקצבות לתלמודי תורה ולמוסדות חינוך אחרים, הרבה לעסוק בתשובותיו בבעיות חלוקת המסים ובסכסוכי מסחר, ובעיות חברתיות אחרות שנבעו מן המצב הכלכלי ותיקן תקנות רבות לבני קהילתו וחלקם מופיעים בספח"ק שו"ת 'מר ואהלות'. דבר זה השפיע גם על המצב הרוחני של בני העיר, חיזק ודרש רבות כדי לשפר את המצב. בני עירו כינו אותו בתואר הכבוד "ראש על אר"ץ רבה". חיבר את הספח"ק: יושב אהלים - דרושים על התורה (ליורנו), ה'תקפ"ה) על הספח"ק מסופר כי ספר זה נקרא על שם שבשנת גזרות קשות בארס צובא ברחו למדבר, ומרוב בהלה לא לקחו עמם ספרים ללימוד, והרב ישב באוהל כל אותה התקופה וכתב ספר מזכרונות, ולאחר שחזר לספריו גילה שלא נפלה שום טעות בציטוטים הרבים מלשונות הגמרא ומהראשונים; פני הבית על הרשב"א - פלפול על הספר "תורת הבית" לרשב"א (ליורנו, ה'תר"ט); פני הבית על בית יוסף - על חושן משפט; שו"ת מר ואהלות - ספר שו"ת הכולל גם תשובות שענה עליהם אביו רבי יצחק ענתיבי זיע"א; אהל ישרים (ה'תר"ג); חכמה ומוסר - ספר מוסר (ה'תר"י); פני אהל מועד - דרושים ומוסר לשבתות השנה, (ירושלים, ה'תשי"ח); חוקי הנשים - על אבן העזר. בנוסף לספריו כתב פיוטים, פיוטים אלו נכתבו במגמה להניע את בני קהילתו משמיעת שירים שאינם שירי קודש (שירי עגבים) ובמסגרת מלחמתו בתופעה זו, את מילות האהבים של השירים הערביים המיר הרב במילים עבריות המתארות שבח ותודה לה'. פיוטים אלו מושרים עד היום בקרב בני עדות שונות וחלקם הוכנסו למקבץ שירת הבקשות. מפיוטיו הידועים: אור צח ופשוט, פיוט קבלי המופיע בשירת הבקשות; אור צח ומצוחצח, פיוט לכבוד שבת; אם חכם לבך בני, פיוט לחתונה. נפטר בכ"ח בטבת ה'תרי"ח.

²³⁵ ליורנו, ה'תקפ"ה

א"ל הא ליתא דא"כ אוי למה וא"כ משי"ה לא הקשה תלמודא על רב"ח ואידך משום ורב"ח לאו מהאי טעמא בלחוד לא רצה להפר **אלא משום דס"ל דכוונת הב"ק היתה דאין הפרה לשבועת הגלות** והאי סברא דדילמא אשבועת המבול קאמר הוא לדבריהם דרבנן קאמר אבל איהו, **ודאי ס"ל דא"א להפר שבועת הגלות מדינא כנז' והרבה כיוצא בזה בתלמוד דמפרש בכה"ג** דלדבריהם קאמר ולא ס"ל איהו גופיה כן.

וע"מ להבהיר את הנק' הנ"ל של שבועת הגלות הנני מביא מקצת מזעיר מחכמי הדורות שהאירו מתורתם בעניין זה

מדרש **שיר השירים רבה**, פרשה ב פסקה כב

ר' יודן ור' חוניא ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' חוניא בשם ר' אליעזר בן יעקב **אומר קול דודי הנה זה בא זה מלך המשיח** בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אומרים לו **היאך אנו נגאלין ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות** והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה דומה כמו שגליתם כולכם ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניה מכל העולם מכל אומה ואומה כותי אחד או ברברי אחד בא ומשעבד בכם כגון ששעבדתם בהם כל אומתם וכאילו נשתעבדתם בשבעים אומות **ובחדש הזה אתם נגאלין**²³⁶ הה"ד החדש הזה לכם ראש חדשים:

רבי **פינחס ב"ר פילטא**²³⁷ זיע"א, ברית שלום, פרשת מטות

ואפשר דזהו הטעם דלא רצה רבה בר בר חנה לומר מופר לך, והיינו אף על גב **דידע דעל שבועת הגלות אמר, מכל מקום היה סבור כיון דאיתשיל אשבועתיה, יכול להפיר גם אשבועת המבול**, והיינו דקאמרו בגמרא ואיהו סבר אשבועתיה דמבול קאמר וכו'.

רבי **יהודה ב"ר שמואל רוזאניס**²³⁸ זיע"א, משנה למלך הלכות שבועות, פרק ו הלכה ז²³⁹

²³⁶ ראה מסכת ראש השנה, דף יא ע"א

רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל ורחל ורחל, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, **בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל**.

פרקי היכלות דרבי ישמעאל, פרק לט אות ד

ויאמר גשה נא אלי ואדבר לך דבר אלהים דע כי מנחם בן עמיאל יבא **בארבעה עשר בניסן** ויעמד על בקעתי ויען ויאמר מנחם בן עמיאל לזקנים אני הוא משיח ה' אשר שלחני לבשר אתכם:

²³⁷ רבי **פינחס ב"ר פילטא** זיע"א – נולד בשנת ה'ש"פ. אביו שימש כדומ"ץ דק"ק פוזנא. שימש אב"ד דק"ק וולאדווי. נפטר ביום י' אדר ה'תכ"ג.

²³⁸ רבי **יהודה ב"ר שמואל רוזאניס** זיע"א – נולד בשנת ה'תי"ז, בקושטא. מתלמידיו וחתנו של דודו רבי **אברהם רוזאניס** זיע"א, מחכמי קושטא. נחשב לגדול רבני קושטא בזמנו, כתב תשובות וחדושי תורה רבים. חיבר את הספה"קים: **משנה למלך** – נאסף לאחר פטירתו ע"י תלמידו רבי **יעקב כולי** זיע"א (בעל ילקוט מעם לועז'), חיבר אותם לפי סדר הרמב"ם, וקרא שם החיבור בשמו הידוע לנו כיום (קושטא, ה'תצ"א); **פרשת דרכים** – ספר הדרשות עם כ"ו דרשות בנושאים שונים; **דרך מצוותיך** – על מנין המצוות. נפטר בשנת ה'תפ"ז.

אין מתירין לו אלא בפניו כו'. כבר נודע מ"ש ז"ל בשם ר"ת דדוקא בנודר מחמת טובה שעשה לו כמשה רבינו עם יתרו וצדקיהו עם נבוכדנאצר אבל בזולת זה מתירין לכתחלה שלא מדעתו וחלקו עליו בזה. ולי נראה להביא ראיה לסברת ר"ת מאותה הגדה דפי' הספינה דרבב"ח שמע בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי ולא רצה רבה לומר מופר לך משום דלמא על שבועת המבול קאמר ולפי סברת החולקים על ר"ת לא היה יכול רבה להתיר שבועת המבול לפי שיש תועלת לכל העולם וא"כ מלא ימנע הי"ל להתיר דאי על **שבועת הגלות** ניחא ואי על שבועת המבול לא עשה ולא כלום וחכמים נמי לא גנוהו אלא משום דאמר אוי לי הא לאו הכי הווי מודו דיש מקום לחוש לשבועת המבול ולסברת החולקים על ר"ת אין כאן מקום חששא. ואף על גב דרבה נמי היה לו תועלת בשבועה זו רשאי הוא בשלו ואינו רשאי בשל אחרים ולר"ת ניחא לפי שהמקום לא קבל שום טובה ואף על גב דכתיב וירח ה' וגו' ח"ו זה לא נקרא טובת הנאה. ועוד שהרי כתב הרב (א"ה הוא הריב"ש סי' ש"מ) דלדעת ר"ת צריך שהנשבע יקבל הנאה בשעת השבועה וכל זה לא שייך התם גבי שבועת המבול. הן אמת דלמ"ד דביעבד אם התירוהו מותר היה אפשר ליישב כל זה (א"ה כמו שיתבאר לקמן פ"ז מהל' נדרים דין ט' יע"ש) אך אליבא דהראב"ד קשיא. וכ"ת הא בלא"ה קשה אותה הגדה דהא קי"ל דצריך לפרט את הנדר והסכימו הראשונים דאם לא פרט אף בדיעבד לא עשה ולא כלום והשתא קשה בין לרבה בין לחכמים אי הא דאמרין צריך לפרט הוא מטעמא דלמא שבועתו היתה לדבר מצוה ובא להתיר האיסור וגבי שבועת המקום לא שייך האי טעמא. וסבור הייתי לומר פירוש אחר באגדה זו דהכונה היא דשתי שבועות מצינו שנשבע המקום שבועת המבול ושבועת הגלות ורבה לא אמר מופר לך משום דלמא משבועת המבול היא וכיון שכן נמצא דלא פרט את הנדר ואין כאן התרה וחכמים ס"ל דכיון דאמר אוי לי פשיטא **דמשבועת הגלות היא ונמצא דפרט את הנדר אך קשיא לי דמ"ל שלא נשבע המקום עוד שבועות אחרות ואנחנו לא נדע**. הן אמת שראיתי להריב"ש סי' תס"ז שכתב שדין זה דהנודר לתועלת חבירו לא נאמר אלא שמקבל התועלת משביע לשכנגדו דומיא דמשה שהשביעו יתרו אבל בנשבע מעצמו לא נאמר דין זה. ולפי זה ניחא דהתם המקום נשבע מעצמו. והנה אמת דחילוק זה שחילק הרב הוא דבר חדש ומלבד שהוא עצמו בסי' תכ"ג נראה דלא ס"ל לחילוק זה עוד יש לנו בזה אריכות דברים (א"ה חבל על דאבדין):

רבי אליהו ב"ר משה למשפחת ישראל²⁴⁰ זיע"א, מחנה ישראל על הרמב"ם, הלכות נדרים, פרק ז

ולא עוד אלא דאת"ל דביאור דברי הירושלמי כוונתיה דהריב"ש משתמע ולא נחלק על זה אדם מעולם אכתי לא תהוי תיובתין ההיא הגדה להיהא דירושלמי שהרי כתב מוהרל"ח בתשובה סימן נ"ו בנודר שלא ישלח את בנו ללמוד עם החכם פלוני וצידד הרב לומר דשמא התרת החכם בעצמו לא מהניא כפי מה שהבין בירושלמי כפי הריב"ש ע"פ חילוף הנסחאות כנראה מתשובה שאחריה דדק ואשכח יעו"ש. ועם כל זה כתב בסוף הסימן דמצו שפיר מתירו כדרכו בנותן טעם וז"ל כי היהודי לא אסר הנאתו עליך והנדר לא היה אלא שלא ישלח בנו ללמוד עמך ואף על גב דמהלימוד עמך נמשך הנאה שלך כיון שהנדר לא היה על ההנייה בפירוש אין להחמיר בו במפרש הנייה בהדיא ע"כ. ודוק מינה ואוקי באתרין דאפילו לשיטת הריב"ש **שבועת הגלות** ראויה היתה למשלפא ככל איש

²³⁹ רמב"ם זיע"א, יד החזקה, הלכות שבועות פרק ו הלכה ז

ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן, או קבל השבועה ונחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה, אין מתירין לו אלא בפני ה ראובן שהשביעו, וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה משמעון או שלא יהנה בו שמעון ונחם ונשאל לחכם אין מתירין לו אלא בפני שמעון שנדר ממנו הנייה ואפילו היה שמעון קטן או עכו"ם אין מתירין לו אלא בפניו כדי שידע הנידר שהתיר זה נדרו או שבועתו ולפיכך יהנה ממנו או יהנה לו. רבי אליהו ב"ר משה למשפחת ישראל זיע"א - נולד בערך בשנת ה'ת"ע, כנראה באלכסנדריה שבמצרים. אביו שימש כרבה של רודוס (מחבר שו"ת 'משאת משה'). עלה לירושלים בשנת ה'תק"ד, והרביץ בה תורה שנים רבות. חברו של החיד"א, וכמוהו נדד שנים רבות בארצות העולם כשד"ר א"י. חיבר את הספה"קים: **מחנה ישראל** - על הש"ס והרמב"ם; שו"ת **קול אליהו** (ליוורנו, ה'תקס"ז); שו"ת **עוגת אליהו** (ליוורנו, ה'תק"ץ). בסוף ימיו שימש ברבנות ברודוס ואח"כ באלכסנדריה, שם נפטר בשנת ה'תקמ"ד.

ממנו אף על פי שהנותרו קרובה דהרי עיקר שבועה המפורשת ע"י הנביאים לא היתה בפירוש שלא יהנה אותם משלו רק להשליכם מעל פניו ולזרותם בארצות בהסתר פנים ימקו בעונם ותעלוליה ימשלו בנו וכל כי הא שלא בא הדבר מפורש הנייתם בשגם ממילא מימשכא הנאה מרובה בהתרתו שפיר דמי כ"ש דאעיקרא בדיתב פריש נמי שפיר חזי כמדובר. ומעתה גם ההיא דקשיתיה להרב משנה למלך ז"ל ממ"ש שהתיר משה להקב"ה שבועה ובא לכלל מגע ממ"ש כלום נתתי לך גדולה אלא בשבילם לך רד וכו' נטולה היא לכולהו אמוראי דהרי אפילו לדעת הריב"ש הנה השבועה היתה לכלותם ולא נזכרה שום הנייה כל עיקר וכל כי הא מי שישנו חוץ ודאי היה יכול להתירו אף על גב דממילא גם האיש משה גדול מאד כיון דלא נשבע על דבר זה מעולם ופשוט. כל שכן דאעיקרא אין כאן משום נוגע בדבר דהרי נאמר לו ואעשה אותך לגוי גדול ונמצא שלו קיים לעולם דלכו"ע מצי מיפר ואריך.

רבי פנחס הלוי הורוויץ זיע"א, פנים יפות במדבר פרק יד פס' כא

ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וגו'. עיין פירש"י לפי דעת ר"ע בפרק חלק [קח א] דדור המדבר אין עומדין בדין, והיינו לעתיד לבוא כשיקוים והיה ה' למלך על כל הארץ, י"ל דהיינו שהיתה השבועה שלא יראו את הארץ אף לאחר שימלא כבוד ה', עוד יש לפרש מפני שמצינו בר"פ המוכר את הספינה [ב"ב עד א] שבת קול אמרה אחר שנשבעתי מי מפר לי, וידוע שהחכם המתיר הוא ששורש נשמתו הוא למעלה ממקום השבועה, והוא ענין שאמרו נשבע בעוה"ב אין לו התרה, והנה השבועה שהיא בעולם העליון אשר המלאכים אומרים עליו מלא כל הארץ כבודו, מי הוא שיכול להתיר אותו, וזהו שאמר וימלא כבוד ה' שלא היה משה יכול להתירו וזהו יצדק פרש"י שם ואחר שנשבעתי הוא **שבועת הגלות**, אך המהרש"א פירוש שם שהוא שבועת דור המדבר ע"ש והוא על דעת ר"א שאמר [סנהדרין קי ב] באפי נשבעתי וחוזרני בי:

רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, פני דוד, פרשת ואתחנן

ולי יראה לפרש ונקדים מה שהק' עוד הרב מש"ל שם מאותה אגדה דפ' הספינה דף ע"ד דרבה בב"ח דאמרו ליה היל"ל מופר לך **והלא לא היה יכול רבה בב"ח להתיר שבועת הגלות דהיה נוגע בדבר שיגאלנו** והרב תורת חסד סוף סימן כ"ח הביא קושיא זו משם גדול אחד וכתב וז"ל ואני אמרתי דקים להו לרבנן דהוא היה מתמרמר על שאין לו מתיר דאם יש לו מתיר היה מותר דאדעתא דהכי נשבע וכן מורה לשון המאמר דאם יש לו מתיר יהיה מותר שאומר עכשיו שנשבעתי מי מפר וראיה לזה דנדר זה לא היה אלא גיזום מדקאמר מי מפר דאין הפר אלא בבעל וחכם מתיר ולא מפר אלא ודאי כונת ה' ית' להראות שאינו רוצה אלא מי שיגלה דעתו בחילול שבועתו או בלשון התרה או בלשון הפרה מעין ועתה הניחה לי שאמרו רז"ל שפתח פתח למשה רבינו ע"ה להתיר שבועתו כמו שדרשו מלשון ויחל שיבא חכם ויחלל בכל לשון שאמר ויתבטל השבועה וזהו מי מפר לי כלומר לפי דעתי שנשבעתי שאם יש מתיר או מפר יהיה מותר או מופר עכ"ל וכפ"ז אפשר דמשה רבינו הבין דאף נוגע בדבר שרי דמעשה חזא שהתיר לו כביכול לשבועה שנשבע לכלות ישר' וז"ש אתה החלות כבר חללת שבועתך על ידי וא"כ אעברה נא וכו' דגם עתה אתיא אח"ל אח"ל והשיבו רב לך כלומר הדין הוא דנוגע אסור אבל רב לך יש לך רב שלפניו נגלו תעלומות ועל דעת כן נשבע שתהיה אתה מתיר. ומאחר שהכל תלוי בי דאלמלא כך לא היית יכול להתיר לשעבר א"כ אל תוסף דבר אלי שבשבועה זו לא כיונתי שיהיה לה מתירין:

רבי משה סופר מפרשבורג 'החת"ס' זיע"א, חתם סופר, מסכת נדרים דף סה עמוד א

ובמשנה למלך מיייתי ראייה לדרי"ת מאגדת רבב"ח דאיך ס"ד לומר שבועת המבול דהא הוה לטובת העולם ובעי רצונם אע"כ הואיל והקב"ה לא קיבל טובה מתירים שלא ברצונם ובחי' אגדה אמרתי דרבב"ח לא טעה בהא דודאי לא ירצה הש"י בהשחתת עולם, אך **שבועת הגלות** התפיש הקדוש ברוך הוא במבול כדכתיב כי מי נח זאת לי כאשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך. וא"כ כיון שהבת קול אמר שתמא מי מיפר לי חשש שיפר ב' השבועות בפ"א דהרי המתפיש בדבר והותר הראשונה הותרו כולם, וע"כ חשש נהי שיהיה טובה לפי שעה בבנין בהמ"ק יארע בזה הפסד לעתיד בהשחתת עולם ע"י מבול, ושם ביארתי. ולפי"ז ה"ל היתר לדבר מצוה לקבץ נדחי ישראל ולא בעי דעתו ורצונו של חברו כמ"ש הריב"ש ומביאו הש"ך סי' רכ"ד ס"ק נד ולא מוכח דברי משנה למלך הנ"ל:

רבי משה סופר מפרשבורג 'החת"ס' זיע"א, דרשות החת"ס, דף שפ"ה טור ד' ד"ה וישמע

נאום הגבר הוקם על צדיק מושל וכו', דאותו צדיק שהוא בחיות "גבר" דייקא דהיינו זכר המשפיע איש אלקים - בעלה דמטרונותא, הוא יכול לבטל גזרותיו כבעל המפר לאשתו, כמו שאמרה בת קול עכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, **אמנם מי שאינו בבחינת גב"ר אלא בחי' נקבה ומקבל מלמעלה אינו יכול להפר שבועה שלמעלה עכ"ד.**

רבי משה סופר מפרשבורג 'החת"ס' זיע"א, שו"ת חתם סופר, קובץ תשובות, סימן מ

פמליא היינו חיילות צבאות ולענין היתר נדר אין ראוי לא מלאך ולא שרף אלא נשמות של צדיקים בעלי תורה, ובזהרר [ויחי רל"ו ע"ב] איש אלקים בעלה דמטרונותא המיפר נדרים, לא מתיר, אלא מיפר, כבעל. ובדרוש אמרתי פ"ק דתענית [ד' ע"א] מפרש ש"ס קרא [ירמיה' ח' כ"ב] הצרי אין בגלעד על אלי' עם יפתח, וצריך עיון הא קרא מיירי משועת בת עמי מארץ מרחקים, ומה ענין יפתח. על כן אמרתי, כי **שבועת הגלות** אין להתיר אלא צדיק שאינו חפשי מן המצות כגון רבה בר בר חנה ואם כן מדוע קול שועת בת עמי מארץ מרחקים, הלא אלי' יוכיח [שהוא] חי בשמים ולמה אינו מיפר, אלא כיון שחטא בהיתר נדר יפתח על כן לא יזכה לזה. ואם כן פמליא פירשו ז"ל חייל הצדיקים שנכנסו חיים לגן עדן לאו דוקא שצריך כל הפמליא אלא אפילו אחד מהם, אך מסתמא כולם מסכימים להפר שבועות, וה' יראנו נפלאות וישועות הנבאות. הכ"ד

משה"ק סופר מפפד"מ

רבי משה טייטלבוים מאוהל זיע"א, ישמח משה, פרשת נח דף לב ע"א

ברם כד דייקנן שפיר יש לתרץ דברינו, והוא דהתוספות הקשו שם (ד"ה ועכשיו) אהא דקאמר ועכשיו שנשבעתי מי מופר לי, תימא אמאי אין הקב"ה מיפר לעצמו כדדרשין (חגיגה י' ע"א) אשר נשבעתי באפי (תהלים צה יא), וחוזרני. וראיתי בספר ברית שלום פרשת מטות כתב לתרץ קושיא זו, על פי מה דאיתא בעובדא דר' יהושע בן לוי דאמר הקב"ה אי אתשל אשבועתא נהדר, ואי לא לא נהדר. אם כן יש לומר דהכי נמי אמר הבת קול אוי לי שנשבעתי כבר על המבול שלא להביאו, **ואם כן עכשיו שנשבעתי על הגלות מי מיפר לי, דבשלמא**

אלו לא נשבעתי על המבול, הייתי מיפר לי בעצמי אשבעה דגלות, אבל עכשיו שנשבעתי שלא להביא מבול, ואי אתשיל אשבעתא דגלות, אזי יכול אני להפר גם שבועת המבול כשיהיה קטרוג ח"ו בעולם. והיינו דקאמר מי מיפר לי, ר"ל שאי אפשר לי להתירה. ואפשר שזה הטעם שלא רצה רבה בר בר חנה להתיר, דאף על גב דידע דעל שבועת הגלות אמר, מכל מקום היה סובר כיון דמתשל אשבעתא דגלות, יכול להתיר גם שבועתא דמבול, והיינו דקאמר בגמרא איהו סבר אשבעתא דמבול, עד כאן דבריו והוא דבר חכמה וש"י:

רבי משה ליב צילץ²⁴¹ זיע"א, שו"ת מילי דאבות, ח"ג יו"ד סי' ז'

זה לי כמה שנים שמעתי מאדמו"ר מרן החת"ס דלכך קאמר בש"ס לשון מי "מיפר", הפרה בלשון בעל, דהצדיק נקרא איש האלקים והוא מיפר שהקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה כמ"ש במס' מו"ק פ' ואלו מגלחין צור ישראל מושל באדם ומי מושל בי כביכול צדיק מושל ביראת אלקים עכ"ל.

רבי כתרילאל אהרן נאטאן²⁴² זיע"א, כתר המלך על הרמב"ם, הלכות שבועות פרק ו הלכה ה'²⁴³

ולעני"ד נ"ל לתרץ כן ע"פ מאי שמבאר הגמ' שם במסכת ב"ב כבוד מורי חמי הגאון ז"ל דאמר שם כי אתאי לקמיה דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא היה לך לומר מופר לך והוא סבר שבועתא דמבול קאמר ורבנן א"כ אוי לי למה, ויש לדקדק ע"ז כיון דרבנן קסברי דהא דקאמר הקדוש ברוך הוא אוי שנשבעתי הוא על שבועת הגלות והיה בידו להפר ולפדות אותנו מן הגלות והוא לא עשה זה הו"ל לרבנן לקצוף עליו מאד ולגזור בו בחמה מדוע לא עשה כן לפדות בני ישראל מהגלות ולא לקרוא לו חמרא (וב"ס) [וסיכסא] דמשמע דרק שטות עשה בזה וגם הלשון דהיה לך לומר מופר לך. ויבאר כן דהנה התורת חיים עמד הכא על הלשון שאמר מי מיפר לי דהו"ל למימר מי מתיר לי דלשון הפרה הוא אצל בעל והתרה הוא אצל חכם וקיי"ל בעל שאמר בלשון חכם וחכם בלשון בעל אינו כלום, וכן מה שאמרו לו חכמים היה לך לומר מופר לך היה צריך לומר מותר לך, וכן מצינו במס' ברכות (דף לב) ויחל משה מלמד שהפר לו נדרו והגיה הגרי"ב שהתיר לו נדרו, אך ניחא הוא היפר באמת ומבאר התורת חיים כן דבאמת לשון התרה שאצל החכם שמתחרט על נדרו ושואל התרה ואצל הקדוש ברוך הוא אינו שייך זה כי הוא כביכול לא איש וינחם ורק הפרה שייך אצל הקדוש ברוך הוא הפרת בעל משום שמצינו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה וצדיק מבטלה היינו שהצדיק הוא בבחינת בעל כביכול שמיפר נדר ולהכי נקרא משה רבינו ע"ה איש האלהים ועיי"ש, ועתה יתבאר היטב הקדוש ברוך הוא אמר מי מיפר לי היינו אם ימצא בדור איזה צדיק אשר יהיה ראוי לזה להפר נדרי שיהיה בבחינה זו שיבטל גזרת הקדוש ברוך הוא ורבה בר בר חנה בענות רוחו חשב כי הוא אינו ראוי לאותה מדרגה להפר נדרו של הקדוש

²⁴¹ רבי משה ליב צילץ זיע"א - נולד בצילץ. אביו הינו המקובל האלקי רבי יוסף צילץ זיע"א. בהיותו בן י"ב שנה עבר עם אביו לניקלשבורג, שם נהיה לתלמידו של המהר"ם בנעט זיע"א. משנת ה'תקנ"ח נהיה דיין ולאחר מכן ראב"ד בניקלשבורג עד לפטירתו. נפטר בשנת ה'תקצ"א.

²⁴² רבי כתרילאל אהרן נאטאן זיע"א - נולד בשנת ה'תר"ו, בכפר לציקבה (חבל ז'מוט בליטא). חתנו של רבי משה יצחק הלוי ראב"ל זיע"א (מגדולי דורו וישב על כסא הרבנות בערים מפוארות בקורלאנד (סאסמקין, ליבאוי וגולדינגען) ובליטא (פונביז' ופלונגיגען) בסוף ימיו היה אב"ד באגוסטאוו (פולין)). לאחר פטירת חמיו בשנת ה'תר"ל ישב על כסאו. נפטר בשנת ה'תרפ"ב.

²⁴³ רמב"ם זיע"א, יד החזקה, הלכות שבועות, פרק ו הלכה ה'

כיצד מתירין יבוא הנשבע לחכם המובהק או לשלשה הדיוטות אם אין שם מומחה, ואומר אני נשבעתי על כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד כה או שאירע לי כך וכך לא הייתי נשבע ואילו היתה דעתי בעת השבועה כמו עתה לא הייתי נשבע, והחכם או גדול השלשה אומר לו וכבר נחמתי, והוא אומר לו הן, חוזר ואומר לו שרוי לך או מותר לך או מחול לך וכל כיוצא בענין זה בכל לשון, אבל אם אמר לו מופר לך או נעקרה שבועתך וכל כיוצא בענין זה לא אמר כלום, שאין מיפר אלא הבעל או האב אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ג ומחילה.

ברוך הוא ולכן כאשר בא אל החכמים וסיפר להם המעשה חשבו כי רבב"ח מגודל ענותנותו לא היפר הנדר אמרו לו להכי כי מ"מ שטות הוא כל אבא חמרא וכו' היה לך לומר מופר לך אולי אתה הגעת לאותה בחינה להפר הנדר ולפדות את ישראל אבל לא קצפו ולא גערו עליו כי בגודל הענוה שלו לא הגיד מופר לך אבל מספק היה לו לומר ואם לא אמר הוא טעות אך הוא חשש דלמא שבועתא דמבול והיה מתירא לומר ולכן שתק כן ביאר כבוד מו"ח ז"ל דברי הגמ'.

רבי יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זיע"א, בית הלוי שמות פרק יג פס' יז' (ועי' בשו"ת בית הלוי דרושים דרוש ו')

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה. ואיתא בילקוט על פסוק וז"ל ויהי בשלח מי צווח וי הקדוש ברוך הוא קרא וי, למה הדבר דומה למלך שנשבה בנו נלבש בלבוש נקמה והלך להביאו נטל את השבאי ותלאו בגרדום כו' עם שהוא מצערו התחיל להודות אמר המלך וי שהודה זה הייתי סבור לצערו הרבה והודה עכ"ל. ויש להבין עומק ופנימיות הכוונה שבזה המאמר, וגם דלפי דרשה זו לא ידענו מאי שיך דרשה זו לעיקר מאמרו וסיום של הפסוק דלא נחם דרך פלשתים פן ישובו מצרימה גם יש להבין אמרם שאמר וי על שהודה ולא יצערו יותר דהאיך שיך לשון וי על זה והרי ורחמיו על כל מעשיו כתיב, ועיי' במס' בב"ב (דף ע"ד) בעובדא דרב"ח ששמע ב"ק שאמר אוי לי כי נשבעתי וסבר רבה בב"ח דלמא קאי על שבועת המבול דהעולם חייבים כדור המבול והשיבו לו חכמים דודאי קאי על שבועת הגלות דאי על שבועת המבול למה קאמר אוי, הרי דעל הא דאינו מעניש להחייבים את העונש לא שיך לשון זה כלל :

כ"ק האדמו"ר מסאטמאר, רבי **יואל טייטלבוים** זיע"א, ויואל משה, מאמר א'

...כד אתא רבב"ח אמרו לו היה לך לומר מופר, דהנה הירושלמי בנדרים פ"ה ה"ד וכך פוסק הרמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ט' ש"נוגע אינו יכול להתיר את הנדר", ולכאורה מזה הטעם אין מי שיפר את השבועה והנדר של הקדוש ברוך הוא שהרי כל ישראל נוגעים הם (ועין במשנה למלך שם מה שתירץ בזה), **אולם לפי גודל מסירת נפשו של הישמח משה שסילק את נגיעתו לגמרי וביקש והתחנן עבור הגאולה רק כדי שיתגדל ויתקדש שמו של מלך מלכי המלכים בעולם**, חזינן שישנם צדיקים שיכולים להפר, ואף שמדריגה זו היא למעלה מהשגתינו, עכ"ז אנו רואים מזה שנמצאנו והיו קדושים כאלו שהיו מסוגלים לסלק את עצמם לגמרי, וזו היתה הטענה על רבה בר בר חנה, כי ידעו שבכוחו לסלק נגיעתו ולהתיר שבועת הגלות.

רבי אברהם ב"ר יצחק ענתיבי 'רבי אברהם ענתיבי הגדול' זיע"א, פני אהל מועד²⁴⁴, דרוש ד' לפר' זכור, קמב ע"א

מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ולא אמרו לאליהו כמו שאמר להם משה שמרדכי יעמוד שם בתפלה והוא מכאן והם האבות ג"כ יעזרו למרדכי ויתפללו כלם יחד שלא רצו להתפלל ביחד. משום שמגבירים הרחמים בתפילתם ואתי משיחא שלא בזמנו, וזה אינו רצון הקב"ה, דכתיב השבעתי אתכם וגו', כידוע מההיא דר' בנאה וההיא דאליהו ז"ל שלקה על זה משום הכי לא רצו האבות העולם לומר לו לאליהו כמו שאמר להם משה שחששו לרוב צערם על בניהם יבואו וידחקו השעה ויתפללו כולם כאחד ובני בני מביאים המשיח שלא בזמנו ועוברים ח"ו על השבועה שאמר להם השבעתי אתכם וגו' משום הכי שתקי וסמכו על אליהו ז"ל שילך אצל משה רבנו ויעשה כן, או משום דס"ל די להם לציבור שיש בידם יכולת לקרוע הגז"ד שלהם מבלי תפילתם²⁴⁵.

רבי אברהם ב"ר ישעיה דיין²⁴⁶ זיע"א, זכרון לנפש²⁴⁷

ועוד מצינו חולה רעה. בקצת עמא דארעא. שאם האמינו חבירו על הלואתו. לא אפשר לבסוף עד שיכנס עמו לדין לעשות משפטו. ואמר הח' ההלואה תחילתה אהבה. וסופה קטטה ומריבה. והסיבה לכל זה כי לדעתו הקלושה. שעיי"ז יהיה עשיר ולא ידע כי אדרבא תהיה סיבה שיהיה עני ויגיע לו בושה. כי מאחר שאין מזלו וכוכב מערכתו. מחייב להיות עשיר מאי אהניא ליה חריצותו. ואם ה' לא יבנה ביתו. שוא עמלו בוניו בעבודתו. ועל זה אמר שהע"ה בחכמתו. במשלי סימן כ"ח "איש אמונות רב ברכות ואף להעשיר לא ינקה" ופ"י הפ' הוא מבואר כי אם הוא איש אמונות במשאו ובמתנו אז יהיה איש ברכה וברכת ה' היא מעשרתו. ואם אף להעשיר שאם דוחק את השעה להעשיר הן בגזל הן בגניבה בערמתו ובתחבולתו²⁴⁸. לא ינקה מחטאת הציבור שמוכרח לו לעשות און ומרמה ובידו ממש פסיק לחיותו.

²⁴⁴ ירושלים, ה'תשי"ח

²⁴⁵ שאם יצליחו יצליחו ואם לאו, אז לאו...

²⁴⁶ רבי אברהם ב"ר ישעיה דיין זיע"א – מיוחס למשפחה רמה ומיוחסת, דור פ"ד לדוד מלך ישראל (כפי סדר היחוס שמופיע בספה"ק "ישיב משה" לבנו רבי משה ב"ר אברהם דיין זיע"א). מגדולי רבני ארם צובה ושימש שנים רבות כדיין וחדש חידושי תורה, בקיא היה בחדרי תורה וכל ימיו שם לילות כימים על למודה, בעיר ואם בישראל ארם צובה וכל ימיו שקד על התורה וכך כותבים עליו גדולי דורו "דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא"

חיבר את הספה"קים: שיר חדש - על תהלים; זכרון לנפש; הולך תמים; ופועל צדק; ויוסף אברהם; בית הזוהר - פירוש לספר הזוה"ק; ויגש אברהם - שו"ת ודרושים; וישא אברהם - שו"ת ודרושים. חלק מספריו ידועים לנו רק מכתבים אחרים עליו, אך לא כולם בנמצא. נפטר ביום י"ז במרחשון ה'תרל"ז. גדולי רבני ארם צובה הספידוהו.

²⁴⁷ ליוורנו, ה'תר"ב

מתוך כריכה פנימית:

ספר זכרון לנפש

מוסרים נאים מעשיות ודרושים עם תרגום לספרדית

מאת הגאון המפורסם מגדולי חכמי ארם צובה (חלב) כמוהר"ר אברהם ב"ר ישעיה דיין זלה"ה

דוד פ"ד לדוד מלך ישראל

²⁴⁸ וכן מצינו תכונות הללו לרוב אצל בעלי הדעות המשובשות.

רבי אברהם ב"ר ישעי' דיין זיע"א, טוב טעם²⁴⁹, הטעמים לשבעים שמות בני ישראל, אות ג',

א"נ איתא בזוהר פ' משפטים: לית תביר כגפן בנטיעו דיליה תביר בעצירו דיליה תביר דאיהו כתיש בין רגלין, **כן עם בני ישראל הם ענוים בגלות לפני אוה"ע ואנו מקיימים שבועתינו שלא נמרוד באוה"ע ומקיימים המקרא "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה"**, ולכן פה אר"ץ יע"א שהיא תחת ממשלת הישמעאלים והיהודים והנוצרים הם כפופים תחת ידם **ואנחנו בנ"י סובלים גלותם** אכן הנוצרים הם אבירי לב וגאים ולא מקבלי מרות ואם יחרפו ישמעאלי ישלם לו בתשלומי כפל, וזאת הסיבה גרמא להם שבשנת תיר"א י"ב לחדש חשון קמו הישמעאלים על הנוצרים והכו אותם מכת חרב והרג ואבדן ושללם לבו ונמשך הענין יום אחד ושני לילות, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם **כי הם אמרו זה לזה היהודים הם כפופים תחת ידינו ולכן לא נזיק אותם, ולכן נמשלו כגפן לפי שהם ענוים וכתוב יפאר ענוים בישועה.**

מצאתי לי כאן מקום לציין אולי דבר קשה שקרה לנו היהודים בשנת ה'תרפ"א וה'תרפ"ט, אך אילו היינו לוקחים מוסר על דבר זה כפי שציין כאן רבי אברהם דיין זיע"א, לא היה מגיע לנו כל הסבל הנורא ההוא בארץ הקודש, וכן לאחר מכאן בשואת אירופה.... וראוי לעיין בהמשך דברי קדשו **על מדת התאוה**

רבי אברהם ב"ר ישעי' דיין זיע"א, טוב טעם, הטעמים לשבעים שמות בני ישראל, אות ה',

א"נ נקראו עמוסים, **לפי שהם סובלים עול הגלות המר על צוארם והם עומדים בשבועתם שלא ימרדו באוה"ע.**

רבי אברהם ב"ר ישעי' דיין זיע"א, טוב טעם, על מדת התאוה

אמרו חז"ל רוב בגזל כל שכן באלו השנים, והלואי בתרומה, תרי ממאה שיגדור עצמו מגזל אשר לו חומה, כי יצר זה היה בעוכרינו, **בגלות החל הזה להשמידנו, והאומות כראותן כי נשי בני ישראל בתכשיטי זהב ואבנים טובות מקושטים, סוברים בדעתם שעם בני ישראל הם עשירים ותמיד עליהם מביטים, וגוברת הקנאה עליהם נערים ושבים, ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו ועלילות מסבבים, וגדול הרועה שמצילה אפילו שאנו מעטים והם רבים, והאומות לא יתנו לב כי כל הקישוט על יסוד התוהו המה בונים, ורוב פעמים התעיף עיניך בו ואיננו ועלה כלו קמשונים, והבעלים רעבים גם צמאים ומדוכים ומעונים, כי ודאי כיון שהוא בגזל ואיסור ועברו עליו המים הזדונים.**

השווה דברי קדשו לדברי בעל הכלי יקר חומש דברים ריש פרק ב'

וכן נפסק להלכה ע"י רבי שמואל הלוי וזנר שליט"א בשו"ת שבט הלוי חלק ו, סימן לג אות ב'

שאל בנשים המקשטות עצמן אך ורק כאשר יוצאות חוצה ולא בביתם, האם זה נכון ודעת כב' מעלתו שזו בגדר פריצות.

²⁴⁹ ליוורנו, ה'תרכ"ד

הנה הכל תולה בכוונות הלב, ובצורה שהן עושות דאע"ג דעיקר קשור נגד בעלה עיין שבת ס"ד ע"ב כדי שלא תתגנה על בעלה, והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תתקשט וכו' עד שבא רע"ק ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה וכו'.

ולאידך גיסא אם מקשטת עצמה ביותר ובאופן המושך העין בצאתה לחוץ הלא זה הי' עוון בנות ירושלים בשעת החורבן כמבואר בש"ס שבת ס"ב ע"ב - מקום שהיו מתבשמות נעשה נמקים - מקום שהיו מתקשטות נעשה קרחים וכו' יעש"ה.

איברא הרבה נהגו שבבית לא מקפידות כ"כ ע"ז, וגם הבעל אינו מקפיד משא"כ כשיוצאות שאינן רוצות להתבזות שמקשטות באופן ממוצע להיותן מכובדת הנה זה דרך העולם ואין בידינו למחות, **אבל אלו שמקשטות במיני תכשיטים הרבה בהפרזה יתרה עד שמושכת עליה עין ראה לאו דוקא של פריצות אלא של קנאת ערותה, וקנאת אומות העולם בבחינת למה תתראו, ודאי איסורא קעבדי וכמה דברים רעים באים מזה**, ועיין גם אה"ע סי' קט"ו, ואה"ע סי' כ"א, ועיין בש"ס בבא בתרא סי' ע"ב עושה אשה תכשיטי ומשירת דבר מועט זכר לירושלים ועיין או"ח סי' תק"ס ס"ב הובא כן להלכה, ובמ"ב ואחרונים שם - דנשים המתקשטות במילוי גורמין לבד זה רעות רבות מאומ"ה המתקנאים בהם - ואין להאריך בפשוט.

רבי אברהם ב"ר שלמה סתהון²⁵⁰ זיע"א, מלל לאברהם²⁵¹, דרוש כ"ב למעלת הספד הצדיק²⁵²

ובכל מה שדקדקנו יבא המאמר על נכון. והוא שהאמת הוא שהב"ה אמר לאברהם אבינו ע"ד, ועבדום ועינו אותם ת' מאות שנה, וחלף עבודתם אשר ישתעבדו בגלות מצרים אחר כך יצאו ברכוש גדול. אכן ה' אדוננו יתברך שמו ס"ל, דהשבטים יצאו מכלל בני נח וחטאו במכירת יוסף ולכן נשתעבדו בגלות מצרים. **ואם כן מה שנסתעבדו בגלות מצרים ושלא מרדו בהם הוא כדין שחטאו במכירת יוסף**. ואם כן מה שאמר להם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול חלף עבודתם, **הוא הטעה אותם כדין שלא ימרדו באומות העולם דהיינו במצרים שלא ישתעבדו**. וזה. הוי כדין יבם שהוא מחוייב מן הדין לחלוץ ולא רצה לחלוץ, שמטעין אותו ואומרים לו חלוץ ותתן לך מאתיים זוז, ולאחר שיחלוץ אינה חייבת לתת לו כלום. אכן שמא יסבור אברהם אבינו ע"ה שהשבטים יצאו מכלל בני נח, ואם כן הם לא חטאו במכירת יוסף והגלות היה בשביל עצמו, או בשביל שעשה אנגריא או בשביל שהפריז על מדותיו של הב"ה או מפני שהפריש בני אדם וכו'. אם כן אם הוא חוטא ח"ו בניו מה חטאו עד שישתעבדו בגלות מצרים, הרי "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות", אם כן בניו שנסתעבדו בגלות מצרים הוא שלא כדין, ואם כן מה שהבטיחם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". חלף עבודתם צריך להוציאם ברכוש גדול כפי הדין, דלא דמי ליבם שהוא מחוייב מן הדין לחלוץ ולא רצה לחלוץ שמטעין אותו. וז"ש הב"ה למשה רבינו ע"ה כדי שלא יאמר אותו צדיק, דהיינו שהוא מצדיק את הדין על עצמו ואומר שמה שנסתעבדו בניו בגלות מצרים הוא משום, שאנכי חטאתי וישר העויתי ובניו לא חטאו לי במכירת יוסף. ואם כן אמר

²⁵⁰ רבי אברהם ב"ר שלמה סתהון זיע"א - מגדולי רבני ארם צובה בדורות שלפנינו, היה מתמיד גדול בתורה, ובכדי להתפרנס היה עוסק בסחורה יום אחד בשבוע וחי בצמצום רב וכל השבוע עסק בתורה יומם ולילה, לבסוף זכה לעושר ונתקיים בו: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", וזכה לתורה ולגדולה כמ"ש נכדו בהקדמתו לספר זה. על ידי שקידתו הרבה עלה ונתעלה, ויהי שמו כשם הגדולים אשר בארץ, עד שנתנו רבני ארם צובה עיניו בו ומינוהו עליהם לראש הרבנים.
²⁵¹ ליורנו, ה"תר"ג
²⁵² מהקדמת הדרוש:

"דרוש שדרשתי על שמועת איש ירושלים הרב המובהק כמהר"ר משה מרדכי יוסף מיוחס זלה"ה בספר פרשת ויצא יעקב, ז' כסלו התקס"ו"

יאמר ועבדום ועינו אותם קיים בהם, והכונה לומר ועבדום ועינו אותם קיים בהם והיינו בבניו שלא חטאו, ומן הדין אינם חייבים להשתעבד בגלות מצרים, שהשעבוד והעינוי היה ראוי להיות לאברהם אבינו ע"ה שהוא חטא חס ושלוש, ואם כן כיצד ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא יקיים בהם ודוק.

הספה"ק הנ"ל שחיבר אותו רבי **יצחק לופיס פירירא**²⁵³ זיע"א, היינו ספר פולמוס נגד הנצרות שחובר בעיר מץ שבצרפת.

הספר נכתב במתכונת של דו-שיח בין הנוצרי הטוען נגד היהודי המשיב, מתוך כוונה לקעקע את הדוגמה הנוצרית ולאשש את תקפותם של עקרי האמונה היהודית בהסתמך על כתבי הקודש.

בין היתר בקטע הנ"ל שבו הנוצרי טוען על כך שנהגו חכמי ישראל בקלות ראש בענייני גאולה והבטיחו הבטחות של תאריכי הקץ המגולה, לכן שולל מכל וכל היהודי זאת, בטענה שמוטלת עלינו חובת המתנה ואי חקירת זמן ביאת משיח צדקנו.

רבי **יצחק לופיס פירירא** זיע"א, כור מצרף האמונות ומראה האמת²⁵⁴, שער י, פרק נב

...ומכל מקום לא היתה כונת רבי הלל ושאר החכמים שישראל יתמו ייספו בגלות הזה ח"ו ולא יגאלו עוד באומרו אין משיח לישראל, אלא כונתו היתה לומר שאותם ייעודים הטובים שיעדו הנביאים שיהיו לימות המשיח לא יהיו עוד שכבר אכלוהו כימי חזקיהו שהיו כל ישראל בהשקט ובשלוה יושבים איש תחת גפנו ותחת תאנתו.

ומה שאמרת על החכמים שבקשו להגביל הקץ הסתום ולהשיג בחשבונות וגמטריאות מה שלא ידע שום חי ואפי' מלאכי השרת כדברי ר"ש בן לקיש (בפ' חלק) יפה אמרת ובאמת היה להם למנוע את עצמם מלהכנס בעובי הקורה הזה ולשמוע דברי חכמי הגמרא שכ"כ הקפידו בדבר הזה בכמה מקומות כאשר אמרת בשם רבי יונתן דאמר בפ' חלק תיפח רוחן של מחשבי קצין, אבל הוא שם נתן טעם לדבריו למה היה מקללם ואמר שמעכבין את הגאולה, ולא להיות סברתו שהמשיח לא יבוא כאשר אמרת אלא מהטעם הנז' ונמשך בסברתו זאת אחרי רבי זירא שהיה יודע הנזק הגדול הנמשך מזה, וכן אמר הוא שם בפ' חלק דכי היה משכח לרבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא בעינא מניכו דלא תדחקוה, דתנינא ג' באים בהסית הדעת אלו הם משיח מציאה ועקרב, **וגם בפ' שני דייני (כתובות פרק ג') על פסוק השבעתי אתכם נאמר שם ג' שבועות הללו למה, ותירץ רבי זירא מבעי ליה לכדרי לוי וכו' שלא יגלו את הקץ ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו סוד העיבור, והובא ג"כ בתנחומא (פרשת ואתחנן) והשלמים הנז' שמו לפיהם מחסום לדבר על הדבר הסתום הזה ביודעם שרחוק מכל שכל אינושי להשיגה, וכן היה רבי נתן אומר שם בפ' חלק על פסוק כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו וגו', מקרא זה יורד ונוקב**

²⁵³ רבי **יצחק לופיס פירירא** זיע"א – מחכמי אר"ץ, הו"ל את פירוש הריא"ף על ספר משלי.

²⁵⁴ כריכה הפנימית:

ספר כור מצרף האמונות ומראה האמת

והוא ויכוחים כוללים שאלות נשגבות ונוראות ממעונות אריות מהררי נמרים שמקשים עלינו הנוצרים על תורתנו הכ"ד ספרים וגם על מאמרי רז"ך ולצד עילאה ימללו מילין, וימצא אצל כל אחת מהשאלות תשובות נצחיות בנויות לתלפיות יכסימו תהומות ולרעם גבורתיו אין תבונות, כולם נקבצו באו לנו בספרי המפרשים, ומשם איזן וחיקר, ואסף אותם אל החיבור הזה המחבר כה"ר **יצחק לופיס** י"צ"ו,

לזכות בו את כל הקורא בו ולדעת מה שתשיב לאפיקורוס.

הובא לבית הדפוס בהוצאות האביר מה"ר **יצחק אלטראס**, ראש מנהיגי עדת ישראל אשר בגליל מרסוליא.

בשנת חכמת בחוץ תרנה לפ"ק (ה'תר"ז) מיץ.